

1981/82:52

Tisdagen den 15 december

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

2 § Talmannen meddelade att Evert Svensson (s) denna dag återtagit sin plats i kammaren, varigenom Sverre Palms uppdrag som ersättare upphört.

3 § Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1981/82:82 till kulturutskottet
1981/82:84 till näringsutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter
Finansutskottets betänkanden 1981/82:13 och 14
Skatteutskottets betänkande 1981/82:21
Socialutskottets betänkanden 1981/82:26 och 27
Utbildningsutskottets betänkande 1981/82:7
Näringsutskottets betänkanden 1981/82:10 och 15-17
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1981/82:10

5 § Föredrogs
Lagutskottets betänkanden
1981/82:15 om ändring i utskökningsbalken m. m. (prop. 1981/82:49)
1981/82:16 om ändring i lagen om vård av omyndigs värdehandlingar. m. m.
(prop. 1981/82:66)
1981/82:17 om notarius publicus (prop. 1981/82:63)
1981/82:18 om medgivande att avstå viss egendom som tillfallit allmänna arvsfonden (prop. 1981/82:67)

Vad utskottet hemställt bifölls.

Tisdagen den
15 december 1981

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

6 § Lag om vård av missbrukare i vissa fall, m. m.

Föredrogs
socialutskottets betänkanden
1981/82:22 om lag om vård av missbrukare i vissa fall (prop. 1981/82:8),
1981/82:23 om statsbidrag vid ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårds-
skolor och nykterhetsvårdsanstalter m. m. (prop. 1980/81:196) och
1981/82:24 om tilläggsbudget I, såvitt avser vissa anläggnings- och husbygg-
nadsarbeten för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter (prop.
1981/82:25 delvis) samt

socialförsäkringsutskottets betänkande
1981/82:5 om socialförsäkringsförmåner för missbrukare, m. m. (prop.
1981/82:8 och prop. 1981/82:72)

Anf. 1 TALMANNEN:

Socialutskottets betänkanden 22, 23 och 24 samt socialförsäkringsutskot-
tets betänkande 5 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande
samtliga dessa betänkanden får framställas under den gemensamma över-
läggningen.

Anf. 2 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Vårt samhälle kan aldrig acceptera att människor går under
på grund av alkohol- och drogmissbruk. Samhället har ett ansvar för alla
människor. Den lagstiftning som riksdagen nu skall ta ställning till är ett
uttryck för detta synsätt.

Lagen om vård utan samtycke är den sista byggstenen i det omfattande
byggnadsverk som den nya socialtjänstlagen utgör – den lag som riksdagen
antog försommaren 1980 och som träder i kraft den 1 januari 1982.

Socialtjänstlagen är en målinriktad ramlag, som slår fast helhetssynen på
människan och familjen. Genom att det nu i lag finns stadgat att
socialnämnden skall medverka i samhällsplaneringen har det förebyggande
arbetet på ett helt nytt sätt satts i centrum.

Socialtjänstlagen stadgar en uttrycklig skyldighet för kommunerna att
genom socialnämndernas arbete förebygga och motverka missbruk av
alkohol och andra beroendeframkallande medel.

Socialnämnden skall genom information till myndigheter, grupper och
enskilda och genom uppsökande verksamhet sprida kunskap om skadeverk-
ningar av missbruk och om de hjälpmöjligheter som finns. Nämnden skall
också stödja den enskilde missbrukaren och se till att han får den hjälp eller
vård som behövs för att komma ifrån missbruket.

Genom den lagstiftning riksdagen nu skall ta ställning till får samhället
också ett instrument för att hjälpa människor som inte av egen kraft förmår
eller vill söka hjälp, trots att de oundgängligen behöver det.

Med dagens beslut avslutas ett långvarigt och genomgripande reformar-

bete, och den praktiska tillämpningen av en ny lagstiftning kan ta sin början.

Jag vill därför nu ta tillfället i akt att något erinra om det som har varit under de år som arbetet med socialtjänstreformen har pågått.

Socialutredningens direktiv återfinns i statsrådsprotokollet över socialärenden den 8 december 1967. I dag, den 15 december 1981, skall riksdagen besluta i den sista av de stora frågor som återstår, innan den sociala reform som alltså påbörjades för nästan på dagen fjorton år sedan kan träda i funktion vid det förestående årsskiftet.

Socialutredningens direktiv innebar i korthet ett uppdrag att belysa följande frågor: Hur skulle den förebyggande vården kunna göras bättre? Hur skulle socialvården kunna utvecklas till en mer serviceinriktad del av samhället? Hur skulle den sociala sidans kunskaper och erfarenheter kunna användas bättre i samhällets övriga planering? Och slutligen: Var det möjligt att sammanföra de tre sociala vårdlagarna i en enda lag?

1971 kom på socialutredningens förslag möjligheten att inrätta sociala centralnämnder, dvs. en gemensam nämnd för de tre traditionella sociala vårdområdena i stället för som dittills en barnvårdsnämnd, en socialnämnd och en nykterhetsnämnd. Såvitt jag erfarit finns det i dag inte någon kommun som inte har gått över till centralnämnd.

1974 presenterade utredningen sitt principbetänkande Socialvården. Mål och medel. Tankarna i detta kom, bl. a. genom en ovanligt bred remiss, att redan då starkt påverka arbetsformer och tänkesätt inom socialvården.

På hösten 1977 avlämnades utredningens slutbetänkande. Propositionen om socialtjänsten avgavs till riksdagen på sommaren 1979 och blev föremål för riksdagens beslut på försommaren 1980. Beslutet innebar att de nuvarande centrala vårdlagarna – socialhjälpslagen, barnvårdslagen, nykterhetsvårdslagen och lagen om barnomsorg – skulle ersättas av en central lag. Socialtjänstlagen präglas av en helhetssyn, av respekt för den enskilda människans självbestämmanderätt och integritet, av en inriktning mot förebyggande insatser framför punktvisa hjälputryckningar i redan inträffade krisfall och med en uttrycklig uppgift för socialtjänsten att medverka i samhällsplaneringen. Det var kort sagt en lagstiftning som nära anslöt till de intentioner som uttrycktes i socialutredningens direktiv redan 1967. Ikraftträdandet bestämdes alltså till den 1 januari 1982.

Många är de som har tagit aktiv del i arbetet med den här reformen. Dåvarande socialministern Sven Aspling skrev direktiven och följde utredningsarbetet nära i nästan ett decennium. Hans efterträdare Rune Gustavsson fick ta emot utredningsförslaget och inledde propositionsarbetet i regeringskansliet. Min företrädare Gabriel Romanus svarade för propositionen om socialtjänsten. Själv har jag kommit att arbeta med slutfasen av lagstiftningsarbetet men också med förberedelserna inför ikraftträdandet. Många andra har arbetat med frågornas lösning på olika plan under åren. Inte minst har stora utbildningsinsatser gjorts av många och engagerade utbildare under de senaste två åren. Jag tror att man kan säga att man här ser exempel på en demokratisk process när den är som bäst, ett lagarbete där alla

Nr 52

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

meningsriktningar aktivt har fått komma till tals.

En fråga har emellertid, under hela den tid som arbetet med socialtjänst-reformen har pågått, splittrat den enighet som i övrigt i allt väsentligt har präglat arbetet, nämligen frågan om vård oberoende av samtycke när det gäller vuxna missbrukare. Det är symtomatiskt att den frågan kan få sin lösning först genom dagens riksdagsbeslut, bara två veckor innan hela socialtjänstreformen skall träda i tillämpning.

Då riksdagen antog socialtjänstlagen 1980 avvisades det då föreliggande förslaget om lösning av frågan om vård utan samtycke för vuxna missbrukare. Regeringen fick i uppdrag att tillsätta en parlamentarisk utredning för att arbeta fram en lösning i enighet.

I januari 1981 – efter ett berömvärt snabbt arbete – lyckades beredningen avlämna ett enhälligt förslag till lag.

Också remissbehandlingen och regeringens propositionsarbete skedde unikt skyndsamt. Trots detta har tiden mellan riksdagsbeslut och ikraftträ-dande blivit knapp. Det ställer betydande krav på de tillämpande instanserna. Jag skall strax återkomma till detta.

Jag vill, herr talman, starkt understryka betydelsen av att det beslut som i dag fattas ser ut att kunna bli nära nog enhälligt. Alltför länge har frågan om vård utan samtycke av vuxna missbrukare varit omstridd. Alltför länge har diskussionen om teorierna pågått medan den hårda verkligheten varit att människor har gått under utan vård.

Den lagstiftning riksdagen nu skall ta ställning till utgår, som jag sade inledningsvis, ifrån principen att samhället aldrig kan acceptera att män-niskor går under på grund av alkohol- och drogmissbruk. I lagförslaget understryks att missbruksvården genom 11 § socialtjänstlagen har fastslagits vara en uppgift för i första hand socialtjänsten.

En vård utan samtycke är i vissa fall nödvändig för att bryta en destruktiv utveckling och ge den enskilde viljan och förmågan att fortsätta vården i frivilliga former. Detta får dock inte innebära att samhället övertar den enskildes ansvar för sitt eget liv.

I lagförslaget förordas att både missbrukare av alkohol och missbrukare av narkotika skall kunna beredas vård oberoende av samtycke. Förutsättningar för att lagen skall kunna tillämpas är att missbrukaren är i trängande behov av vård till följd av ett fortgående missbruk och att vård enligt annan vårdlagstiftning skall ha bedömts vara otillräcklig. Vidare fordras det att missbrukaren antingen utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara eller befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närståen-de.

Vården skall primärt ges på en kommunal eller landstingskommunal institution under en vårdtid av två månader. Om vissa givna förutsättningar föreligger får institutionens styrelse, som skall vara sammansatt av politiskt valda lekmän, besluta om förlängning av vårdtiden med högst två månader. Vården skall som regel inledas med en sjukhusperiod. Också under senare del av vårdtiden kan missbrukaren få vård på sjukhus, men också på privat institution, i ett familjehem eller i det egna hemmet.

Tvång bör inte få komma i fråga annat än när det är oundgängligen nödvändigt. Inte heller bör mer långtgående tvångsåtgärder användas än som är absolut nödvändigt för att genomföra vården i varje enskilt fall.

I socialtjänstlagens 11 § understryks vikten av de förebyggande åtgärder-na. Jag vill starkt poängtera att det är på detta område de största möjligheterna finns att framgångsrikt bekämpa alkohol- och drogmissbruket.

Särskilt viktigt blir också att socialtjänstens samarbete med andra samhällsorgan intensifieras och utvecklas. Jag tänker här främst på polisen och sjukvården.

Jag har varit noga med att slå vakt om den enighet som socialberedningen har uppnått. Regeringens förslag överensstämmer därför i allt väsentligt med socialberedningens.

Förslaget skiljer sig dock från beredningens på främst en punkt. Beredningen föreslog att utredning om behovet av och ansökan om vård skulle göras av länsstyrelsen. Denna del av förslaget möttes av en del kritik under remissbehandlingen. Regeringen föreslår därför att dessa uppgifter, liksom enligt nuvarande lagstiftning, t. v. skall ankomma på socialnämnden. Jag framhöll i propositionen att detta ställningstagande skulle ses som en övergångslösning. Det förklaras främst av den korta tid som kommer att stå till förfogande mellan riksdagens beslut och ikraftträdandet. En annan orsak är resursöverväganden. Länsstyrelserna får från den 1 januari 1982 nya uppgifter för den sociala planeringen enligt socialtjänstlagen. Länsstyrelserna har därför f. n. inte de resurser som skulle behövas för att klara de utredningsuppgifter som beredningen tänkt sig för dem. Jag har framhållit att ett slutligt ställningstagande i denna del därför bör uppskjutas något.

Utskottets förslag avviker på denna punkt från propositionens. Utskottet föreslår att den nya lagen redan nu skall slå fast länsstyrelsernas skyldigheter i dessa avseenden, men att denna del av lagen skall träda i kraft först om två år, dvs. år 1984. I avvaktan på det och på ytterligare utredning skall socialnämnden, som propositionen föreslår, ha ansvaret. Till utskottsbetänkandet har fogats en reservation som formellt överensstämmer med propositionen.

Jag vill gärna betona, herr talman, att det inte heller i den här frågan egentligen råder olika uppfattningar i sak mellan regeringsförslaget och utskottets förslag. Det är olika tekniska lösningar som har förordats. Jag anser naturligtvis att de bästa skälen talar för den lösning som propositionen innehåller. Det viktiga nu är emellertid att med så bred uppslutning som möjligt besluta i de frågor som återstår innan socialtjänstreformerna skall träda i kraft.

Låt oss hoppas att den anda av gemensamt ansvar som har varit utmärkande för den här sista fasen av reformarbetet också förs över till den inledande fasen av det viktiga arbete som nu äntligen kan komma i gång, dvs. genomförandet av socialtjänstens mål med socialtjänstens nya medel.

Detta för mig över till den fråga som kommer att kräva alldeles särskild uppmärksamhet från de instanser som nu främst har ansvaret för att den nya

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

lagstiftningen genomförs i enlighet med intentionerna. Den nya lagen om vård av missbrukare i vissa fall, LVM, öppnar möjlighet att i vissa särskilt beskrivna och avgränsade risksituationer bereda vård åt missbrukare utan deras samtycke. En sådan möjlighet har funnits sedan början av 1900-talet när det gäller alkoholmissbrukare.

Allmänna vårdanstalter för alkoholmissbrukare finns också över hela landet med plats för sammanlagt ca 1 600 patienter. Den nya lagen ger nu för första gången motsvarande möjlighet till vård utan samtycke även av vuxna missbrukare av narkotika.

Få av de 20-talet behandlingsinstitutioner för narkotikamissbrukare som finns med i runt tal 400 platser har erfarenhet av vård utan samtycke.

Som all ny lagstiftning ställer den här lagen krav på de tillämpande och verkställande instanserna att genomföra lagstiftarens önskemål. Därvid krävs alltid en förmåga till nytänkande och omställning. Särskilt stora krav men också stora förhoppningar ställs på de kommunala vårdhuvudmännen som i dag ensamma förfogar över institutionsresurser särskilt avpassade för narkomanvård och på den behandlingspersonal som finns vid dessa institutioner. Jag vill också i detta sammanhang understryka att institutionell vård och behandling är en uppgift för landstingskommuner och kommuner gemensamt enligt den socialtjänstlag som träder i kraft samtidigt med LVM.

Det är viktigt att vården utan samtycke ingår som ett led i en sammanhållen vårdkedja. Förutsättningar för detta för framtiden har skapats genom det beslut som riksdagen tidigare tagit om förändrat huvudmannaskap för de sociala vårdinstitutionerna fr. o. m. den 1 januari 1983.

Att huvudmannaskapsreformen träder i kraft först 1983 befriar inte kommuner och landsting från deras grundläggande ansvar enligt socialtjänstlagen. Samtidigt vill jag dock också understryka att staten självfallet under den tid som återstår fram till övergången av huvudmannaskapet tar sin del av institutionsansvaret på samma sätt som tidigare genom vården på de allmänna vårdanstalterna för alkoholmissbrukare.

Jag vill också säga att även om förberedelse tiden för denna lag varit kort, så har dess intentioner under en längre tid varit väl kända.

I januari i år presenterade socialberedningen sitt förslag. Genom att samtliga riksdagsledamöter i beredningen ställde sig bakom förslaget och genom att jag vid denna tidpunkt aviserade att propositionen i huvudsak skulle följa beredningsförslaget gavs möjligheter för berörda huvudmän att inleda ett arbete för att vara beredda att ta itu med den uppgift LVM nu kräver.

En fråga som har diskuterats är om behovet av vårdplatser kommer att öka med anledning av den nya lagstiftningen. Jag tror inte att man behöver befara någon drastisk ökning av antalet ansökningar med stöd av den nya lagen, jämfört med antalet ansökningar under senare år enligt nykterhetsvårdslagsstiftningen. En viss ökning måste naturligtvis ändå förutsättas.

För vårdarbetarna kommer den nya lagen att innebära nya och i många fall krävande uppgifter.

Jag är övertygad om att alla som har varit och är engagerade i denna lagstiftningsfråga har förståelse för dessa svårigheter men också att det råder enighet om att det här gäller att med förenade krafter försöka lösa de problem som vi alla är överens om måste lösas.

Jag vill också erinra om att socialberedningen redan från inledningen kommer att följa och utvärdera hela socialtjänstreformen. Särskild vikt kommer att läggas vid att följa tillämpningen av LVM.

Herr talman! Jag är glad att beredningsarbetet för lagen om vård av missbrukare nu avslutas med ett riksdagsbeslut, som ser ut att kunna bli så gott som enhälligt. Det betyder bättre förutsättningar för samhället att hjälpa människor som inte av egen kraft förmår eller vill söka hjälp. Detta är en lag som ger oss förutsättningar att rädda liv.

Lag om vård av missbrukare i vissa fall, m. m.

Anf. 3 BLEND A LITTMARCK (m):

Herr talman! Jag önskar att jag kunde dela socialministerns optimism beträffande den här lagen. Debatten har varit lång och hård, och jag misstänker att den kommer att fortsätta även efter dagens beslut.

I socialutredningens första betänkande, 1974, kom man fram till att en sådan här lag var nödvändig och att den skulle tillämpas av socialvården när alla andra möjligheter var uttömda. I socialutredningens slutbetänkande däremot ansåg man att vården skulle kunna tillgodoses genom lagen om sluten psykiatrisk vård i vissa fall. Mot det reserverade Erik Larsson och jag oss.

I socialtjänstpropositionen kom man med en ny intagningsgrund, som gällde just missbrukarna. Sedan kom man med ytterligare förslag till ändringar i LSPV och döpte om lagen till LPV. Egentligen blev det då en liten folkstorm.

Utskottet fick flera motioner, och utskottet förkastade också förslaget och framhöll att det var nödvändigt att frågan om vården blev föremål för en ny utredning. Utskottet framhöll samtidigt vikten av en bred politisk enighet som skulle kunna samla alla intresserade kring förslaget, eftersom det rörde sig om långtgående ingrepp i enskilda medborgares frihet och integritet, som vi sade i utskottet.

Utskottet föreslog också att man skulle skjuta upp ikraftträdandet för socialtjänstlagen från den 1 januari 1981, som man hade tänkt sig från början, till den 1 januari 1982, för att ge beredningen tid och för att bägge lagarna skulle kunna träda i kraft samtidigt.

Beredningen slutförde sitt arbete inom den uppgjorda tiden, vilket är en berömvärd prestation i sig, i synnerhet som departementet försenade det hela i flera månader genom att inte utse beredningen.

Men nu står vi här och har äntligen fått ett konkret lagförslag som – vilka brister i övrigt det än kan ha – klart och tydligt skriver fast att ansvaret för missbrukarvården skall ligga hos socialtjänsten. Detta är något att vara tacksam för. Socialtjänstlagen träder i kraft om 14 dagar, och det är klart att otåligheten är stor ute i landet bland de socialt verksamma och ansvariga.

Det har väl redan nu framgått att jag inte delar socialberedningens,

Tisdagen den
15 december 1981

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

propositionens och utskottets uppfattning på många punkter. Däremot är jag helt medveten om att en kompromiss var nödvändig för att arbetet skall komma i gång. Det är anledningen till att jag i detta sammanhang inte framlägger nya förslag, t. ex. om vårdtidens längd, behovet av längre verkställighetstid och möjlighet för socialnämnden att anordna övervakning eller medge villkorligt anstånd med intagning som beslutats av länsrätt. Jag anser också att det hade varit större utsikter till resultat i vården med en mera vårdbetonad lag i närmare anslutning till den s. k. alternativutredningens riktlinjer, som har utvecklats i en motion av Sten Svensson och Björn Körlof. Vi hade också kunnat bifalla motionerna från Håkan Winberg, Ingegerd Troedsson och Anita Persson om att använda de enskilda anstalterna, vilka har gjort ett fint arbete hittills men nu kanske inte kan komma i fråga.

Jag vill dock, innan jag går över till reservationerna, kort kommentera vårdtidens längd.

De två månadernas vård som anges i lagen *kan* vara tillräcklig för en person med alkoholberoende, förutsatt att han under tiden och under lång tid efteråt har kontakt med för honom kända personer inom socialvården. Detta gäller främst de äldre missbrukarna.

Men de yngre, som inte längre kan behandlas med hjälp av lagen om vård av unga, är ofta i en mycket svårare belägenhet. De har missbrukat under lång tid, försummat sin skolgång, har ingen yrkesutbildning och ingen fast punkt i tillvaron. Det är här vi ser följderna av mellanölskonsumtionen. Behandlingen av dem måste omfatta utbildning och träning till ett arbetsliv, förutom att de måste kunna lära sig att hantera sitt beroende. För dem är vårdtiden alldeles för kort.

Det förutsätts nu att behandlingen inte skall upphöra efter den fastställda vårdtidens slut, utan att socialtjänsten skall ta vid med frivilliga erbjudanden. Erfarenheterna från bl. a. Hasselakollektiven och studier som jag nyligen gjort i USA visar att en fullständig avgränsning från missbruksmiljön under minst sex månader upp till ett år kan vara nödvändig, särskilt för den unga kategorin missbrukare. Men jag får återkomma till det i annat sammanhang. Socialberedningen skall ju fortsätta sin uppföljning av lagen.

Herr talman! Nu övergår jag till reservationerna.

Den första reservationen gäller vem eller vilken myndighet som skall göra ansökan om vård utan samtycke. Enighet torde råda om två saker: För det första skall alla försök på frivillig väg vara uttömda innan man tar till tvångsvården. För det andra är tvångsvård enligt LVM av sådan art att den av rättssäkerhetsskäl bör prövas av länsrätten. Men meningarna har gått starkt isär om vilket organ, socialnämnd eller länsstyrelse, som skall bära ansvaret för utredning och ansökan om åtgärderna hos länsrätten. Den frågan kräver ingående överväganden.

Socialberedningen föreslog, med åberopande av det synsätt som enligt socialtjänstlagens målsättningsparagraf skall prägla socialtjänsten, nämligen människors självbestämmanderätt och integritet, att ansvaret skulle läggas över på ett statligt organ, länsstyrelsen, och inte bäras av socialnämnden. Om nämnden skulle föra talan hos länsrätten skulle det försvaga den avsedda

ställningen som serviceorgan, och människor med missbruksproblem skulle inte med förtroende kunna vända sig till nämnden utan de skulle i stället dölja sina problem. Beredningen tillägger att det även skulle vara en fördel att en myndighet som inte tidigare sysslat med ett ärende som socialnämnden handlagt får göra en bedömning av vårdfrågan innan den föreläggs länsrätten. Samtidigt kan länsstyrelsen då bevaka att sådana ärenden handläggs på ett enhetligt sätt ute i kommunerna.

När detta förslag var ute på remiss gick en stor majoritet bland myndigheterna emot tanken att överflytta ansvaret att föra talan till länsstyrelserna. Och regeringspropositionen innebär att detta ansvar, åtminstone t. v., skall åvila socialnämnden.

Departementschefen tar sin utgångspunkt i att socialnämnden enligt 11 § socialtjänstlagen uttryckligen ålagts att se till att den enskilde missbrukaren får den hjälp eller den vård som behövs för att komma ifrån missbruket. Något undantag för den mest ingripande vårdinsatsen – vård oberoende av samtycke – görs inte. Socialnämnden har alltså detta ansvar, så länge det inte uttryckligen lyfts bort genom lag. Mot bakgrund av detta socialnämndens övergripande ansvar för nödvändiga vårdåtgärder har socialministern velat se beredningens förslag närmast som en tanke att länsstyrelsen skulle som ett, om än mycket självständigt, allmänt ombud föra socialnämndens talan inför länsrätten. Men ute i kommunerna finns redan kvalificerad och erfaren personal med vana vid ärenden av detta slag. Socialministern har därför stannat vid att i LVM föreslå att socialnämnderna skall föra talan hos länsrätten. Men hon har ändå velat redovisa den här punkten som en övergångslösning.

När man principiellt diskuterar frågan om socialnämnd eller länsstyrelse bör föra talan hos länsrätten i LVM-mål, är det rimligt att, så som departementschefen gjort, ta utgångspunkten i socialnämndens övergripande ansvar för att den enskilde får den hjälp och vård han behöver, även vården utan samtycke. Situationen är då som regel den, att nämnden i det enskilda fallet haft att pröva olika frivilliga vårdmöjligheter enligt skilda lagar – socialtjänstlagen, sjukvårdslagen, LSPV – men till slut för att rädda missbrukaren funnit vård enligt LVM oundgänglig och det så snart som möjligt. När domstol då av rättssäkerhetsskäl skall pröva om förutsättningar för sådan tvångsvård föreligger, framstår det såsom en naturlig och närmast självklar arbetsuppgift för socialnämnden att framlägga utredningen och göra ansökan hos länsrätten. Att socialnämnden fråntas den uppgiften verkar närmast som en deklassering av den sociala myndigheten. Mycket starka skäl bör krävas för att vidta en sådan åtgärd och så att säga lägga in en extra prövning av talan hos en utomstående administrativ statlig myndighet, vilket i sin tur gör hela förfarandet mer tungrott och opraktiskt.

Nu går utskottet emot propositionen och departementschefen och uttalar att länsstyrelsen och inte socialnämnden skall göra ansökan.

När man funderar över de verkliga skälen till inkopplingen av länsstyrelsen blir man mer och mer tveksam. Det gäller detta med ”synsättet på socialtjänsten”. Man vill hos missbrukarklientelet skapa förtroende för

---

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

socialvården som ett rent serviceorgan, som arbetar endast med frivillighet och respekt för självbestämmande. Formellt skall då socialnämnden stå fri gentemot tvångsåtgärder genom att ett statligt organ svarar för processen om tvångsåtgärderna för missbrukare, och socialnämnden skall inte ens nämnas till namnet i 30 § om "myndigheters" anmälningsskyldighet. I sak torde dock vederbörande missbrukare snart få klart för sig att det är socialnämnden som beslutat att hos länsstyrelsen anmäla behovet av tvångsåtgärder och dit lämna alla uppgifter som kan vara av betydelse i saken. Jag kallar detta för en kurragömmalek med verkligheten.

Jag tycker också att inkopplingen av länsstyrelsen som processorgan är en irrationell byråkratisk anordning, som leder till dubbelarbete och betydande personalkostnader helt i onödan. Om man granskar socialberedningens skäl, finner man att de i sak är ganska enkla och ringa. Beredningen säger t. ex. att angelägenheten av en snabb handläggning med hänsyn till missbrukarens akuta vårdbehov är ett skäl för att ärendet skall gå via länsstyrelsen. Det är helt orealistiskt, eftersom den dubbla prövningen – först beslutet i socialnämnden att anmäla behovet av LVM-vård och att överlämna allt utredningsmaterial samt därefter länsstyrelsens granskning och eventuella komplettering av utredningen – måste betyda en ökad tidsutdräkt, som t. o. m. kan vara ödesdiger i en akut vårdssituation.

Jag tror också att talet om motsättningar är överdrivet. Det finns socialarbetare i min nära bekantskapskrets som säger att den som behöver tvångsvården och blir övergiven i detta svåra ögonblick känner sig som om socialarbetaren svek honom.

Jag anser alltså att propositionens förslag att socialnämnderna skall åläggas att föra talan vid länsrätten skall godtas av riksdagen. Jag skulle egentligen inte heller vilja betrakta det som en övergångslösning, men av tekniska skäl blir jag tvungen att använda propositionen att hänga upp min reservation på. Det fanns inga andra tekniska möjligheter. Och med stöd av det anförda yrkar jag bifall till reservation 1.

Den andra reservationen är viktigare, åtminstone för mig personligen, eftersom den berör ännu fler enskilda människor, människor som direkt plågas av missbrukarna. Jag syftar här på skyddet för tredje man. Det skulle förvåna mig om inte många av kammarens ledamöter i dag, oberoende av partitillhörighet, skulle vilja stödja den reservationen. Det är ganska svårt för riksdagen att bedöma frågan när inte den gällande lagen – den gamla nykterhetsvårdslagen – finns med i diskussionen. Där fanns specialindikationer för omhändertagande och ett skydd för dem som vederbörande kunde vara farlig för. I den skrivningen stod det att ett omhändertagande kan ske om missbrukaren till följd av sitt missbruk befinns vara farlig för annans personliga säkerhet eller kroppsliga eller själsliga hälsa.

Detta skulle med lätthet ha kunnat föras över i den nya lagen och då gälla även narkotikamissbrukare. Men så har man inte gjort. Riskerna för att missbrukaren genom sina beteendeförändringar skadar andra människor preciseras nu bara i 3 § så att riskerna skall beaktas endast om vederbörande

”kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående”.

Precis som departementschefen säger är naturligtvis rättsskydd för närstående i hög grad angeläget. Det är ju hustru och barn och andra anhöriga som far mest illa. De hör till de mest utsatta och mest oskyldiga offren för missbrukarna. Socialberedningens uppfattning att detta lilla skydd – alltså för endast närstående – skulle vara temporärt, nämligen i avvaktan på att all misshandel på privat område läggs under allmänt åtal, är helt oacceptabel.

Det bör också anmärkas att rättsskyddet för närstående har fått en olycklig formulering genom att man säger ”allvarlig skada”. Det som gäller för missbrukaren själv har man överfört till de närstående. Formuleringen ”allvarlig” för tankarna hos jurister och andra till grava tillstånd såsom allvarlig kroppsskada, som det är definierat i brottsbalken. Det kan inte ha varit avsikten hos den som skrivit lagtexten. Även ordet ”skada” är ett ganska gravt ord i det här sammanhanget. Det betyder ofta åkommor eller men som stannar kvar, inte enbart tillfogande av smärta. Nu har ju departementschefen skrivit att hit skall räknas hotfullt, pockande eller hänsynslöst uppträdande från missbrukarens sida. Men det hade varit bättre att ha kvar den gamla formuleringen, som alla sedan årtal är vana att ta hänsyn till och vet vad den har för värde i lagtexten.

Socialberedningen har tagit mycket lätt på risken att missbrukaren skadar andra människor. Man skriver: ”Utomstående som hotas av en missbrukare kan få tillräckligt skydd genom brottsbalkens regler.” Uttalandet kunde knappast ha varit mera verklighetsfrämmande när det gäller att beskriva hur människor upplever alkohol- och narkotikamissbrukarna i vårt samhälle.

Vid remissbehandlingen har socialberedningens förslag mötts av starka betänkligheter, framför allt från domstolar och från riksåklagaren. Riksåklagaren har starkt understrukt behovet av stadganden i LVM som motsvarar dem i nykterhetsvårdslagen och i den fortfarande gällande LSPV. Brottsförebyggande rådet och Nykterhetsrörelsens landsförbund har samma uppfattning.

Trots att ett enhälligt lagråd vid sin granskning angivit att rättsskyddet i LVM bör vidgas till att gälla även andra än ”närstående” har propositionen fastslagit den i socialberedningen föreslagna inskränkningen, och utskottet har följt propositionen och gått med på inskränkningen ”åtminstone”, säger man, ”tills vidare”.

Anita Bråkenhielm har i sin motion vänt sig mot det egendomliga i att inskränka möjligheterna för ingripande till fall där närstående utsätts för fara. Hon säger att det avgörande i stället borde vara vårdsynen: våldshandlingar kan anses utgöra tillräckligt allvarliga symtom på ett genom missbruket förändrat beteende för att i sig utgöra indikation för omhändertagande och vård. Hon har i sin motion yrkat att indikationen skall vidgas till att omfatta fara för skada även för annan, alltså tredje man.

Jag anser att den av Anita Bråkenhielm angivna vårdsynen är betydelsefull för utformningen av LVM. Den avgörande specialindikationen är då

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

framträdandet av missbrukssymtom i form av brutalisering och benägenhet för våldshandlingar, oavsett vem de riktar sig mot. Att de riktar sig mot tredje man kan inte rimligtvis anses som ett hinder för att indicera tvångsvård. Här sammanfaller alltså rättsskyddssynpunkten med vårdaspekten.

Att begränsa rättsskyddet till att endast avse närstående skulle enligt min och flera remissinstansers mening innebära en betydande förskjutning i balansen av rättssäkerheten mellan grova missbrukare och andra medborgare till de senares nackdel. För missbrukarna skulle det samtidigt föranleda ökad användning av brottsbalkens tvångsvård, som för dem vid fullbordat brott vanligen skulle bli strängare och framför allt mindre adekvat än tvångsvården enligt LVM. Säkert är att en vårdlag, som är litet mera utförlig och tar hänsyn till tredje man, är ägnad att förhindra en missbrukare från att i påverkat tillstånd begå vettlösa gärningar. Den lagen står på sikt långt mer i missbrukarens intresse än den lag som hårt straffar hans gärningar efteråt.

Lagstiftaren bör ta frågor som berör den medborgerliga rättssäkerheten med stort allvar och måste vara försiktig med att låta ensidiga socialvårdsintressen fälla utslaget. Alkoholisters och narkomaners övergrepp är för allmänheten väl kända och kännbara realiteter. Det är angeläget att riksdagen prövar denna fråga också som ett allmänt rättssäkerhetsproblem. Jag är ytterligt angelägen om att beredningen i fortsättningen begrundar detta.

Jag yrkar alltså bifall till reservation 2, som kort sagt innebär skydd även för andra än närstående, och till reservation 3, som innebär följdändring.

Anf. 4 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Frågan om frivillighet eller tvång när det gäller behandlingen av drogmissbrukare har under många år förlamat den viktiga diskussionen om hur missbruket skall kunna stoppas och hur missbruk skall kunna förebyggas.

Under denna långa debattid har missbruket, både vad gäller alkohol och narkotika, ökat mycket kraftigt. Skulle dagens dödssiffror fortsätta att gälla, har en missbrukare i tjuugoårsåldern mindre än en tiondels chans att leva så länge att han eller hon hinner bli folkpensionär. Det är en skrämmande siffra. Det beräknas att det finns uppemot 300 000 alkoholmissbrukare i landet och 20 000 människor som använder narkotika – därav 14 000 som använder s. k. tung narkotika.

Alkohol- och narkotikafrågan är ett av vår tids allvarligaste samhällsproblem som får en lång rad ödesdigra följder främst för den enskilde missbrukaren – i värden som inte går att mäta i pengar – men också för hans anhöriga, för arbetsliv, för sjukvård och samhällsekonomi.

Man beräknar att det kostar 2 000 kr. per dag att finansiera ett tungt missbruk. För att få ihop den summan måste man stjäla ihop för 10 000 kr. per dag, eftersom man inte får ut mer än 20 % av det stulnas värde. Summerar man detta kommer man upp i astronomiska siffror. Mot det skall

ställas att en vettig behandlingsplats kostar högst 600–700 kr. per dag.

I Skogås, där jag bor, kan man i dag köpa en relativt ny färg-TV för 500 kr. Det betyder att man har gått ned från 20 % till 10 % av värdet. I förra veckan kunde man köpa en helautomatisk Huskvarna symaskin, som i affärerna kostar 2 500 kr., för 400 kr.

Sådan är situationen när det gäller finansieringen av missbruket, och det måste ställas mot vad en behandlingsplats kostar.

Det är hög tid – när det nu ändå verkar som om frivillig-tvångsvårdsdebatten har nått ett slut, i varje fall parlamentariskt sett – att arbetet med att finna vettiga och bra behandlingsformer, att utarbeta strategier för att stoppa missbruket och få till stånd förebyggande verksamhet kommer i gång. Det behövs en mängd kombinerade åtgärder.

Det är hög tid att utforma en genomtänkt plan för att bedriva en genomtänkt drogpolitik. Det är också hög tid att samhället tar ett aktivt ansvar för missbrukarna. Kommunerna har under alldeles för lång tid tillåtit sig – och tvingats på grund av otillräckliga medel från regering och riksdag – att missköta missbruksvården. Mycken kunskap gick faktiskt förlorad när reformen om den sociala centralnämnden genomfördes. Nu saknas det i många kommuner både personella och ekonomiska resurser för att kunna möta det stora behov av hjälpåtgärder som det ökade missbruket har fört med sig.

Arbetarrörelsen har analyserat orsakerna till drogmisbruk. Arbetslöshet, bostadsbrist och ensamhet är några orsaker. Därför har också kraven på full sysselsättning och ett ökat bostadsbyggande, kraven på demokrati och jämställdhet, på solidaritet och gemenskap rests av arbetarrörelsen. Nu går vi ånyo mot en ökad arbetslöshet och en ökad bostadsbrist, och det kan få katastrofala följder för den fråga som vi i dag diskuterar. Kraven har rests av arbetarrörelsen, men de har inte räckt. Kapitalismens kommersiella krafter har tillåtit att utforma vår vardag, vårt arbetsliv, våra bostadsförhållanden, vår fritid och vår kultur inte minst. Därför har också den sociala utslagningen dröjt sig kvar – trots en ganska bra materiell standard, jämfört med gamla tider.

Den sociala utslagningen finns, och den tenderar att öka med den ekonomiska och sociala politik som den borgerliga regeringen för. Den sociala utslagningen har man försökt att vårda bort. Men det går aldrig. Den sociala utslagningen kan bara övervinnas genom en politisk kamp.

Det finns givetvis ett samband mellan antalet arbetslösa och drogmisbruk. I vart fall ökar riskerna betydligt vid arbetslöshet. Men alkohol- och narkotikaproblemet är också ett specifikt problem, alltså inte bara ett symptom på andra problem. För att förhindra att människor hamnar i ett missbruk måste kampen intensifieras på många fronter. Fackföreningsrörelsen och olika folkrörelser måste aktiveras i denna kamp. Just dessa organisationer har med sitt breda folkliga underlag goda möjligheter att bedriva ett verkningsfullt arbete.

Samhället måste ta sitt ansvar för detta. Det skall inte finnas någon frihet att dricka eller knarka sig till döds i vårt samhälle. Det behövs en grundmurad

---

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

solidaritet mellan människor för att stödja dem som är inne i ett missbruk – inte i form av någon falsk humanism eller nymoralism – samtidigt som vettiga behandlingsformer måste tillämpas.

Mycken kritik kan riktas mot missbruksvården. Ett allvarligt fel är att vården saknat vad jag skulle vilja kalla "skyddsnät" efter en institutionsvis- telse. Man talar om en blind eller vit fläck i missbrukarnas tillvaro. Även i de fall när man lyckats ordna arbete och bostad saknas det sociala skyddsnät eller den kontroll som är så viktig för att övriga bitar skall ha en chans att klaffa. När en missbrukare lämnas utan ett sådant nära stöd, vilket de flesta gör, efter att ha varit på något slag av behandlingshem – om det nu är så lyckligt att han eller hon fått den möjligheten – är det förödande farligt. Samhället måste på ett helt annat sätt än tidigare här ta sitt ansvar tillsammans med missbrukaren – ett ömsesidigt ansvar med andra ord.

Herr talman! Narkotikan måste stoppas. Alkoholmissbruket och över huvud taget bruket av alkohol, som ju har en helt annan dimension än narkotikabruket och också har rötter i en tradition, måste kraftigt minska. Förändrade attityder och normer i fråga om alkoholbruk måste bli gällande. Det kan också behöva kombineras med restriktioner och en aktiv prispoli- tik.

Men jag vill också ha sagt att för att dessa åtgärder skall få någon effekt måste arbetet på en tryggad tillvaro för människor drivas vidare. Arbete, bostad, omsorg och omvårdnad, bra fritidsaktiviteter och bra kulturupple- velser måste garanteras alla människor. All drog- och flumkultur måste bekämpas.

För att vi skall kunna komma någonvarnt behövs det åtgärder på många plan, dels allmänpolitiska åtgärder som arbete, bostad osv., dels bra behandlingsmöjligheter, dels också ett skyddsnät att falla mot som en botten för alla de andra åtgärderna. Nya sociala miljöer måste tillskapas – ett nytt sätt att leva och förhålla sig till varandra, att ha rätt och skyldighet att bry sig om varandra. Jag tror inte att man kan komma ifrån någon av dessa tre delar om man skall ha chans att få till stånd en bra vård.

I motion 30 från vänsterpartiet kommunisterna, som väcktes med anledning av regeringens proposition om lag om vård av missbrukare i vissa fall, har vpk gått emot regeringens förslag, att utredning och ställningsta- gande när det gäller tvångsomhändertagande skall ligga hos socialtjänsten ute i kommunerna. Till grund för denna proposition ligger ett enigt betänkande av den s. k. socialberedningen, som det har talats om tidigare och där samtliga riksdagspartier var företrädde. Det är därför förvånande, tycker jag, att regeringen i propositionen på en väsentlig punkt, nämligen den som gäller vem som skall administrera tvångsomhändertagandet, ändrat beredningens förslag. Socialberedningen hade föreslagit att utredning och ansökan om tvångsomhändertagande skulle handhas av länsstyrelsernas sociala enhet. Detta förslag som regeringen har lagt fram strider mot den principiella inriktning som riksdagen har gett socialtjänstlagen. Det är emellertid inte det enda argumentet mot regeringens förslag. Än tyngre väger nämligen rättssäkerhetsaspekterna, tycker jag, och också kravet om att

upprätthålla en kvalitativt hög nivå på förebyggande åtgärder och åtgärder som kan genomföras på frivillig grund.

Nu har ju lyckligtvis regeringens förslag fallit under arbetet i socialutskottet, och vpk kan nöja sig med detta. Utskottet har tagit fasta på just de rättssäkerhetsaspekter som vpk har pläderat för i sin motion.

Herr talman! För en gångs skull har jag inget yrkande om bifall till vpk-motionen.

Till sist vill jag säga att när den här debatten om frivillighet och tvång är avslutad, förväntar vi oss att regeringen snabbt kommer att presentera förslag till åtgärder om hur missbruksvården ute i kommunerna skall kunna förbättras och också förslag om radikala förebyggande åtgärder för att få ner missbruket både när det gäller alkohol och när det gäller narkotika. Vi inom vårt parti kommer att ta vårt ansvar i denna fråga, och vi kommer att återkomma under den allmänna motionstiden med sådana förslag.

Anf. 5 GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Socialutskottet har i höst haft att handlägga ett antal svåra och komplicerade ärenden. Vi har sökt lösa de flesta av dem i stor enighet, och så är det även när det gäller den fråga som en lång tid varit föremål för väldiga debatter och där meningarna gått kraftigt isär: frågan om frihet och tvång inom socialvården.

Låt mig konstatera att läget var ganska låst sedan regeringen avgivit sin proposition, där man gjorde sig skyldig till ett historiskt misstag: regeringen hade gått emot den politiska uppgörelse som träffats i socialberedningen. Alla fem partierna i riksdagen hade enhälligt uttalat sig för att länsstyrelsen skulle initiera tvångsvården genom en ansökan, som därefter skulle avgöras av länsrätten.

Men om regeringen begick denna fadäs, så kunde detta förhindras genom att folkpartiets och centerpartiets liksom två av moderaternas representanter i utskottet gick på den linje som förordats i en socialdemokratisk motion, att socialberedningens förslag skulle följas.

Låt vara att detta inte kan ske omedelbart när lagen träder i kraft, utan först 1984. Men den hade inte kunnat genomföras den 1 januari 1982, därom var vi eniga. Först den 1 januari 1983 hade varit ett realistiskt datum. Utsträckandet av tiden till 1984 kan av en del anses långt, men måste väl kunna ingå i en kompromiss, där man vinner att man får igenom principen att socialvården skall hållas utanför tvångsintagningen.

För vår del hälsar vi med tillfredsställelse att det gått att vinna denna enighet. Det är en lång och slitsam debatt om tvångsvård eller inte tvångsvård som man nu står i begrepp att sätta punkt för. Den har medfört att många hårda strider förekommit och bittra kommentarer gjorts; därigenom har man delvis förlamat debatten om det väsentliga: att förbättra och effektivisera vården för de tusentals människor som av olika omständigheter varit i behov av vård i en eller annan form.

Jag vill vid detta tillfälle tacka mina utskottskamrater för deras vilja att sakligt samarbeta och jag vill – även om det är ganska ovanligt här i

---

*Lag om vård av
missbrukare i
vissa fall, m. m.*

kammaren – tacka sekretariatet för den skicklighet varmed det fullföljt sin uppgift. En av socialtjänstlagens viktigaste utgångspunkter är att socialtjänstens insatser i individuella ärenden skall präglas av frivillighet och självbestämmande. Socialtjänstlagen innehåller därför – med vissa undantag som gäller skyddet för underåriga – inga möjligheter till tvångsåtgärder gentemot enskilda människor. För att barn och ungdomar som befinner sig i en utsatt situation alltid skall kunna garanteras erforderlig vård, finns emellertid vissa möjligheter att besluta härom med stöd av lagen om vård av unga (LVU). LVU kompletterar således socialtjänstlagen i de fall då det inte går att i frivillig form anordna den vård som den underårige behöver.

På samma sätt har man i det föreliggande lagförslaget byggt upp en kompletterande lag på missbruksområdet. Lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) är avsedd att tillgripas i vissa kvalificerade fall, när en vuxen missbrukare av alkohol eller narkotika är i trängande behov av vård, men inte kan förmås medverka till den vård som kan anordnas i frivilliga former. Det bör betonas att socialtjänstlagen ligger fast och inte inskränks av tillkomsten av LVM.

Den vård som kan lämnas enligt LVM skall vara begränsad till vad som erfordras för att avhjälpa det akuta vårdbehovet och ge den enskilde motivation och möjlighet till en fortsatt vård i frivilliga former. Avsikten är således inte att genom tvång säkerställa genomförandet av ett helt behandlingsprogram. Vårdtiden blir i enlighet härmed förhållandevis kort, i normalfallet högst två månader med en möjlighet att i vissa fall, där denna tid är otillräcklig, förlänga tiden med ytterligare högst två månader. Dessa tider är maximitider. Om utsikterna att gå över till frivillig vård är goda, kan utskrivning ske tidigare.

Till skillnad från den nu gällande lagen om nykterhetsvård omfattar LVM inte endast missbrukare av alkohol, utan även missbrukare av narkotika. Det är därför viktigt att erfarenheterna av lagens tillämpning följs med särskild uppmärksamhet vad gäller denna grupp. Det kan dessutom bli nödvändigt med omprioriteringar inom missbruksvården för att tillgodose behovet av vårdplatser för narkotikamissbrukare. LVM kommer att ställa ökade krav på en varierad och individuellt anpassbar vård, som kan tillgodose de speciella behov som denna grupp har. Särskilt med hänsyn till att det ofta är ungdomar eller yngre personer som missbrukar narkotika, eventuellt i förening med alkohol, är det angeläget att se till att den nya lagens möjligheter till ingripande följs av en utveckling på vårdsidan.

En av de mest kontroversiella frågorna i diskussionen om en vård oberoende av samtycke för vuxna missbrukare har varit hur en sådan vård skulle initieras. Från många håll har framförts den synpunkten att socialtjänstens hjälpande och serviceinriktade verksamhet skulle bli lidande på att bli sammankopplad med rena tvångsuppgifter. Samtidigt är det självfallet så att socialnämndens kunskaper och erfarenheter inte kan undvaras då man har att ta ställning till frågan om behovet av tvångsvård i ett visst fall.

Socialberedningen, i vars direktiv framhållits angelägenheten av att uppnå en bred politisk samling i frågan om vård oberoende av samtycke, enade sig i detta läge om att föreslå att vården skulle initieras genom att länsstyrelsen gjorde ansökan om vård, varefter målet skulle avgöras av länsrätten. Länsstyrelsen skulle även svara för att rätten fick den utredning som behövdes för att ta ställning i målet. I detta låg inte att länsstyrelsen måste göra om de utredningar som ofta redan måste ha genomförts av socialnämnderna till följd av socialtjänstlagens bestämmelser. Länsstyrelsen skulle få ta del av detta material och vid behov komplettera det, bl. a. vad gällde redogörelsen för missbrukarens aktuella tillstånd. Länsstyrelsen måste emellertid göra en självständig bedömning av frågan, om det var påkallat att ansöka om vård med stöd av LVM eller om det kunde anses att socialnämnden borde göra ytterligare ansträngningar att utforma en vård som skulle kunna genomföras i frivillig form.

Socialberedningen var naturligtvis i sitt ställningstagande medveten om att det skulle kunna behövas någon förstärkning hos länsstyrelsernas sociala avdelningar, om man skulle få handlägga denna uppgift också. Men socialministern målade upp en vrångbild av detta i sin proposition. Varken tiden eller den ekonomiska situationen medger att man bygger upp en särskild organisation för handläggning av LVM-ärendena fram till den 1 januari 1982, säger hon på ett ställe i propositionen.

Tiden fram till årsskiftet är naturligtvis för kort – det håller jag med om. Men de *ekonomiska* resonemangen kan vi inte acceptera. Har man hållit på ett 15-tal år med utredningar och till sist kommit fram till en ordning som kan accepteras av alla politiska partier, vore det väl konstigt om man inte skulle kunna enas om de eventuella tjänster som kan behövas ytterligare på länsstyrelserna. F. ö. vet vi ju inte hur många nya tjänster som kan behövas. Det torde uppriktigt sagt inte vara så förfärligt många.

• Om jag tar mitt eget län som exempel, så tog man där tvångsvis in 60 personer förra året. Och även om man genom den nya lagens tillblivelse skulle öka den siffran något, behöver det inte innebära någon större ökning av personalen hos länsstyrelsen.

I propositionen talar socialministern om att socialberedningen har fått tilläggsdirektiv för sitt vidare arbete. Därvid skall beredningen överväga att tillföra länsstyrelserna en funktion som allmänt ombud i sociala mål. Beredningen skall också följa tillämpningen av LVM och utvärdera socialtjänstlagen.

Hur det blir med ett allmänt ombud återstår att se. Jag vågar i dag inte ha någon uppfattning om hur ett sådant skulle fungera.

Utskottet konstaterar att de organisatoriska och personella frågorna är otillfredsställande lösta, varför man nu inte vill ta ställning till om de skall ligga på den sociala enheten eller på ett allmänt ombud hos länsstyrelsen. Dessa praktiska förutsättningar måste klarläggas innan länsstyrelserna tar över uppgifterna.

De långvariga motsättningarna när det gäller vård oberoende av samtycke av missbrukare har lett till osäkerhet hos kommunerna och försenat

Tisdagen den
15 december 1981

*Lag om vård av
missbrukare i
vissa fall, m. m.*

utvecklingen inom missbrukarvården. Inte minst hänsynen till den långsiktiga planeringen av socialtjänsten gör det nödvändigt att riksdagen nu löser frågan om beslutsförfarandet enligt LVM.

Utskottet föreslår att socialministerns förslag, att socialnämnderna skall handlägga utredningen och ansökan till länsrätten, i stället ändras till att länsstyrelsen övertar det ansvaret.

Utskottet har stannat för en övergångstid av två år. Under denna tid skall socialnämnderna ha hand om ansvaret. Man kan ha delade meningar om behovet av en tvåårig övergångstid, men för att vinna enighet om principen att socialnämnderna vid årsskiftet 1983-1984 inte skall behöva syssla med tvångsfrågan har vi accepterat den lösning som nu föreligger och som det råder nära nog fullständig enighet om.

Att den gamla nykterhetsvårdslagen nu befinner sig i den sista skälvande minuten tror jag sörjs av ytterst få men hälsas med tillfredsställelse av så många flera. Den har betecknats som en klasslag och säkerligen också gjort skäl för det namnet. Vid lagens tillkomst fanns varken socialtjänst eller någon annan service från kommunerna. Det har med åren blivit mycket bättre på det området. Nykterhetsvårdslagen kan således avskaffas. Men behovet av skydd och värn från samhällets sida har inte minskat, vare sig för missbrukarna eller för deras anhöriga.

Även om de yttre redskapen blir förbättrade och vi får en lag som är modern och tillgodoser de vårdbehövandes behov på ett helt annat sätt än den gamla lagen, måste man ha klart för sig att det ytterst är den vård vi kan bereda missbrukarna som blir avgörande.

Tyvärr tyder mycket på att det inte blir så mycket bättre än f. n. Socialministern har redan med sitt ställningstagande i propositionen visat att hon inte är kapabel att stå för ett nytänkande. Hon är tydligen av ekonomiska skäl inte beredd att föreslå några nya pengar till detta stora och krävande vårdområde.

Det måste sägas ifrån: Utan större insatser blir tyvärr de ambitioner som såväl socialberedningen som utskottet haft tämligen betydelselösa.

Herr talman! I mitt anförande har jag huvudsakligen uppehållit mig vid principiella frågor. Andra ledamöter av utskottet kommer att mera ta upp de många olika detaljer som lagen innehåller och som propositionen och motionerna handlar om.

Jag tänker inte heller bemöta Blenda Littmarcks reservationer. Det kommer andra företrädare för utskottet att göra. Jag vill bara tillfoga följande reservation: Jag tycker att den politiska uppgörelsen även borde omfatta Blenda Littmarck. Hon är naturligtvis fri att göra som hon vill – ingen bestrider detta – men hon är också medlem av moderata samlingspartiets riksdagsgrupp, vilken med sin medverkan i socialberedningen tagit ett gemensamt ansvar med övriga riksdagspartier.

Jag vill bara uttrycka den förhoppningen att hennes reservationer får så liten anslutning som möjligt här i kammaren.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de av 14 av utskottets ledamöter tillstyrkta förslagen i socialutskottets betänkande 22.

Anf. 6 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Frågan om tvånget inom socialvården har varit ett stridsämne i många år. Det har lett till att en stor del av debatten har koncentrerats på den frågan – mer än vad som har varit sakligt motiverat. Nu har vi äntligen här i riksdagen ett förslag som har framlagts i stor enighet. Det grundas på en enig parlamentarisk beredning, där alla fem riksdagspartierna har varit med. Och som ordföranden i socialutskottet just påpekat står 14 av utskottets 15 ledamöter bakom förslaget. Låt mig tillägga att den oenighet som kommer till uttryck genom reservationerna till utskottsbetänkande 22 enligt min uppfattning inte heller rör huvudlinjerna.

Det vore nog alltför optimistiskt att instämma i de förhoppningar som här har uttryckts om att vi nu skulle ha nått något slags slutpunkt. Det är redan utsagt att socialberedningen skall följa tillämpningen av lagen och naturligtvis framföra de förslag till ändringar som kan vara motiverade. Redan i beredningen pekade vi på vårdtiderna som en fråga där ändringar kan behöva göras. Det finns inga objektivt riktiga skäl för den ena eller den andra vårdtiden, utan man får följa tillämpningen och se vilka erfarenheterna blir. Det kommer också, som redan har påpekats, att genomföras ytterligare utredningsarbete om förfarandet vid ansökan om vård. Låt mig också tillägga att det även kommer att finnas anledning för beredningen att närmare studera frågan om åldersgränserna för denna lags tillämpning i förhållande till lagen om vård av unga.

Jag skall, som tidigare talare har gjort, stryka under vissa huvudlinjer, innan jag går in på den del där det råder oenighet.

Det förebyggande arbetet är grundläggande, och det är ett ansvar för socialtjänsten. Men naturligtvis är det inte bara ett ansvar för socialtjänsten. Riksdagen har minsann sitt ansvar för det förebyggande arbetet när det gäller missbruksfrågorna.

Det är också viktigt att frivillig vård är det man främst prövar. Det är när möjligheterna till frivillig vård är uttömda som man måste ha möjligheten att omhänderta en missbrukare för vård mot hans vilja. Jag vill göra nyanseringen när det gäller unga missbrukare, som alltså inte täcks av det lagförslag som vi nu behandlar, att man bör fästa större vikt vid just tidiga ingripanden i de fallen. Det tror jag att vi alla är ense om. Det är därför vi har en särskild lag om vård av unga.

En annan viktig princip är att en missbrukare, som tas om hand och vårdas vid en institution som drivs av landsting eller vid en enskild institution, skall ha en fortlöpande kontakt med socialtjänsten. Det är socialtjänstens ansvar att hålla en sådan kontakt, så att man har beredskap när missbrukaren skrivs ut.

Till grund för vården skall finnas en vårdkedja. Landstinget och kommunerna inom landstingsområdet har ett gemensamt ansvar för att göra en plan för missbrukarvården. Den bör enligt min uppfattning grundas på en gemensam syn på hela vårdkedjan. Planeringen i detta avseende pågår som bäst ute i landet.

Jag vill också stryka under att även enskilda institutioner skall spela en

Nr 52

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

viktig roll inom missbrukarvården. Enligt lagförslaget kan omhändertagande mot den enskildes vilja bara ske när det gäller placering på institution som drivs av kommun eller landsting. Det ligger i sakens natur att man inte vill ge möjligheter till tvångsåtgärder till enskilda institutioner. Men det påpekas också, och det är viktigt, att under den tid som en person omfattas av lagen kan så snart som möjligt överföring ske till öppnare vårdformer, och då kan också enskilda institutioner komma i fråga.

Eftersom Hasselakollektivet och andra som arbetar enligt samma metod ofta nämns med uppskattning i diskussioner om missbrukarvården, vilket görs med rätta, vill jag betona att det där i regel gäller ungdomar som inte tas om hand enligt denna lag. Enskilda institutioner kan naturligtvis också komma i fråga för olika typer av vårdkontrakt, om man beslutar sig för att gå vidare på den vägen.

Jag nämnde att detta förslag grundas på ett förslag från en enig parlamentarisk beredning. Det har också återopats tidigare här i diskussionen. När vi i riksdagen i juni 1980 fattade beslut om socialtjänstlagen, konstaterade vi också att ikraftträdandet av olika skäl måste skjutas upp ett år i förhållande till regeringsförslaget, dvs. till den 1 januari 1982. Vi föreslog då i socialutskottet i enighet att man skulle utnyttja tiden till dess till att söka nå en bredare förankring för ett förslag om vård utan samtycke. Det betydde inte, som Blenda Littmarck sade tidigare i debatten, att utskottet och riksdagen förkastade propositionens förslag. Eftersom jag var inblandad är jag angelägen om att denna felaktighet rättas till. Vi sade från utskottets sida att vi inte tog ställning i sak till propositionens förslag. Även Blenda Littmarck var med om det uttalandet. Till detta kan läggas att under behandlingens gång hade utskottets majoritet preliminärt även tagit ställning för förslaget. När detta är sagt vill jag gärna medge att det förslag som vi nu behandlar ser väsentligt annorlunda ut än det förslag som fanns i socialtjänstpropositionen. Men rätt skall vara rätt.

Det har fordrats en vilja till samförstånd för att nå så här långt. Det har fordrats att man från alla håll har varit beredd att gå upp ur skyttegravarna. Jag vet inte om det var någon mer än jag som trodde att vi skulle kunna nå enighet, när socialberedningen började sitt arbete, men det visade sig att det faktiskt var möjligt.

Min uppfattning är att beredningens förslag är ett bra förslag också i sak. Därför hade jag inte behov av att göra några markeringar i form av särskilda yttranden eller liknande, vilket andra gjorde. Jag har inte heller haft behov av att göra det i utskottsbetänkandet.

Jag tycker att det kan vara på sin plats att här uttala ett särskilt erkännande åt de två ledamöter av beredningen som inte är riksdagsledamöter, nämligen ordföranden Fredrik Sterzel och Kurt Sjöström. I utredningen representerade Kurt Sjöström inte bara vpk, vilket han formellt gör, utan han utgjorde också kontakten med den stora gruppering av socialarbetare som har samlats under rubriken Mot tvång inom socialvård och sjukvård. Jag anser att det var mycket värdefullt att vi fick den breda enigheten och vill gärna betyga att stor öppenhet och vilja till omprövning för att nå konstruktiva lösningar fanns i

beredningen. Det var en glädje att vara med där.

Det såg ett slag ut som om enigheten skulle gå förlorad, men det är bra att den nu i huvudsak har återställts genom utskottets arbete. Utskottets förslag bygger på socialberedningens betänkande, men utskottet föreslår en väl tilltagen övergångstid under vilken man skall arbeta enligt propositionens förslag, dvs. socialnämnden skall göra ansökan om omhändertagande för vård utan samtycke. Liksom socialministern gjorde vill jag betona att motsättningen mellan propositionens förslag och utskottets inte bör överdrivas. I propositionen talade man om att lösningen med socialnämnden som ansökare skulle ses som en övergångslösning, och det är vad utskottet har tagit fasta på. Personligen anser jag att det finns goda sakliga skäl för lösningen att länsstyrelsen skall ansöka om tvångsomhändertagande.

Man skall naturligtvis inte överdriva den ideologiska frågan om synen på socialtjänsten – det har Blenda Littmarck rätt i. Kommunens yttersta ansvar för att var och en får det stöd och den hjälp som den behöver slås fast i socialtjänstlagen. Därmed har socialtjänsten skyldighet att ta det initiativet, att man fäster länsstyrelsens uppmärksamhet på situationen, om man anser att en missbrukare behöver vård och inte är beredd att underkasta sig den vården frivilligt. Det är dock en skillnad, om man gör socialnämnden till en motpart mot den enskilde i länsrätten. Jag tycker att Blenda Littmarck och andra borde kunna erkänna att detta innebär en viss skillnad och att den skillnaden kan ha ett värde. Jag tror också att det ligger ett värde i att man redan när det gäller ansökan får en mera enhetlig prövning av alla fall inom ett län, som man har om länsstyrelsen har ansvaret.

Den tid som nu ges bör användas till att undersöka om man kan knyta en funktion som allmänt ombud för sociala mål till länsstyrelsen, såsom görs i andra fall. Det bör ge möjlighet att ordna förhållandena inom den sociala enheten på ett bra sätt, så att inga medarbetare där behöver åta sig flera roller som är svåra att förena. Länsstyrelsens sociala enhet skall ju också vara expertorgan åt länsrätten.

Till dessa sakliga skäl vill jag gärna lägga att den politiska enigheten har ett värde. Jag tycker inte att frågan om vem som skall ansöka om vård har den stora vikt som den har tillmätts i debatten. Men har man träffat en politisk överenskommelse, måste man också ta hänsyn till hur *andra värderar* de element som ingår i uppgörelsen.

Sammanfattningsvis anser jag alltså att den föreslagna lösningen är sakligt motiverad och att det dessutom har ett värde att den politiska enighet som kunde nås i beredningen också kan vidmakthållas här i riksdagen.

Jag vill utöver detta säga några ord om en detalj som Blenda Littmarck tog upp, och det var att förfarandet skulle kunna bli krångligt, eftersom man skulle behöva avvakta beslut av socialnämnden. Men det är inte avsikten. Det fordras inte något beslut av socialnämnden för att länsstyrelsen skall kunna ta upp frågan om en ansökan om omhändertagande för vård utan samtycke. Det räcker med att man inom socialtjänsten ordnar det så, att man på tjänstemannaplanet tar en kontakt under hand, liksom f. ö. vem som helst har möjlighet att fästa länsstyrelsens uppmärksamhet på situationen.

Nr 52

Tisdagen den
15 december 1981

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

*Lag om vård av
missbrukare i
vissa fall, m. m.*

I en annan reservation tar Blenda Littmarck upp frågan om skyddet för tredje man. Där föreslås av beredningen och i propositionen, liksom av utskottet, att det skall begränsas till de fall när någon kan komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående. I den mån en missbrukare utgör ett hot mot sin omgivning, så är det i första hand närstående som utsätts för hotet. I huvuddelen av de fall där man inte kan tillämpa den första delen av 3 §, alltså den som handlar om att missbrukaren utsätter sin egen fysiska eller psykiska hälsa för fara, är det fråga om ett hot mot närstående. Att någon skulle utgöra ett hot mot annan och inte mot närstående torde inte vara särskilt vanligt. Men i de fallen är det just av rättsäkerhetsskäl motiverat att man inte utvidgar möjligheterna att tvångsvis omhänderta människor i förebyggande syfte. Det är detta det handlar om. Det handlar om att tvångsomhänderta människor därför att man tror att de kommer att begå våld mot andra.

Av rättsäkerhetsskäl bör man inte göra sådana bestämmelser för vida, och därför ser jag detta förslag som väl underbyggt. Självfallet måste det vara socialberedningens rätt att även i det fallet följa utvecklingen för att se om en ändring kan vara motiverad. Men som det har sagts i förarbetena är det snarast den motsatta ändringen som är aktuell, nämligen att man när det gäller hot och våld mot andra skall försöka få en enhetlig reglering som inte så mycket tar fasta på orsaken utan mer på handlingarna. Det finns ju även andra fall av t. ex. kvinnomisshandel och barnmisshandel än sådana som har med missbruk att göra, och där det finns behov av ökade möjligheter att ingripa.

Herr talman! Jag vill instämma i det som många har sagt, nämligen att nu bör uppmärksamheten mer än tidigare koncentreras på hur vi skall förebygga missbruk och hur vård av missbrukare skall bedrivas. Frågan om tvång eller inte tvång bör vi genom dagens beslut, i varje fall för de närmaste åren, kunna behandla i något lugnare atmosfär. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 7 BLENDA LITTMARCK (m) replik:

Herr talman! Bara helt kort om detta med närstående eller annan.

Jag sade i mitt anförande att tecken på våldshandlingar är ett symtom på ett behov av vård som måste föranleda ett ingripande. Jag säger där att rättsäkerhetssynpunkten och vårdaspekten sammanfaller. På det sättet kan skyddet utsträckas även till tredje man men egentligen tjäna missbrukarens intressen i högre grad.

Trots vad som sägs här tror jag att om det är farligt för närstående så är det också farligt för annan, och då finns det grund för ingripande. I lagen borde därför ha inskrivits ett skydd för tredje man. Jag utvecklade detta ganska utförligt i mitt anförande och behöver därför inte upprepa det.

Anf. 8 GABRIEL ROMANUS (fp) replik:

Herr talman! Jag vill bara erinra om huvudgrunden, nämligen att man får besluta om vård i fall den enskilde till följd av missbruk utsätter sin fysiska

eller psykiska hälsa för allvarlig fara. I de fall där missbrukaren har våldstendenser torde det vanliga vara att den intagningsgrunden också är tillämplig. Men för att vara på den säkra sidan föreslår vi alltså en särskild intagningsgrund med skydd för närstående. De som inte faller under någon av dessa två intagningsgrunder torde inte vara så många, men det får som sagt erfarenheten visa.

Anf. 9 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag skulle vilja göra några kommentarer till de inlägg som nu har förevarit sedan jag hade ordet själv. Jag skall börja med det replikskifte som utspunnit sig mellan Blenda Littmarck och Gabriel Romanus.

Vi är säkert alldeles eniga om vad vi vill uppnå. Vi vill skydda och hjälpa missbrukaren och skydda också närstående och andra människor. Men lagstiftningen är inriktad på rehabilitering och vård av missbrukaren och på att man skall kunna vårda honom eller henne mot hans eller hennes samtycke. Jag har utvecklat detta i propositionen, och det har citerats tidigare, också i utskottsbetänkandet.

Självfallet skall vi följa den här nya lagstiftningen ifrån regeringskansliet men i första hand genom socialberedningen, för att lagens utövande skall få bästa möjliga effekt beträffande vad vi vill åstadkomma. Skulle det visa sig att vi behöver ändra lagen är vi självfallet beredda att göra det. Intentionerna är som sagt desamma.

Jag vill instämma i vad som har sagts om att det förebyggande arbetet är oerhört viktigt. Det kommer vi att få möjlighet att diskutera vid andra tillfällen.

I övrigt måste vi ständigt följa behandlingsarbetet och utveckla det. Man kan nog säga att missbrukarvården och behandlingsarbetet under en lång följd av år inte utvecklats som det borde ha gjort, mycket till följd av den debatt som utspann sig om hur man skulle gå till väga och som så småningom resulterade i den stora enighet som vi trots allt kan uppleva här i dag.

Beträffande det senare skedet av arbetet mot narkotikamissbruket fattade riksdagen år 1978 beslut om ett åtgärdsprogram. Då ställdes också nya medel till förfogande för arbetet att komma till rätta med narkotikamissbruket och för utbyggnad av behandlingshem. Några siffror kan visa på utvecklingen.

År 1978 fanns det 180 statsbidragsberättigade behandlingshemsplatser. Den 1 juli 1981 hade de ökat till 352. Och det här budgetåret finns det medel för anordnande av 40 nya platser och, dess värre, vill jag säga, medel för ytterligare 48 platser som inte tagits i anspråk. Det finns alltså resurser på den statliga sidan för kommunerna att ta i anspråk för att vi skall kunna gå vidare med det här arbetet och få en ordentlig utbyggnad.

Detta betyder att vi nästa år kommer att ha ungefär 440 statsbidragsberättigade behandlingshemsplatser. Och av dem är det 264 som drivs av kommun eller landstingskommun.

LVM:s ikraftträdande innebär att institutioner som är inriktade på vård av vuxna narkotikamissbrukare kan tas i anspråk också för vård utan samtycke

Tisdagen den
15 december 1981

*Lag om vård av
missbrukare i
vissa fall, m. m.*

från den som skall vårdas, vilket naturligtvis betyder att en del hem måste förändra sin verksamhet. Man får alltså ytterligare ett behandlingsinstrument.

Tvångsvård är dock inte något nytt inom narkomanvården. Flertalet behandlingsenheter har erfarenhet av behandling av missbrukare som omhändertagits enligt barnavårdslagen eller enligt 34 § kriminalvårdslagen. Det är viktigt att understryka detta, eftersom det i debatten ofta kan komma att framstå som om tvångsvården är något alldeles unikt för kommunerna att ta itu med.

Socialstyrelsen har förberett lagens ikraftträdande genom överläggningar med kommun- och landstingsförbunden samt med företrädare för de tre storstadskommunerna. Det är viktigt att slå fast att det pågår ett förberedelsearbete för att man skall kunna ta itu med frågorna i tid.

Det finns många som, med all rätt, har högt ställda förväntningar på att den här lagen skall hjälpa till att lösa problemen. Blenda Littmarck sade att jag var för optimistisk i mina uttalanden. Men vi måste vara optimistiska när vi har kunnat samla oss kring de här frågorna med så relativt stor enighet som här är fallet. Jag tror aldrig att vi kan lösa narkotikaproblemen och andra drogproblem i samhället om vi inte ser framtiden an med en viss optimism.

Självklart kommer en ny lagstiftning att innebära påfrestningar, oavsett vilken tid man har för förberedelser, eftersom den innebär att man delvis skall använda nya instrument. Det återstår ett år innan själva huvudmannaskapsförändringen kommer att äga rum. Då får vi den vårdkedja som betyder att också den slutliga rehabiliteringen kommer bättre in i bilden än den har gjort tidigare.

När det gäller frågan om vilka resurser regeringen är beredd att ställa till förfogande för detta arbete, vill jag säga att jag kommer att lägga fram ett förslag till riksdagen under våren om ett samlat åtgärdsprogram beträffande alkohol- och narkotikamissbruk. I den propositionen kommer även frågan om att utveckla behandlingsinnehållet vid de institutioner som skall vårda missbrukare enligt LVM att tas upp. Förslag kommer också att läggas fram om hur staten skall initiera utbildnings- och försöksverksamheten för att personalen vid de berörda behandlingshemmen skall få bättre kunskaper om sitt motivationsskapande arbete då det gäller att få den missbrukande att gå över i frivilliga vårdformer.

Jag ville gärna ge den här bakgrunden till den vidare debatten och som en utveckling av det som tidigare sagts.

Beträffande mitt förslag i propositionen att något avvika från socialberedningens förslag rörande vem som skall initiera vården under det första året, kallade Göran Karlsson det för ett historiskt misstag. Jag måste säga att om de historiska misstagen inte vore av större omfattning, skulle historien se ganska ljus ut, vilket den dess värre inte gör. Jag kunde redan i mitt inledningsanförande konstatera att skillnaderna trots allt är väldigt små. Jag har i övrigt i huvudsak respekterat socialberedningens förslag. Jag vill inte förringa Göran Karlssons syn på vad som är historiska misstag. Han får

naturligtvis själv avgöra vad som är det ena eller det andra. Mitt förslag i propositionen är en övergångslösning. Ni har lagt fast lagen redan från början. Båda förslagen innebär en liten avvikelse från vad socialberedningen var enig om.

Jag vill också påstå att i det sena skede som lagen kommer att antas är resursfrågan en mycket viktig del för länsstyrelsen. Med denna utformning får vi tid på oss att fundera över vilka resurser länsstyrelserna behöver för detta arbete, vi hinner se omfattningen av det och därefter anpassa de ekonomiska insatserna. Jag uppfattar det som att våra åsikter i den delen är ganska väl överensstämmande.

Jag tycker att vi med tillförsikt kan se tiden an när det gäller att finna en gemensam bas att hjälpa och stödja de missbrukare som har mycket grava problem. Men i övrigt måste vi se med stort allvar på den drogpolitiska situationen och ständigt försöka finna nya former i kampen mot de krafter som vill försätta många av våra medmänniskor i de förtvivlade situationer som ett uttalat missbruk ger upphov till. Den kampen fordrar hela tiden nya initiativ, nya idéer och ett ständigt utvecklingsarbete.

Anf. 10 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Det var när Karin Söder lät påskina att 440 statsbidragsberättigade behandlingsplatser var något storstilat som jag begärde ordet. Det är ju faktiskt så att bristen på behandlingshem och behandlingsplatser är skriande stor. Jag nämnde siffrorna 300 000 missbrukare av alkohol och 20 000 narkomaner i vårt land. Mot bakgrund av att kommunerna under många år har försummat att bygga ut behandlingshemmen är de 440 platser som Karin Söder talar om väldigt litet. Den biten måste byggas ut, och det är mycket bråttom.

Det finns, som jag ser det, fyra viktiga punkter när det gäller att börja komma framåt i den här svåra frågan.

1. Man måste satsa på fler behandlingshem.
2. Man måste ge mer resurser till kommunernas direkta, konkreta fältarbete. Kommunerna måste få hjälp med detta, om de skall kunna ta sitt ansvar för socialtjänstens genomförande.
3. Man måste sätta in ett massivt stöd till folkrörelserna, föreningslivet, fackföreningarna och skolan för att de skall kunna arbeta med det förebyggande och uppföljande arbetet, det s. k. skyddsnetet, som jag talade om i mitt huvudanförande.

4. Det behövs rehabiliteringsinsatser på många olika nivåer.

Väldigt mycket återstår när det gäller att konkretisera en drogpolitik som kan hjälpa människor i en mycket svår situation och också förebygga ett missbruk. Men i grunden måste man lägga, och det menar jag är väldigt viktigt, en aktiv och framåtsyftande arbetsmarknads- och bostadspolitik. Det är två väldigt viktiga hörnpelare i hela diskussionen om missbruk, vare sig man talar om alkohol- eller narkotikamissbruk.

Nr 52

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

Tisdagen den
15 december 1981

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

Anf. 11 GÖRAN KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jo, det var ett historiskt misstag. Karin Söder. En enhällig socialberedning hade föreslagit att länsstyrelsen skulle initiera ansökningsförfarandet hos länsrätten. Sedan gick Karin Söder ifrån detta. Det är tack vare att vi har fått dels hennes partikamrater, dels två moderater och två folkpartister med oss i socialutskottet som utskottet har kunnat återföra det hela till det förslag som socialberedningen förde fram. Karin Söder hade en chans att få det hela att gå ihop och genomföra ett förfarande i enlighet med socialberedningens förslag, men hon försatt den chansen. Jag tycker att Karin Söders handlande i den här frågan var helt onödigt. Märk väl att om de borgerliga ledamöterna i socialutskottet hade varit lika trångsynta som fru Söder har varit, hade vi här fått en uppslitande strid och ett beslut i riksdagen med kanske en enda rösts övervikt. Kan Karin Söder finna att det skulle ha varit ett riktigt sätt att lösa denna fråga, som så länge har varit infekterad? Det hedrar socialutskottets borgerliga ledamöter att de alla utom en gick med på den socialdemokratiska motionen.

Anf. 12 Socialministern KARIN SÖDER:

Herr talman! Jag tycker att den här debatten visar hur litet vi egentligen har kvar att diskutera, eftersom just denna lilla förändring föranleder så stora ord. Det resultat som utskottet har kommit fram till ligger rätt nära mitt förslag, eftersom man låter socialnämnderna få två år på sig att arbeta i enlighet med propositionens förslag. Jag ser därför inte detta som något historiskt nederlag, för att använda ett stort ord, utan jag ser det som en framgång för sakfrågan, och det är faktiskt det viktigaste. Om inte jag hade lagt fram mitt förslag, hade ju inte Göran Karlsson fått möjlighet att göra denna "historiska insats", för att använda samma vokabulär.

Det är en mycket allvarlig fråga vi diskuterar. Och när det gäller att komma till rätta med alla de här problemen måste vi naturligtvis också ta itu och arbeta intensivt med de frågor som gäller hela det sociala fältet, inkl. möjligheterna att få arbete och bostad – både som förebyggande åtgärd och i rehabiliterande syfte. Detta kan inte nog understrykas.

När det sedan gäller antalet behandlingsplatser var det inte för att på något sätt skryta som jag redovisade dessa siffror utan för att visa att det har skett en ökning av antalet behandlingsplatser, men att kommunerna dess värre inte har tagit alla pengar i anspråk. Vi hoppas att alla dessa pengar nu kommer att tas i anspråk, så att vi får allt fler behandlingsplatser för att kunna ge dessa människor den vård som de faktiskt behöver.

Sedan tror jag rent allmänt att vi, om vi över huvud taget skall klara hela det drogpolitiska arbetet, måste ha alla människor med oss i det arbetet – både när det gäller vaksamhet, medmänsklighet, initiativ till meningsfulla fritidssysselsättningar och annat, och där spelar hela Organisationsverige en mycket viktig roll. Organisationerna har också ända fram till nu, i de kontakter vi haft och det stöd vi har gett varandra – politiker och folkrorelsemänniskor –, i hög grad bidragit till den medvetenhet som vi i dag har om att detta är något vi alla har ansvar för. Det är regeringens ambition

att fortsätta på den vägen, och jag har, under de debatter vi haft, uppfattat att hela riksdagen är beredd att satsa på den linjen.

Nr 52

Tisdagen den
15 december 1981

Anf. 13 GÖRAN KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att Karin Söder, även om hon försöker täcka reträtten med dimridåer, har lidit ett nederlag. Nu säger hon själv att det är så, och jag tycker verkligen hon har förtjänat det.

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

Anf. 14 ERIK LARSSON (c):

Herr talman! Det känns i dag tillfredsställande att få vara med om ett beslut i riksdagen som av allt att döma innebär att en fullständig social lagstiftning träder i kraft vid årsskiftet. Visserligen är tiden långt framskriden, klockan är nästan bokstavligen 5 minuter i 12, men långa och mödosamma överväganden har ändå gett resultat: Den sista kompletteringen av socialtjänstlagen före ikraftträdandet bör nu vara ett faktum.

Politiker har det inte lätt. När socialtjänstlagen beslutades i fjol riktades stark kritik mot lagen om vård av unga, som i vissa delar ersatte barnavårdslagen. När man sedan tog itu med att utforma en lag som ersättning för vissa delar av nykterhetsvårdslagen, som enligt tidigare beslut upphört att gälla vid årsskiftet, fann sig socialberedningen flankerad av två skuggutredningar med diametralt motsatta åsikter. I båda dessa grupper fanns företrädare för den s. k. sociala expertisen. Att man trots dessa motstridiga uppfattningar kunnat nå bred politisk enighet om grundläggande regler i lagen om vård av missbrukare vittnar om att politiker, trots vad som ofta sägs, är både förnuftiga och realistiska.

Debatten om åtgärdsinnehållet, inte minst i den öppna vården, måste intensifieras. Det är vår skyldighet som socialt medvetna samhällsmedborgare att försöka förhindra den förnedring och det mänskliga lidande som åtföljer ett drogberoende, inte bara för missbrukaren utan också för personkretsen omkring denne.

Hur skall vi då föra kampen mot missbruket vidare?

Först måste vi göra rent hus med en del önskedrömmar och vanföreställningar. Det fanns för ett par tre decennier sedan de som menade att en höjd materiell standard i samhället skulle leda till drogfrihet. Erfarenheten har visat hur fel detta var. Under 1960-talet, de stora ekonomiska lyftens årtionde, fick vi en kraftigt ökad användning av narkotika samtidigt som alkoholmissbruket spreds till allt lägre åldersgrupper.

Denna spridning av missbruket till allt yngre hade naturligtvis inte bara ekonomiska orsaker. Det var under 1960-talet man myntade tesen om att alkoholmissbruk inte är individens fel – det är inte ditt fel att du super; det är samhällets, det är andra människors fel. Man talade om bakgrundsorsaker, som förvisso finns, men man talade om dessa bakgrundsorsaker som alltid övergripande individens egen vilja. Man glömde tala om att samhället är vi alla: nykterister, måttlighetsförbrukare, alkoholister. Man glömde tala om att min och din personliga frihet alltid begränsas av andras frihet. Man talade aldrig om det personliga ansvar, utan vilket ett samhälle inte kan fungera, det

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

personliga ansvaret för oss själva, våra familjer, våra medmänniskor.

Vi har i mångt och mycket, tror jag, fört den sociala debatten utifrån en övertro på att samhällets sociala organ skulle klara alla enskildas problem.

Visst kan samhället göra mycket på missbrukssidan, men vad ger resultat? Under en tioårsperiod mer än fördubblades antalet anställda inom den primärkommunala socialvården – antalet ökade från 102 000 anställda år 1970 till 246 000 år 1980. Denna ökning gäller naturligtvis inte bara missbrukssidan, men ändå! Vi konstaterar i dag att det råder platsbrist vid våra ungdomsvårdsskolor med ett betydligt hårdare klientel än tidigare.

De kommunala utgifterna för socialvård har stigit från 3 194 milj. kr. år 1970 till 22 602 milj. kr. år 1980. Det är en ökning med 574 %.

Den ännu bristfälliga statistiken över inom sjukvården vårdade med alkohol eller narkotika som sjukdomsorsaker visar skrämmande siffror. Socialberedningen kunde således beträffande slutna psykiatrisk vård konstatera att år 1976 utskrevs sammanlagt 22 500 vårdade med diagnosen alkoholpsykos eller alkoholism. En enda dag, den 21 mars 1979, fanns 3 293 inneliggande patienter med alkoholpsykos eller alkoholism som huvuddiagnos. Av dessa var ca en tredjedel tvångsvårdade enligt LSPV – detta alltså inom en begränsad vårdsektor. Hur mycket den somatiska vården belastas vet vi inte.

Frågan måste ställas: Används i dag resurserna på det sociala området på rätt sätt? Kan den förebyggande missbruksvården fungera på rätt sätt när socialvården – efter årsskiftet socialtjänsten – i huvudsak arbetar fem dagar i veckan under kontorstid?

Vi har en vedertagen social ambition att garantera alla en godtagbar social standard, oavsett vad orsaken är till misären. Den regeln skall vi inte ändra på. Men samtidigt måste vi komma ihåg att de ekonomiska resurser som går till missbrukarvården naggar resurserna för andra angelägna vårdbehov i kanten.

Det är naturligtvis ett förstahandsintresse för missbrukaren att hans missbruk inte leder till bestående fysiska eller psykiska skador. Men det är också i högsta grad ett samhällsintresse. Vi behöver en fördjupad och mer realistisk debatt om metoder att förhindra missbruk och, om missbruk uppkommer, om hur man skall kunna förhindra bestående skador och ett permanent vårdbehov.

Ett deltagande under många år i den socialpolitiska debatten har lärt mig ödmjukhet inför problemen. Jag tror inte på patentlösningar när det gäller vare sig förebyggande åtgärder eller vård av missbrukare. Vi människor är alla olika. Vi har olika fysisk och psykisk styrka. Vårt innersta tanke- och känsloliv skiftar från person till person. Vi eftertraktar olika former av aktivitet. Det gör att vi måste arbeta med olika, helst individuellt anpassade, lösningar på missbruksproblemen. Det är mångfalden av åtgärder som tillsammans ger resultat.

Lagen om vård av missbrukare i vissa fall ger tillsammans med andra åtgärder enligt socialtjänstlagen möjlighet till flexibla insatser. Genom

kommunernas klart ålagda ansvar bör det gå att åstadkomma en väl fungerande vårdkedja, där den uppföljande vården kan bli den realitet som den i dag inte är.

Viktigt är också att vi får resurser för en kontinuitet inom vården som, vill jag påstå, är lika viktig inom socialtjänsten som någonsin inom sjukvården. Socialtjänstens kontakter med missbrukare även under den eventuella institutionsperioden och den lagfästa uppföljningsperioden tror jag kan skapa ett klimat för bättre kontinuitet i socialtjänstens arbete.

Frågan om intagningsförfarandet enligt LVM har diskuterats. Här har talats om historiska misstag, uppslitande strid. Det rör sig väl i så fall närmast om en uppslitande strid om påvens skägg. Det här talet tycker jag emellertid visar hur infekterad hela debatten om tvångsvård inom socialtjänstens ram har varit.

När det gäller intagningsförfarandet har jag i olika sammanhang klart deklarerat att min grunduppfattning är att socialnämnderna som en naturlig följd av sitt övergripande ansvar borde ha haft hand om utredning och ansökan om vård enligt LVM. Jag har emellertid sett tillkomsten av en social vårdlag med möjlighet till tvångsintagning av missbrukare som saknar insikt om sitt vårdbehov som den stora principfrågan. Som en följd härav har jag betraktat intagningsförfarandet närmast som en praktisk hantering, där givetvis rättssäkerheten är av fundamental vikt.

Vi får nu tillfälle att diskutera olösta organisationsfrågor under den tvååriga övergångstiden. Med de klara uttalanden som har gjorts från socialberedningen, i propositionen och i utskottets betänkande beträffande socialnämndernas klara skyldighet att initiera behövlig vård och ställa utredningsmaterial till länsstyrelsens förfogande bör det av utskottet föreslagna förfarandet inte innebära några oöverstigliga problem. Viktigast är ju att sunt förnuft här som i andra sammanhang får prägla hanteringen.

Missbrukarvården inför framtiden fordrar att alla – samhället, organisationer och enskilda – mobiliseras i kampen mot missbruket. Den kampen skall föras med medmänsklighet och socialt ansvar, som i denna fråga måste genomsyra hela folket.

Anf. 15 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag tror att jag skall börja det här anförandet med att ta upp litet grand av det som Erik Larsson var inne på. Intagningsförfarandet har, som alla vet, varit den stora frågan när vi har behandlat det här ärendet i socialutskottet – också socialministern har berört detta.

Jag har här ett urklipp från Kommun-Aktuellt. I en artikel där säger Erik Larsson att han inte vill ta någon stor strid i frågan. Det har han också sagt här. Det är en praktisk fråga som bör lösas, anser Erik Larsson. Men så tillägger han att vi har nu två år på oss, och då kan man tänka om.

Herr talman! Det viktiga har ju varit att redan nu lägga fast vad som skall gälla, så att de som framöver kommer att handlägga intagningsärenden vet vad de har att rätta sig efter. Om vi nu skall ta upp en ny diskussion om

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

intagningsförfarandet, utredningsförfarandet och ansökan till länsrätt, då står vi ju på samma ställe och stampar.

Nu måste det vara fullständigt klart att både regeringen och länsstyrelserna är tvungna att planera för verksamheten. Om det skall vara allmänt ombud eller på annat sätt får vara en praktisk fråga, men att det är länsstyrelsens sociala enhet som skall sköta handläggningen måste göras fullständigt klart. Jag skulle vilja att socialministern slog fast det här. Socialutskottet har för sin del klart tagit ställning på den punkten.

Varför har då detta om tvång och frihet varit en så stor diskussionsfråga under alla dessa år? Man kan säga att det finns viktigare frågor som vi behövde diskutera, och det är i och för sig sant. Men vi skall ju känna bakgrunden. Nykterhetsvårdslagen har ändrats vid flera tillfällen sedan den infördes på 1910-talet, men vi vet alla att den inte har fungerat särskilt bra.

På 1960-talet gjordes en utredning om nykterhetsvården, och man kom då fram till att ungefär hälften av dem som var intagna på grund av alkoholmissbruk var intagna på mentalsjukhus, medan den andra hälften var intagna över nykterhetsvårdslagen.

När man då tittade på vilka personer det var frågan om, blev det helt klart att nykterhetsvårdslagen var en klasslag. Uppdelningen var sådan mellan intagna via lagen om sluten psykiatrisk vård, LSPV, och intagna via nykterhetsvårdslagen.

Då undrade man om det inte var möjligt att låta all intagning ske enligt LSPV, och på den ståndpunkten stod man kvar ganska länge. För min del var jag tveksam på den punkten – jag trodde att det var helt omöjligt, om man inte ändrade LSPV.

När folkpartiregeringen till slut lade fram en proposition – Gabriel Romanus var då socialminister – hade det också införts en ny paragraf som gällde alkohol- och narkotikamissbrukare. Som vi vet, väckte det enorm uppståndelse, inte minst bland läkarna inom den psykiatriska vården, och när vi behandlade ärendet i utskottet sade vi till slut att vi får göra en ny omgång på den här punkten och se om vi kan lösa frågan på annat sätt.

Det lagförslag som nu ligger framför oss innebär – jag tror att det är nödvändigt att säga det – ett minskat tvång i förhållande till den gamla nykterhetsvårdslagen. Vi eftersträvar ett minskat tvång, och det är syftet med lagstiftningen. Men man kan också säga att det handlar om ett ökat tvång, om man ser till den utredningsprocess som vi har varit med om. Vi slår alltså till slut fast att man i vissa fall helt enkelt måste ingripa. Jag tror att de flesta hela tiden har varit medvetna om det här. Det har bara varit fråga om var man skall lägga detta tvång.

Vi har från socialdemokratiskt håll haft den principiella inställningen, att socialvård och socialtjänst är någonting frivilligt. Det är någonting som människorna skall erbjudas. Människorna skall med förtroende kunna vända sig till socialnämnden utan att riskera att bli tvångsomhändertagna i en kedja av åtgärder som innebär att man säger: Om du inte gör så här – det gäller

alkoholmissbrukare och i det här fallet även narkomaner – sätter vi in dig på anstalt.

Alla har självfallet varit medvetna om att själva beslutet skall fattas någon annanstans än i socialnämnden, dvs. i det här fallet i länsrätten. Men om själva utrednings- och ansökningsförfarandet skall ligga kvar hos socialnämnden eller inte tror jag är en mycket viktig sak. Det är ju fråga om att så att säga ställa personer framför sig och göra en utredning samt rikta frågor till dem. I praktiken blir det ett motsatsförhållande.

Socialnämnden har anmälningsskyldighet, när den finner att den själv inte klarar av ärendet. Det är viktigt att påpeka att socialnämnden är bara en av dem som har denna skyldighet – den tillkommer andra myndigheter också, som framgår av lagtexten. Dessutom kan naturligtvis vem som helst göra anmälan till länsstyrelsen. Det blir länsstyrelsens sak att avgöra hur man skall hantera ärendet.

En annan sak som jag tror är viktig att framhålla i detta sammanhang, så att det inte heller där blir något missförstånd, är att socialnämnden som nämnd inte skall besluta. I stället är det en fråga för socialtjänstemän eller för någon annan person som eventuellt utses att handlägga frågan. Det är alltså inte nödvändigt att fatta ett beslut i socialnämnden om man skall anmäla saken till länsstyrelsen. Om man skulle välja den vägen – vilket har föresvävat en del – skulle man verkligen krångla till det hela. Då skulle man också missa det som har varit väsentligt i fråga om handläggningen.

Det är klart att rättssäkerhetsaspekten är viktig i denna fråga. Det verkar ibland i debatten som om man utan vidare skulle kunna tvångsomhänderta personer, därför att de missbrukar alkohol eller narkotika. Det är självfallet en stor och betydelsefull sak att omhänderta en människa med tvång. Det är lika betydelsefullt och lika svårt som att döma en person till fängelse. Därför är rättssäkerhetsfrågan viktig.

Vi har från socialdemokratiskt håll – och jag kan tänka mig att man på annat håll har haft samma inställning – varit noga med att lekmannainflytandet skall säkerställas. Det är därför som vi slår fast, att om ett beslut skall förlängas med två månader, skall det ske genom politiskt valda styrelser.

Det är tre frågor, tycker jag, som man bör få svar på när man handlägger en sådan här fråga. Det är tre mål. kan man säga.

För det första måste det ske en avgiftning, och det är en medicinsk fråga. Det rör sig om en relativt kort tid – en vecka eller tio dagar. Det är därför som vi socialdemokrater i vår motion har påpekat att det bör vara alldeles klart att det är en medicinsk fråga och att behandlingen skall inledas på sjukhus i den mån det inte kan garanteras en medicinsk behandling på annat sätt.

För det andra är det viktigt att den som blir omhändertagen har en klar motivation. Den som sysslat med dessa frågor vet ju att det ibland kan vara lätt att få någon att säga: Ja visst, nu skall jag bli nykter för hela mitt kommande liv. Men vi vet också hur svårt det är för vederbörande att fullfölja detta löfte. Det måste dock finnas tid, herr talman, att tala med den det gäller, att få honom motiverad för ett annat levnads sätt.

Det är många som sagt att man kanske kan klara detta på en månad.

Tisdagen den
15 december 1981

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

Personen hinner bli avgiftad och någorlunda normal, och man kan föra ett samtal.

Jag tror för min del att man behöver ytterligare tid, för att ordna upp sociala förhållanden och hjälpa personen att komma tillbaka till ett någorlunda hyggligt liv. Detta är en svår sak. Det gäller att skaffa arbete och bostad, och det är sannerligen inte så lätt.

Mot denna bakgrund har vi i diskussionen kommit fram till att man borde kunna klara detta på två månader, och att tiden i undantagsfall skall kunna ökas till högst fyra månader. Lagstiftningen använder hela tiden ordet högst – man skall göra utskrivningen så fort det över huvud taget är möjligt.

En fråga som diskuterats mycket är frågan om närstående. Jag håller med dem som säger att frågan om andra människor, om tredje man, alltså även om de närstående, bör regleras med annan lagstiftning. Men eftersom vi inte har annan lagstiftning i tillräcklig omfattning, har jag för min del, liksom socialberedningen och socialutskottet, varit på det klara med att detta måste införas i denna lag. Men man skall ha klart för sig att huvudindikationen i 2 § måste gälla, dvs. att det föreligger ett så gravt alkoholmissbruk att man kan använda lagen.

Jag vill, herr talman, för säkerhets skull läsa upp ur propositionen vad som avses med nära anhörig.

”I regel torde som sådana anhöriga böra räknas make och varaktigt sammanboende, barn, föräldrar och syskon, i samtliga fall även om de inte längre har gemensam bostad med missbrukaren.”

Under tiden tills vi får annan lagstiftning kan det komma att diskuteras vem som är nära anhörig. Här tycker jag den saken blir klarlagd.

Jag vill också, herr talman, ta upp en annan fråga som inte förekommit i debatten och inte nämnts, nämligen frågan om 14 § – att utse en kontaktperson.

Den som arbetat inom nykterhetsvården eller följt debatten tillräckligt vet väl, att när en person blivit intagen på en anstalt är det lätt att glömma bort den personen. Andra uppgifter kommer i stället, och man glömmar bort personen i fråga tills någon en dag ringer och säger, att nu skall han eller hon skrivas ut, så nu måste ni göra det och det.

Oerhört mycket vore vunnet om saker och ting kunde fungera som vi har sagt i 14 §. Jag tror det är viktigt att i debatten understryka, att kontaktpersonen skall utses omedelbart och följa den person det gäller som ombud under hela den tid vederbörande är intagen på anstalt, liksom tiden därefter, eftersom anstaltsvistelsen bara skall vara en tillfällig del av en kedja av åtgärder.

När vi behandlade socialtjänstlagen tog vi också upp frågan om nykterhetsvården. Vi vet att – och det har påpekats här i debatten – frågan om behandlingen i sociala centralnämnden av alkoholmissbrukarna hade kommit i bakgrunden och att andra frågor hade skjutits i förgrunden. När vi då fick ett förslag – jag tror att Erik Larsson var med och framförde det – om att införa en ny paragraf i socialtjänstlagen, ställde vi oss enhälligt bakom det. Det är 11 § i lagstiftningen, och jag vill gärna, herr talman, citera vad

som står i andra stycket:

”Socialnämnden skall genom information till myndigheter, grupper och enskilda och genom uppsökande verksamhet sprida kunskap om skadeverknningar av missbruk och om de hjälpmöjligheter som finns. Nämnden skall även stödja den enskilde missbrukaren och se till att han får den hjälp eller vård som behövs för att komma ifrån missbruket.”

Hela vårt sätt att hantera frågan om tvång har ju inneburit att efter frivillig vård skall socialtjänsten ligga i botten och socialtjänstlagen först och främst användas – i sista hand skall man ta till den här nya lagstiftningen, LVM. Det bör kraftigt understrykas, inte minst därför att det finns risk för att i en hårdnande ekonomisk situation och med denna nya lagstiftning socialnämnderna för sin del kommer att tänka: Vi har nu en ny lag – kan vi använda den? Men det förebyggande arbetet, både generellt och för den enskilde, är nödvändigt.

Vårdens innehåll är naturligtvis, som det har sagts här, viktigt. Vi får nu en tvångslagstiftning för den enskilde, herr talman, och vi kan alltså tvinga den enskilde till vård. Internationellt sett har vi i vårt land haft en unik lagstiftning i den frågan. Men vilket är tvånget för samhället att leva upp till vårdens innehåll? Ja, i stort får vi lita på oss själva, på politikerna och de politiska partierna, och se till att vården blir en vård som är värd namnet.

Vi har nu kommit till den punkt i den här långdragna historien då vi kan fatta ett så gott som enhälligt beslut. Jag tror att de allra flesta drar en lättadens suck. Jag hoppas att vad Erik Larsson har sagt här om att vi ytterligare bör diskutera var intagningsförfarandet skall läggas inte kommer att påverka det beslutet, utan att det också på den punkten nu är klart vad vi skall göra.

Det är skönt att vi kan fatta det beslutet. Men det här är ändå inte ett definitivt beslut, utan som i alla andra fall får vi senare pröva vad vi beslutat här och se vad det blir för erfarenheter. Vi har hela tiden varit noga med att påpeka detta. Socialberedningen får följa ärendet på olika punkter.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till socialutskottets hemställan i dess helhet och avslag på de reservationer som finns.

Anf. 16 ERIK LARSSON (c) replik:

Herr talman! Evert Svensson citerade ett uttalande som jag skulle ha gjort för *Kommun-Aktuellt* i frågan om intagningsförfarandet enligt LVM. Jag kan inte verifiera vad han där har läst, eftersom jag troligtvis inte har läst det själv. Däremot har jag sagt att frågan om intagningsförfarandet måste utredas ytterligare – och jag har då avsett organisationsformen.

Det är väl alldeles klart, Evert Svensson, att detta riksdagsbeslut står fast, lika mycket som alla andra riksdagsbeslut som vi fattar i den här kammaren, och att det måste följas upp i enlighet med vad riksdagen har uttalat.

Sedan vill jag påpeka för Evert Svensson att enligt min minnesbild har socialutskottet aldrig sagt att länsstyrelsens sociala enhet skulle göra ansökan till länsrätten. Vi har sagt att länsstyrelsen skall göra detta. Vi har diskuterat att utreda frågan om ett allmänt ombud vid länsstyrelsen som kan få denna

Nr 52

Tisdagen den
15 december 1981

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

*Lag om vård av
missbrukare i
vissa fall, m. m.*

funktion – att anmäla till länsrätten. Men vi har alltså inte sagt att länsstyrelsens sociala enhet skall göra det.

Därav följer att vi väl kan vara överens om att vi måste utreda dessa saker vidare och försöka komma till rätta med problemen.

Anf. 17 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan vara nöjd med det svaret. Men för att kammarens ärade ledamöter skall få klart för sig vad jag har refererat till, ber jag att kortfattat få återge det – och det är hämtat ur ett kort referat.

Erik Larsson talar först om den här kompromissen och säger att detta är en praktisk fråga, såsom han har sett det, och att det är andra frågor som är viktigare – vilket han också har framhållit här i debatten. Så säger han:

”Nu har vi ändå två års rådrum under vilka socialnämnden får bära ansvaret. Då får vi tänka över vilket som verkligen är det bästa.”

Det tyder alltså på att man skall ta upp en ny diskussion. Jag är glad för att Erik Larsson på den punkten har gjort ett klarläggande: där kan det inte bli någon diskussion.

Vad vi kan diskutera är hur länsstyrelserna praktiskt skall handlägga denna fråga. Då har jag sett det som naturligt att länsstyrelsens sociala enhet har huvudansvaret. Men på den punkten vill inte jag heller binda mig.

Anf. 18 ERIK LARSSON (c) replik:

Herr talman! Jag var ett ögonblick rädd för att jag skulle ha varit felciterad i Kommun-Aktuellt. Men så visar sig ju inte vara fallet. Hela tiden är avsikten att vi bättre skall utreda den organisationsform som skall gälla för intagningen om två år.

Anf. 19 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Nej, det är nog inte så.

”Erik Larsson (c) har tidigare i Kommun-Aktuellt uttalat sitt stöd för Karin Söders linje, d v s att socialvården/socialnämnden ska ansöka och utreda vård enligt LVM. Betänkandets resultat betyder att han nu har tänkt om.

– Ja. Jag förutsåg att hela utgången skulle komma att hänga på någon enstaka röst. En så stor strid ville jag inte ta för något som ändå inte är någon stor fråga. Eftersom min inställning är att den stora principiella frågan gäller om vi ska ha tvång för vuxna eller inte. Själva intagningen har jag mera sett som en praktisk fråga.

– Nu har vi ändå två års rådrum under vilka socialnämnden får bära ansvaret. Då får vi tänka över vilket som verkligen är det bästa.”

För den vanlige läsaren framgår här klart att man skall diskutera frågan igen.

Men jag anser nu, herr talman, denna fråga utagerad efter det svar som Erik Larsson har gett.

Herr talman! Det beslut som vi snart skall fatta innebär att vi tar ett steg närmare den verklighet som råder på missbruksområdet. Detta är ett framsteg, inte minst i förhållande till den debatt som har förts under ett antal år när det gäller frågan om tvång eller inte tvång inom socialvården. Men trots innehållet i betänkandet vågar jag säga att det innebär att det kommande beslutet ligger ett steg efter verkligheten. Det är emellertid bra att vi ändå har kommit därhän att vi i stort sett har nått enighet i den här frågan.

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

Förslaget är en kompromiss mellan olika uppfattningar om på vilket sätt samhället skall ingripa i de fall då missbrukare av alkohol och narkotika inte själva har förmåga att inse sin egen situation utan håller på att gå under.

I den förda debatten ställde Evert Svensson frågan varför detta har blivit ett så stort debattämne under årens lopp. Evert Svensson gav svaret; han tog upp nykterhetsvårdslagens tillämpning och LSPV. Men jag vill säga att det är litet mer som har givit anledning till denna debatt som förts under årens lopp. Diskussionen präglades under lång tid av den alkohol- och narkotikapolitiskt liberala synen från 1960-talet. Den har i många stycken varit förödande – det märker vi i dag.

Socialutredningen arbetade under drygt tio år, och det såg länge ut som om det skulle bli en bred enighet om vissa tvångsåtgärder mot missbrukare inom socialvårdens ram. När socialutredningen lade fram sitt principbetänkande för ungefär sju år sedan, rådde det också parlamentarisk enighet om detta.

Men tyvärr varade inte denna enighet fram till utredningens slutskede. Utredningen fick tilläggsdirektiv som innebar att utredningen skulle lägga fram förslag där tvångsmomentet skulle utmönstras. Därmed låstes också positionerna i den här frågan. Uttrycket "historiskt misstag" har förts in i den här debatten. Jag anser att om man skall tala om historiska misstag, så hör det uttrycket hemma just i detta sammanhang.

När jag som nybliven socialminister 1976 tillfrågade utredningens ordförande om möjligheten av att framlägga två alternativ, varav ett i enlighet med socialutredningens principbetänkande, då blev det ett ramaskri, inte minst från socialdemokratiskt håll och från en dominerande grupp inom den sociala administrationen. Jag och andra centerpartister utmålades som nattsvarta reaktionärer.

Jag har emellertid aldrig kunnat förstå att det skulle vara reaktionärt om samhället griper in och tar hand om människor som håller på att gå under. Däremot anser jag att det är inhumant och cyniskt, om samhället inte ingriper utan enbart står som passiv åskådare i sådana situationer.

När utredningen i början av 1977 lade fram sitt betänkande anslöt sig socialdemokraternas och folkpartiets representanter i utredningen till uppfattningen att tvångsåtgärder inom socialvårdens ram inte skulle finnas. Det gällde då att hitta kompromisslösningar för att man så småningom skulle kunna komma fram till ett beslut i riksdagen. Det är bara att beklaga att det har dröjt så länge som det har gjort. Jag vill dock än en gång framhålla att jag

är glad för att frågan nu äntligen kommit så långt att ett beslut kan fattas.

Den debatt som sedan följde koncentrerade sig under ett par år på frågan om tvång eller inte tvång inom socialvården. Den fördes i första hand av en liten högljudd grupp inom den sociala administrationen och av en liten grupp professionella tryckare inom massmedia. I den debatten hävdades att en kompakt majoritet inom socialarbetarkåren var emot varje slag av tvång inom socialvården. Dessa påståenden var mera högljudda än representativa.

Jag blev mycket förvånad när jag på resor runt om i landet mötte socialchefer, socialarbetare som stod mitt i vårdarbetet och konsulenter inom kriminalvården som sade: Du har rätt – det måste vara ett visst tvångsinslag inom socialvården för att vi skall kunna arbeta effektivt. Jag fick brev från socialarbetare, där man gav uttryck för samma uppfattning men framhöll att man inte vågade sätta sina namn under skrivelsen. Denna debatt ledde till att det blev bara tvångsfrågan som diskuterades. Man glömde helt bort diskussionen om vårdens innehåll och det förebyggande arbetet.

Så småningom växte det fram en balanserad debatt i den här frågan och ett nyanserat sätt att se på socialvårdens uppgifter och ansvar beträffande missbruksproblemen. Inom alla politiska partier råder insikten om alkohol- och narkotikamissbrukets förödande skadeverkningar på enskilda människor och samhället som helhet. Det är ingenting annat än en social katastrof när tonåringar går ner sig i alkohol- och narkotikamissbruk och därmed riskerar att aldrig kunna resa sig.

Tvång är i vissa fall ett instrument, men det vore – som framhållits tidigare i denna debatt – felaktigt att fokusera problemställningen helt på det. Vårdresursernas innehåll och kvantitet är en väsentlig del i arbetet. Det gäller också att använda vårdresurserna på det rätta sättet. Jag är övertygad om att den nya socialtjänsten, när den träder i tillämpning, och det nya huvudmannaskapet för vården skall ge möjligheter att betydligt bättre utnyttja de vårdresurser som vi i dag har.

Men vi klarar aldrig vårdbehovet, om detta ständigt ökar. De förebyggande insatserna måste få en central roll i kampen mot missbruket.

Vi klarar heller aldrig dessa problem enbart genom att ropa på samhällets insatser. Det är här inte bara frågan om att stifta lagar och att satsa mera pengar. Vi måste också som enskilda människor ta ett personligt ansvar för att hjälpa dem som har det svårt liksom för att delta i det förebyggande arbetet. Solidariteten får inte vara något som vi enbart visar varandra över skattsedeln. Till solidariteten hör också att kunna räcka en hjälpande hand utan att få betalt för det, att ställa upp i olika situationer för medmänskorna.

I det förebyggande arbetet är hemmens roll oerhört väsentlig. Även skolans roll är väsentlig, liksom en samverkan mellan hemmen, skolan, de sociala myndigheterna osv. är nödvändig för att vi skall komma till rätta med de problem som det gäller. Jag har många gånger tidigare sagt att det inte kostar några pengar att påverka attityder och visa medmänsklighet men att

det ändå betyder så oerhört mycket.

Jag inledde mitt anförande med att säga att vi med dagens beslut tar ett steg närmare den verklighet som råder på missbruksområdet. Den ideologi som under lång tid låg till grund för den förlamande debatt som fördes i vårt land har verkligheten skjutit i sank. Men dess skuldkonto är hårt belastat. På det kontot finns ett stort antal människor som hamnat i kriminalitet, åtskilliga familjetragedier och många ungdomar som fallit offer för överdoser av narkotika.

Det beslut som vi skall fatta är, som sagt, ett steg mot verkligheten, men jag är övertygad om att verkligheten kommer att visa att vi framöver måste ta ett nästa steg.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 21 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall bara ta upp en enda punkt. Rune Gustavsson talar om att det nu äntligen men väl sent har kommit till ett beslut i denna krångliga fråga. Det som gjorde det så besvärligt på slutet, inte bara för oss som arbetat med den i riksdagen utan också för dem som verkar ute på fältet, var att propositionen innehöll ett annat förslag i handlägningsfrågan än det som hade framlagts av socialberedningen. I övrigt följde regeringen i stort sett socialberedningens förslag. Det uppkom då en oro för hur handläggningen skulle komma att gestalta sig framöver. Det var socialministerns och regeringens stora misstag att man inte följde socialberedningen på den punkten.

Därför, herr Rune Gustavsson, är det regeringen som har skulden till att ärendet kom upp så sent till ett definitivt beslut. Jag beklagar denna fördröjning, å deras vägnar som ute i landet har att handlägga de svåra frågor som det gäller. Nu får vi på denna punkt ett beslut vilket kommer, som någon sade 5 minuter i 12. Även om riksdagsbehandlingen kanske inte hade hunnit komma så mycket tidigare, skulle ett besked från början från regeringen ha varit mycket välgörande.

Anf 22 RUNE GUSTAVSSON (c) replik:

Herr talman! Jag syftade inte enbart på den fråga som vi nu har diskuterat utan ända tillbaka till den dag för fem à sex år sedan när tilläggsdirektiven gavs. Ända sedan dess har debatten varit inflammerad, och det har varit oerhört svårt att komma fram till ett beslut. Det är den långa diskussionen och den utdragna processen som har gjort att beslutet har dröjt så länge.

Anf. 23 ANITA PERSSON (s):

Herr talman! I dag kommer vi att fatta beslut om att i stället för nykterhetsvårdslagen, som upphör vid årsskiftet, införa en ny tvångslag, som omfattar både alkohol- och narkotikamissbrukare. Lagens omfattning har till stor del berörts av föregående talare, varför jag kommer att begränsa mitt inlägg.

Den nya lagen, som blir en kompletterande lag till socialtjänstlagen, skall

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Lag om vård av
missbrukare i
vissa fall, m. m.*

förhoppningsvis bara behöva utnyttjas i ringa omfattning.

Att omhänderta en person för vård med tvång är ett allvarligt ingrepp i den personliga integriteten.

Tyvär är verkligheten sådan, med ett ökat missbruk av både alkohol och narkotika, att vi måste ha kvar en lagstiftning som möjliggör en sådan tvångsvård. Det nya lagförslaget innebär, som vi tidigare hört, att tvångsvården, jämfört med nuvarande nykterhetsvårdslag, skall kunna pågå under två månader med möjlighet till förlängning med ytterligare två månader, om hälsotillståndet ger anledning därtill eller om andra synnerliga skäl föreligger.

Huvudregeln skall dock vara att tvångsvården så snart som möjligt skall övergå till frivillig vård i enlighet med socialtjänstens mål och riktlinjer.

Detta är en viktig viljeinriktning. Skall en människa komma ifrån sitt missbruk, måste personen i fråga ha en egen vilja till detta. Tvångsvården skall endast pågå tills motivation till frivillig vård uppnåtts.

Den nya lagen kommer även att omfatta narkotikamissbrukare. I dag finns ingen tvångsvård av dessa och således inte heller några institutioner för bedrivande av sådan vård. Detta har föranlett oro ute i kommuner och landsting vid upprättande av institutionsplaneringen. Kommunerna och landstingen kommer ju att överta ansvaret för institutionsvården fr. o. m. den 1 januari 1983.

Problemet med att kunna bereda narkotikamissbrukare erforderlig vård har jag tagit upp i min motion 1981/82:28, där jag påpekat att det i dag inte finns institutionsresurser, som fyller de krav som anges i lagförslaget.

Jag har hemställt att vård enligt LVM under en övergångsperiod skall få bedrivas vid erkända och enskilda vårdanstalter som upptagits i institutionsplaneringen och som godkänts av länsstyrelsen.

Mitt motionsyrkande innebär inte att jag önskar någon utökning av antalet platser för tvångsvård utan endast att erforderliga vårdplatser skall finnas. Att jag väckte motionen sammanhängde med den oro som jag mött i kommunerna över att man inte skall kunna bereda framför allt den nytillkomna gruppen narkotikamissbrukare erforderlig vård.

Utskottets behandling av motionen har lett till en skrivning, som enligt min uppfattning i betydande utsträckning skingrar denna oro. Utskottet hänvisar således till 15 § i lagen, där det föreskrivs att den som vårdas med stöd av lagen "så snart det ske kan med hänsyn till den planerade vården skall beredas tillfälle att lämna den ansvariga kommunala vårdinstitutionen för att på försök vårdas i annan form eller vistas i eget hem". Jag anser att detta möjliggör att klienten, efter den inledande sjukhusvården och efter bedömning av föreståndaren för den kommunala institutionen, kan placeras på enskild vårdinstitution, medan den kommunala huvudmannen behåller det formella vårdansvaret. Med den tolkningen är syftet med min motion uppnått.

Positivt är också att denna lösning kan medföra att den efterföljande frivilliga vården kan fortsätta på samma institution och att som en följd därav tvångsintagningen blir så begränsad i tiden som möjligt.

Herr talman! Lag om vård av missbrukare är en komplettering av socialtjänstlagen. Denna skall vara vägledande för missbrukarvården.

Socialtjänstlagen innebär att kommunerna måste försöka få de vårdbehövande att på ett tidigt stadium gå med på frivillig behandling. Framför allt måste kommunerna, efter det att klienterna har genomgått vårdperioden, kunna erbjuda ett bra utbyggt eftervårdsprogram.

Det räcker inte med att en person genomgår en tvångsmässig och/eller frivillig behandling med anledning av sitt missbruk, om vederbörande därefter får återvända till den miljö där missbruket uppstod.

Kommunerna måste därför ha sådana resurser att de kan stödja en klient med en ordentlig eftervård.

Det som först och främst skall kunna erbjudas den rehabiliterade är arbete och bostad. Här har både den offentliga och den privata sektorn ett stort ansvar.

Ett arbete får en människa att känna ett egenvärde. Det innebär att hon får fotfäste i tillvaron och oftast att hon kommer med i en värdefull gemenskap. Får en klient inte stöd med en väl planerad eftervård, är risken stor att denne snart är tillbaka i den destruktiva tillvaro han levde i före vårdbehandlingen.

Skall vi över huvud taget kunna komma till rätta med missbruk av alkohol och narkotika, måste vi göra insatserna på ett tidigt stadium.

Med den stora ungdomsarbetslöshet som vi har i dag finns det risk för att vi kommer att få en ökning av drogmissbruket. I ungdomsarbetslöshetens spår följer sysslolöshet, håglöshet och missbruk.

Därför är det djupt olyckligt att regeringens åtgärder under senare tid i så hög grad har riktat sig mot kommunerna och berövat dem resurser för behövliga insatser. Ytterligare åtstramningar, som signalerats av regeringen, kommer att tvinga kommunerna att ytterligare dra in på resurser som skulle ha behövts för att skapa positiva alternativ till den samhällsmiljö i vilken missbruket frodas. Jag hoppas att regeringen inser sitt ansvar, så att kommunerna får resurser för förebyggande, vårdande och eftervårdande insatser.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Anf. 24 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! LVM-lagen om vård av missbrukare i vissa fall har såsom den sista byggstenen i den stora socialtjänstreformen lagts till rätta. Det har inte varit något lätt byggnadsarbete att få den på plats och att få den att passa till de övriga stenarna. Under dagens debatt har svårigheterna belysts.

Gunhild Bolander och jag har i ett särskilt yttrande till socialutskottets betänkande pekat på värdet av att lagen tillkommit i enighet. Det finns dock en stor skillnad i de synsätt på missbrukarvården vilka på detta sätt har jämkats samman. Vi ställer oss bakom utskottets förslag, men vill i vårt yttrande beskriva den tveksamhet som vi känner inför en liten del av utskottsförslaget, nämligen handlägningsförfarandet. De krav som rent

Lag om vård av missbrukare i vissa fall, m. m.

*Lag om vård av
missbrukare i
vissa fall, m. m.*

praktiskt ställs på länsstyrelserna för att ta över ansöknings- och utredningsförfarandet kan inte tillgodoses utan att ekonomiska resurser ställs till förfogande. En fördröjning av handläggningen och en byråkratisering av ansöknings- och utredningsarbetet kommer, enligt vår åsikt, att bli följden.

Av de remissinstanser som har yttrat sig i frågan har av nio länsstyrelser sex föreslagit att uppdragen skall åvila socialnämnden, JK, RÅ, domstolsverket, JO m. fl. anser detsamma. Detta gör att rättsaspekterna torde vara väl tillgodosedda.

I vårt särskilda yttrande vill vi peka på att socialberedningen förhoppningsvis skall komma till samma slutsatser under de två år som just denna del av lagens tillämpning följs. Socialnämnden skall ju enligt socialtjänstlagen ha den bästa kännedomen om individens personliga förhållanden och dennes totala livssituation. Den rättssäkerhet som skall tillförsäkras den vårdbehövande är väl tillgodosedd genom politiskt förtroendevalda och jurister i länsrätten.

Socialberedningens uppgift att nu följa socialtjänstreformen, och då också LVM, ställer även i fortsättningen stora krav på beredningens arbetskapacitet. Socialtjänsten kommer under övergångstiden att få många praktiska problem att lösa. Den korta tid som vid slutbehandlingen har stått till förfogande för att få LVM till stånd kan befaras medföra oklarheter vid lagens tillämpning. Trots min tveksamhet när det gäller just ansöknings- och utredningsförfarandet, anser jag det vara så värdefullt att socialutskottet blivit enigt om lagens huvudlinjer att jag ber att få yrka bifall till hemställen i socialutskottets betänkande nr 22.

Anf. 25 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag måste faktiskt begära replik. Menar fru Israelsson allvar med vad hon skrivit under som utskottsledamot? Tillhör hon de 14 eller ställer hon sig nu bakom Blenda Littmarcks reservation? Jag tycker att det råder oklarhet på den punkten. Här blir det ungefär samma resonemang som det jag förde, när jag diskuterade med Erik Larsson. Enligt min mening är det viktigt att det blir klart på vilken sida vederbörande står.

Anf. 26 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Jag delar utskottets uppfattning när det gäller de stora huvudlinjerna. Det är viktigt att denna lag kommer till stånd. Och jag ser det som en möjlighet att få prövat om det är länsstyrelsen som är den rätta instansen. Jag tycker att socialberedningen skall ges det tillfället. Men därmed utesluter jag inte att även socialnämnden kan vara den rätta instansen. Det bör alltså prövas, och det är viktigt att dessa två år får ge det beskedet.

Anf. 27 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Vi vet inte hur omröstningen slutar, men allt talar för att det blir en överväldigande majoritet för utskottets förslag. Därmed, herr talman,

anser jag att denna fråga är utagerad. Det skall inte göras några nya utredningar om vem som skall ha huvudansvaret för utredning och ansökan enligt LVM.

Anf. 28 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Egentligen är det en skam att vi i Sveriges riksdag i december 1981 diskuterar införandet av en långtgående tvångslag mot en del av våra medmänniskor. Vi har alltså misslyckats med att stödja och hjälpa och med att forma samhället så, att ingen far illa.

Hur många förskönande ord vi än använder, kan vi inte komma ifrån att det förslag vi nu diskuterar inrymmer möjligheten att tvångsvårda människor i fyra månader. I praktiken är det dubbelt så länge som den nu genomsnittliga vårdtiden på vårdanstalterna. Förslaget innebär dessutom en utvidgning av tvånget, så att det förutom alkoholmissbruk också avser narkotikamissbruk.

Förslaget sträcker sig längre än reservationen i socialutredningens principbetänkande, vilket under remissbehandlingen blev utsatt för förödande kritik, som sedan ledde till total omsvängning i direktiven. Men det har svängt igen, många gånger om. Och jag skall inte så här i slutet av debatten upprepa hela historieber beskrivningen, men det handlar om kompromiss på kompromiss utan att man har gjort en helhetsbedömning av resultatet.

Det finns nämligen olika uppfattningar om värdet och angelägenheten av tvångsvård. Det finns de som på allvar tror att man kan lösa problem på detta sätt. Andra däremot menar att tvångsvård leder till passivitet och inte i något fall till en bättre situation för människorna. Vi borde lyssna på dem som har erfarenhet, klientorganisationerna.

Vi borde kanske också lyfta blicken en smula och titta på hur man bedömer frågan i andra länder. I Danmark säger man att all erfarenhet visar att det skall vara frivillighet, dvs. motivation i behandlingssituationen, om behandlingen skall lyckas. Enda lagregleringen beträffande tvång finns i sjukvårdslagstiftningen.

I Norge kan personer som befinner sig i akuta kris- eller förvirringstillstånd läggas in på sjukhus för observation under högst tre veckor.

I hela västvärlden är det endast Sverige och Finland som använder sig av social tvångsvård av alkoholmissbrukare.

Varför skall vi då ha tvångsvård i Sverige? Vilka kan komma i fråga? Vad vill man uppnå? Vilken rätt har den enskilde i sammanhanget?

Det beror i grunden på hur man ser på människor med missbruksproblemen.

Om man ser missbruk som ett moraliskt problem, då vill man förmana, uppfostra, kontrollera och straffa.

Om man ser missbruk som ett medicinskt problem – t. ex. att det föreligger ärftlighet, beroende någon typ av epidemisk smitta eller liknande – då vill man medicinera och ta hand om dem det gäller.

Om man ser missbruk som ett socialt problem – som ett utslag av känslan

---

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

att inte behövas, bristande inflytande och ensamhet – då vill man skapa medbestämmande, gemenskap och vardagssolidaritet.

Om man ser missbruk som ett politiskt problem – som tecken på ojämlikhet och resultatet av dolt förtryck och kommersialism – då vill man avslöja förtrycket och kämpa för jämlikhet.

Det handlar enligt min uppfattning inte om innehållet i flaskor, utan om innehållet i människors tillvaro. Man kan hjälpa, stödja och förändra, om man närmar sig sina medmänniskor med förtroende och respekt. Vilket förtroende får man för en myndighet som har en omfattande tvångslag i bakfickan?

En rehabilitering tar lång tid, men för att den skall lyckas skall vi genomföra den tillsammans. Lång vårdtid behövs ibland, men för att den skall vara meningsfull krävs att den enskilde vill ta emot och själv medverka. Ingen har väl kommit på tanken att låsa in folk för att få dem att sluta röka, trots att människor varje dag dör av rökning. Nej, här tror man på upplysning och informationskampanjer, som skall motivera en förändring.

Att inte vilja ha långtgående tvångsåtgärder innebär inte att man passivt åser att människor går under. Det ställer desto större krav på dem som skall arbeta med frågorna. Och det finns som sagt många sätt att närma sig sina medmänniskor på, även utan en tvångsbestämmelse bakom ryggen.

Regeringsförslaget i dag är ändå begränsat så till vida att det endast är avsett att avhjälpa ett akut vårdbehov. Det är skönt att all diskussion om att behandlingsprogram kan genomföras med tvång har avförts från dagordningen. Tvånget skall alltså endast avse akuta situationer och vara ett skydd för den enskilde.

Jag accepterar självfallet inte att man låter människor ligga och dö på gatan. Men vi saknar ingalunda bestämmelser som kan förhindra detta. Vi har LTO, LOB, polisinstruktionen 2 § om skydd och hjälp och LSPV. Och vi har alla en moralisk skyldighet att ingripa till skydd och stöd för andra. Någon brist på lagbestämmelser är det alltså inte fråga om – möjligen brister det i tillämpningen av dem.

Vi har nu ett lagförslag att ta ställning till, vilket bygger på ett enigt förslag från socialberedningen. I motion 31 har jag tillsammans med några partikamrater uttalat att vi i stort kan ansluta oss till detta eniga förslag.

Vissa brister finns dock. Exempelvis kan vårdtidens längd i vissa fall medföra risk för att vården blir passiv och därmed destruktiv. Man borde i förslaget starkare ha markerat den enskildes rätt till ändamålsenlig vård och särskilt stöd i den fortsatta rehabiliteringen. Särskilda regler om tillsyn borde också ha funnits med.

Regeringsförslaget innebär dock på mycket avgörande punkter avsteg från socialberedningens förslag, och det har tidigare belysts i debatten.

Beträffande de brister som vi har pekat på i motionen, utgår vi från att de blir föremål för fortsatt uppmärksamhet i samband med uppföljningen av lagen. I vissa avseenden skulle man dock utan större problem redan nu kunna genomföra ändringar och tillägg. Förslagen i motionen syftar alltså till förstärkningar och förbättringar för den enskilde. Inget av våra förslag

rubbar grundvalen för den historiska kompromissen.

Vi föreslår att följande tillägg görs till 1 § i lagen om vård av missbrukare i vissa fall: "Den som vårdas med stöd av denna lag har rätt till ändamålsenlig vård och behandling."

Ett särskilt skäl för att införa en sådan princip i lagen är, att om samhället skall kunna tvinga någon till vård bör denna vara meningsfull och ha förutsättningar att förbättra individens situation väsentligt. I annat fall måste tvånget förkastas som meningslöst och i strid med vår rättsuppfattning.

En särskild fråga är naturligtvis vad som kan anses vara ändamålsenlig vård och behandling. I likhet med inom hälso- och sjukvården bör man kunna ställa kravet att vården skall utformas i enlighet med "vetenskap och beprövad erfarenhet". Forskning och dokumentation inom socialt arbete befinner sig f. n. i snabb utveckling, och det borde efter hand kunna ge tillräckligt underlag för ställningstaganden i frågor om vårdens kvalitet och ändamålsenlighet för individen.

Ansvar för att den vårdade får ändamålsenlig vård och behandling faller i fråga om de sociala institutionerna på huvudmannen, som har det yttersta ansvaret för institutionen. Huvudmannen har att se till att det finns tillräckligt med personal och att verksamheten bedrivs enligt metoder som är i nivå med behandlingsarbetets utveckling. Det torde också vara nödvändigt att på de institutioner som skall bedriva vård enligt lagen ha medverkan av psykologisk eller psykiatrisk expertis, som kan ge handledning åt personalen och även bedöma den vårdades behov av behandling. Sådan medverkan kan självfallet inte anses uppfylla lagens krav, om den inskränker sig till ett samtal på någon minut och en rutinmässig hälsoundersökning, som tyvärr nu ofta är fallet vid vårdanstalterna.

Flera remissinstanser har tagit upp just den här frågan om en lagreglering av rätten till ändamålsenlig vård och behandling.

Socialstyrelsen anser att samhällets skyldigheter bör markeras tydligare än vad socialberedningen har föreslagit. Man säger att detta är angeläget inte minst som grund för tillsynsmyndigheterna. Vidare sägs:

"Styrelsen anser att adekvat vård inte bara 'kan krävas' utan *skall* krävas då det handlar om vård mot den enskildes vilja. Den enskilde skall i denna situation ha rätt till ändamålsenlig vård och behandling samt till särskilda stödinsatser för sin fortsatta rehabilitering. Det sistnämnda är inte minst viktigt att framhålla då det hittills i stor utsträckning saknats resurser på det lokala planet för dem som skrivits ut från tvångsvårdsinstitutioner."

Länsrätten i Östergötlands län menar att som förutsättning för att samhället skall få ingripa med tvång mot missbruk av alkohol och narkotika måste gälla att samhället i så fall som motprestation gör en konstruktiv vårdinsats.

Kravet på lagreglering av rätten till ändamålsenlig vård framförs av bl. a. LO, TCO, SACO/SR, RFHL, RSMH, Riksförbundet av föräldraföreningarna mot narkotika och Föreningen Sveriges Socialchefer.

LO anser det angeläget att i lagen om vård av missbrukare man skall slå fast kravet på ändamålsenlig vård och behandling. Ett särskilt skäl för att man i

Lag om vård av missbrukare i vissa fall, m. m.

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

lagen skall lägga fast den principen är just att samhället, om man skall kunna tvinga någon till vård, måste garantera att sådan vård kan erbjudas och att vården är meningsfull.

TCO har samma uppfattning. Man säger att om inte vården ges ett bra innehåll, kommer den snarast att motverka sitt syfte, vilket gäller såväl tvångsvård som frivilligvård. TCO anser alltså att detta bör framgå av lagtexten.

Också RFHL vill ha mera precisering. Man säger att det bör klart uttryckas i lagen vilka klientens rättigheter är när det gäller bra sjukvård, placering på bra institutioner, osv.

Föreningen Sveriges Socialchefer menar att varje tvångsomhändertagande innebär att samhället tar på sig ett stort ansvar för den omhändertagnes vård och behandling. Redan av detta skäl finns det anledning att detta skrivs in i lagtexten.

Utskottet tycker inte att den här bestämmelsen behövs. Man menar att särbestämmelser skall undvikas. Utskottet skriver: "Frågan skulle i så fall kunna uppstå om den som frivilligt gått med på vård för sitt missbruk inte skulle kunna ställa lika stora anspråk på vården som den som tagits in med stöd av LVM."

Min fråga till utskottets talesman – vem denne nu är – skulle bli: Varför kan man inte ha just den här särbestämmelsen? Hela lagen i övrigt är ju en särbestämmelse.

Vi föreslår vidare i motionen att 12 § inledningsvis får följande lydelse:

Vård med stöd av denna lag skall avse avgiftning och andra medicinska eller sociala insatser i syfte att häva den enskildes nuvarande tillstånd och motivera honom att ändra sin situation.

Vården skall inledas på sjukhus med tillgång till psykiatriska vårdresurser.

Det framstår för oss som naturligt att man preciserar vårdens innehåll, speciellt i en lag av den här karaktären. Man måste kunna tala om vad man tänker göra med de människor man anser vara i behov av tvångsvård.

Avgiftning behöver här inte definieras särskilt, utan det får anses vara ett allmänt vedertaget begrepp.

Beträffande övriga insatser skall dessa syfta till att motivera den vårdade att ändra sin situation. Detta skall noga skiljas från motivationsbehandling i sedvanlig bemärkelse, som måste sträcka sig över en mycket längre tid och ske i nära samband med den långsiktiga behandlingen, dvs. efter det att tvångsvården har avslutats. I viss mening kan man t. o. m. hävda att man arbetar med motivation under hela behandlingsprocessen. I detta sammanhang syftar behandlingen endast till att få den vårdade att ta första steget, att acceptera en behandlingsplan eller att återuppta en avbruten behandling. I vissa fall kan naturligtvis motivationsarbetet leda till kontakt med t. ex. Länkarna eller någon annan frivillig organisation.

Vid remissbehandlingen framkom att det fanns visst stöd också för en sådan precisering av vårdinnehållet. Riksåklagaren tyckte t. ex. att bestämmelserna om vårdens innehåll var centrala i sammanhanget. Vidare sades:

”De bör, som jag ser det, kompletteras med en sammanfattande redogörelse för vad vården skall omfatta, såsom avgiftning och andra medicinska eller sociala insatser i avsikt att uppnå det centrala syftet med behandlingen, nämligen att häva det tillstånd som föranlett omhändertagandet och motivera och hjälpa missbrukaren att ändra sin situation så att omhändertagandet successivt kan gå över i behandling med missbrukarens medverkan och samtycke.”

Länsstyrelsen i Östergötlands län efterlyser också vilken typ av vård som egentligen äsytts med lagen. Man jämför t. ex. med LSPV:s 1 §, där det åtminstone står att det gäller psykiatrisk vård. I den här lagen står det bara att det gäller vård.

Utskottet tycker inte heller i det här fallet att man behöver några särbestämmelser. Man säger att en särskild definition av LVM-vården kan ge intryck av att denna vård skulle ha ett annat och bättre innehåll än den frivilliga vården. Enligt min uppfattning kan man inte jämställa de här typerna av vård. LVM-vård är akutvård, som syftar till fortsatt vård enligt socialtjänstlagen. Den frivilliga vården utformas ju i samverkan, och den enskilde kan när som helst avbryta den. Utskottet hänvisar till att tillägget skulle vara överflödigt och att vårdens innehåll regleras i socialtjänstlagen. Då blir min fråga: Var i socialtjänstlagen regleras vårdens innehåll? Om jag kan få ett tillfredsställande svar på frågorna om vårdens innehåll skall jag avstå från att ställa ett särskilt yrkande, som jag annars har förberett.

Jag vill ställa ytterligare någon fråga.

Kan man förutsätta att socialberedningen särskilt tittar på vårdkvaliteten och om behov föreligger kommer att föreslå en lagreglering? Eller är utskottets uttalanden definitiva?

Övriga krav i vår motion handlar om ordet ”missbrukare” i lagtexten samt krav på särskild tillsyn. Tveksamhet om definitionen av ordet ”missbrukare” kan uppstå, och en lagtext borde vara neutral. Men det är inte särskilt mycket att göra åt det just nu, eftersom det är mycket att ändra om man bifaller ett sådant förslag.

Enligt utskottets uppfattning har socialstyrelsen tillsyn också över LVM-vården. Vi har i motionen ansett att detta skulle markeras särskilt. Det yrkandet har utskottet tyvärr glömt att behandla. Det fanns faktiskt i yrkande 4 en mening om att det skall stå i lagen att socialstyrelsen har tillsyn också över LVM-vården. Men om nu utskottet har tolkat bestämmelserna så att det skulle vara onödigt med en sådan bestämmelse, så böjer jag mig för det.

Vad beträffar den särskilda tillsyn som vi föreslår i form av en tillsynsnämnd får vi återkomma i samband med uppföljningen.

Fru talman! Jag övergår nu till att något beröra socialutskottets betänkande 23, som handlar om statsbidrag vid ändrat huvudmannaskap för ungdomsvårdsskolor och nykterhetsvårdsanstalter. Det nuvarande statsbidragssystemet har under många år kritiserats därför att det verkar hämmande både för utvecklingen av nya vårdformer i institutioner och för övergång från institutionell vård till vård i halvöppna eller öppna former.

Moderniseringen av institutionsvården och övergång till öppnare vårdfor-

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

Tisdagen den
15 december 1981

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

mer är nödvändiga förutsättningar för ett bättre resultat i behandlingsarbetet och för ett bättre resursutnyttjande i en tid då kravet på behandlingsinsatser växer.

Statsbidraget har f. n. en konstruktion och en inriktning som befäster en förlegad behandlingssyn och i hög grad försvårar en önskvärd metodutveckling och utbyggnad av i första hand nykterhetsvårdsinsatserna. De nya reglerna bör vara flexibelt utformade så att de stöder en successiv förändring av vårdinnehållet vid exempelvis inackorderingshemmen. De bör också vara enkla och obyråkratiska. De bör vidare uppmuntra till en utveckling mot de mål samhället ställt upp genom socialtjänstlagen. Den överenskommelse som nu träffas om statsbidragets storlek och konstruktion och som regeringen vill att riksdagen skall godkänna motsvarar enligt min mening inte de här kraven. Kategoriseringen av institutionerna bibehålls, och det blir oklart om statsbidrag kan utgå vid förändringar i verksamheten. Ambitiös vård straffas genom att man beträffande inackorderingshemmen slopar kopplingen till den faktiska kostnaden. De kommuner som byggt upp fungerande inackorderingshem med hög personaltäthet och andra resurser får ett lägre statsbidrag än de nu har. De repressiva institutionerna premieras genom att få det högsta statsbidraget. Det lägsta bidraget går till inackorderingshemmen, dvs. de små enheterna på hemorten. Denna institutionstyp är ändå troligen mest ändamålsenlig. Motsvarande enheter inom ungdomsvården – ungdoms- eller tonårshem i kommunerna – får inget statsbidrag alls. Storstäder och problemkommuner kommer också i fortsättningen att få ta på sig hela det ekonomiska ansvaret för att utveckla rationella och tidsenliga vårdformer. Det nya bidragssystemet lättar inte på denna börda.

Placeringar på ungdomsvårdsskolor och vårdanstalter kommer i princip att vara utan kostnad för kommunerna. Vill man däremot placera personer i öppnare vårdformer, får man betala dyrt för det. Kostnadsansvaret för åtgärder inom socialtjänsten bör vara odelat och ligga hos kommunen. Annars får man aldrig den önskvärda utvecklingen mot frivillighet och öppna vårdformer. Både det nuvarande och det föreslagna statsbidragssystemet hindrar denna utveckling.

Beträffande den s. k. tunga ungdomsvården får man samma effekt som när det gäller inackorderingshemmen, dvs. att ambitiös vård straffas. Där skall bidrag utgå per plats oavsett ambitionsnivå och oavsett om det är fråga om öppen eller sluten vård. Under överskådlig tid får man räkna med att även sluten vård kan behövas, eftersom vi bl. a. på grund av splittrat huvudmannaskap och kostnadsansvar inte fått den förskjutning av vården som varit önskvärd. För att undvika överföring till kriminalvården är det angeläget att också de varierande behoven inom den tunga ungdomsvården tillgodoses. Om man dessutom skall lösa problemet med att barn och ungdomar vistas i häkte, måste speciella lösningar tillskapas och resurser ställas till förfogande.

Det föreslagna statsbidragssystemet skall bli föremål för omförhandlingar inom ett par år. Jag har därför i en motion krävt att regeringen inför dessa förhandlingar skall uppmärksammas på de brister som redan nu är

uppenbara samt erinras om de mål som har fastställts för vården genom socialtjänstlagen.

Utskottet har behandlat motionen mycket positivt och förutsätter att man tar vara på erfarenheterna av nuvarande bidragskonstruktion och strävar efter att stödja en utveckling av vårdinnehållet, så att man kan nå socialtjänstlagens mål.

Jag behöver alltså inte yrka bifall till den motionen.

Jag vill sedan helt kort, fru talman, säga några ord med anledning av socialförsäkringsutskottets betänkande nr 5, som handlar om socialförsäkringsförmåner för missbrukare.

Ett enigt utskott följer här proposition nr 8, som i huvudsak innebär att de bestämmelser upphävs som stadgar att försäkringskassa på framställning av social centralnämnd kan utbetala alkoholmissbrukares sjukpenning, föräldrapenning eller pension till annan än missbrukaren.

Pensionen skall också i fortsättningen kunna utbetalas till annan om den pensionsberättigade är ur stånd att själv ta hand om pensionen. Ett förtydligande föreslås infört i dessa fall, så att det klart framgår att även svaghetstillstånd som är orsakade av missbruk faller under bestämmelsen.

Alla motioner som behandlas i betänkandet avstyrks.

I betänkandet behandlas ytterligare en proposition. Det är proposition 72 om ändring i lagen om beredande av slutna psykiatrisk vård i vissa fall. I den propositionen finns en liten bestämmelse som innebär att sjukpenningavdrag skall ske vid vistelse på vissa institutioner för vård av missbrukare.

Med anledning av propositionen har jag skrivit en motion, som tyvärr inte behandlas i dag utan kommer att behandlas av socialutskottet nästa år.

Jag anser att den föreslagna lagen om sjukpenningavdrag för missbrukare strider mot socialtjänstlagens bestämmelser. Socialtjänstlagen slår nämligen fast att kostnadsansvar för den enskilde inte föreligger vid insatser av behandlingskaraktär. Men eftersom staten fortfarande är huvudman för en del av institutionerna på det här området har jag för dagen fått acceptera förslaget till ändring i lagen om allmän försäkring, dvs. att sjukpenningavdrag t. v. får ske. Men för framtiden vill jag ha klarlagt vad som egentligen gäller. Jag tycker att det räcker med att reglera den enskildes kostnadsansvar på ett ställe, helst i socialtjänstlagen.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 29 GABRIEL ROMANUS (fp) replik:

Fru talman! Lena Öhrsvik frågar varför man inte kan ha en särbestämelse om rätt till vård i den här lagen. Hon hänvisar till att en del remissinstanser har uttalat sig för det.

Mitt svar på den frågan är att lagen är en kompletterande lag, framför allt till socialtjänstlagen. Det tycks de här remissinstanserna ha förbisett. Även den som frivilligt underkastar sig vård för sitt missbruk har rätt till ändamålsenlig vård. Detsamma skall självfallet gälla den som tas in med

tvång. Det behövs ingen särskild bestämmelse för att klarlägga detta. Det gäller alla som tas in för vård, vare sig det sker frivilligt eller med tvång.

Lena Öhrsvik frågar var detta regleras i socialtjänstlagen. Det regleras bl. a. i 22 §, där det heter att socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård. Det syftar på både familjehem och hem för vård eller boende.

Det är sant att det inte står närmare utvecklat vad denna vård innebär. Det tror jag är ganska klokt, med den typ av ramlagstiftning som vi har. Utskottet säger också i yttrandet över Lena Öhrsviks motion att det tillägg hon föreslår knappast tillför något nytt i sak, eftersom det torde följa redan av socialtjänstlagen i förening med andra bestämmelser i lagen om vård av missbrukare, att vården skall innehålla de insatser som motionärerna har angivit. Det är väl ganska klart. Det är allmänt känt vad vården innehåller, men det är också önskvärt att man inte reglerar den i detalj, lika litet som man gör vid sjukvård. Vården måste kunna utvecklas, och det skall givetvis gälla även missbrukarvården.

Vårdens innehåll finns också behandlat på andra ställen, t. ex. i 24, 34 och 70 §§ i socialtjänstlagen och givetvis även i sjukvårdslagen när det gäller sjukvården. Det är viktigt att betona, vilket också utskottet gör när det yttrar sig över Lena Öhrsviks motion, att socialstyrelsen och länsstyrelserna har tillsyn över vården enligt socialtjänstlagen och sjukvårdslagen och därmed också enligt den lag som nu är aktuell. Det framgår av de beslut som vi tidigare har fattat både om socialtjänstlagen och om socialstyrelsens uppgifter. Det är ingen inskränkning i det ansvaret när det gäller den här vården. Det är också viktigt, som jag nämnde nyss, att vården får utvecklas vidare. En viktig del av socialberedningens uppgift är att följa hur missbrukarvården utvecklas och att föreslå de kompletterande bestämmelser och åtgärder som kan anses nödvändiga. Det finns inga inskränkningar i det fallet.

När det gäller statsbidragssystemet är det riktigt som Lena Öhrsvik sade, att utskottet i stor utsträckning ansluter sig till tankegångarna i hennes motion och pekar på att utvecklingen bör gå i den riktningen. Man måste ta hänsyn till att landstingen och kommunerna nu tar över institutioner, där staten traditionellt har betalat en mycket stor del av kostnaderna. Det kan man inte i ett enda slag radera ut. Då hade vi inte fått någon överenskomst.

Jag hoppas, fru talman, med hänsyn till den politiska enighet många talat så varmt om, att Lena Öhrsvik finner det möjligt att avstå från att ställa det särskilda yrkandet.

Anf. 30 LENA ÖHRSVIK (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att motiveringen för att man inte skulle kunna ha en särbestämmelse är litet mager. Det är många som uppfattar den som viktig. Det är många organisationer som i remissvaren har talat om detta, och det är viktiga organisationer. De fackliga organisationerna och klientorganisationerna anser att det är väsentligt att få rätten till en god vård inskriven i

lagtexten. Även socialstyrelsen, som skall se till att lagen följs, tycker att det vore bra om bestämmelsen vore inskriven i lagen. Eftersom hela lagen i sig är en särbestämmelse, hade det inte varit så farligt om även detta hade kunnat stå.

Jag är inte riktigt lika optimistisk som Gabriel Romanus i tron att det räcker med de bestämmelser som finns. Men om man kan förutsätta att socialberedningen särskilt skall titta på vårdkvaliteten och om behov föreligger föreslå en lagreglering, kan det vara en väg att gå. Man kan också hoppas att utskottet i ett sådant läge kan tänka sig att frånga sin något halsstarriga uppfattning den här gången. Jag uppfattar det nog så att utskottet är väldigt definitivt på den här punkten. Det skulle vara bra om utskottets talesman kunde lova att man ändrar uppfattning, om det visar sig att det behövs en lagreglering.

Lag om vård av missbrukare i vissa fall, m. m.

Anf. 31 GABRIEL ROMANUS (fp) replik:

Fru talman! När det gäller den sista frågan kan jag givetvis bara svara för mig själv. Jag skall gärna säga att om någon kan visa att det behövs en särskild lagreglering, så skall jag vara öppen för att stödja ett sådant förslag. Det som jag tycker är väsentligt, och som borde vara väsentligt även för Lena Öhrsvik, är att samma rätt till god vård skall gälla alla som tas in för sitt missbruk. Utgångspunkten måste vara att om man frivilligt går in i vård skall man också ha rätt till god vård, lika väl som den som tas in med tvång. I båda fallen följer detta av bestämmelser i socialtjänstlagen och sjukvårdslagen. Om missförhållanden kommer att uppvisas, om man t. ex. tar in människor med tvång bara för att förvara dem, skall bestämmelserna naturligtvis skärpas. Men då finns all anledning att tro att de behöver skärpas både vad gäller frivillig vård och vad gäller vård utan den enskildes samtycke. Det viktiga här är att socialstyrelsen har ett tillsynsansvar och att vårdmetoderna successivt utvecklas, så att vi får en bra vård. Tyvärr har vi inte ännu så fullvärdiga vårdmetoder på missbruksområdet att vi, vare sig vi skriver in det i lagen eller inte, kan uppvisa några lysande resultat.

Jag tycker att det som socialministern sade här tidigare om ett förslag i vår, där man också tar upp metodernas utveckling, lovar gott. Det vore lyckligare för saken, om vi slapp att få en omröstning, där det som utskottet anför om rätten till god vård skulle framstå som på något vis svagt. Jag noterade att Lena Öhrsvik inte ställde något yrkande, och jag är tacksam för det. Jag tror att det skulle vara till nackdel, om vi fick ett sådant yrkande nedröstat, för det är så att man skall ha rätt till god vård på vilka grunder man än tas in.

Slutligen bara ett par ord om det mer filosofiska i Lena Öhrsviks anförande. Hon sade att det här inte är fråga om innehållet i flaskor utan om innehållet i människors liv. Jag undrar om vi ändå inte skulle kunna vara överens om att den långa debatten om missbruk och dess orsaker har lärt oss att det handlar både om innehållet i människors liv och om tillgången till missbruksgifter. Det är det som har legat till grund för riksdagens beslut om alkoholpolitik och i narkotikafrågor på senare tid.

Tisdagen den
15 december 1981

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

Anf. 32 LENA ÖHRSVIK (s) replik:

Fru talman! Jag tycker vi skall vara överens om att samma rätt till god vård skall gälla både den som vårdas frivilligt och den som tas in enligt en tvångslag. Men det är ju den skillnaden att den som vårdas frivilligt kan påverka vården och avbryta den när som helst, om han inte finner vården meningsfull. Det är därför man behöver ha särbestämmelser i vissa avseenden. Men jag kan nöja mig med de löften jag har fått här. Jag lovar att följa den här frågan med största uppmärksamhet.

Anf. 33 Socialministern KARIN SÖDER:

Fru talman! Lena Öhrsvik ställde frågor direkt till utskottet och har sedan jag begärde ordet fått ganska utförliga svar. Jag vill bara från regeringskansliets sida i stort sett bekräfta vad Gabriel Romanus sade nyss, att det här är fråga om att ge all vård bästa möjliga innehåll. Jag delar Lena Öhrsviks uppfattning om att när vi antar denna lag om att omhänderta människor för vård utan samtycke, är det väldigt betydelsefullt att denna vård får ett riktigt innehåll, så att vi så snart som möjligt får en frivillighet i vården. Det är ju det som vi alla eftersträvar. Det är också viktigt att understryka att socialstyrelsen har i uppdrag att kontinuerligt följa hela socialtjänstlagens förverkligande. Därutöver har socialutredningen att följa utvecklingen när det gäller LVM. Om det behövs kompletteringar, förutsätter jag att vi får indikationer på det, så att vi kan se till att det blir en fullgod vård och behandling.

Anf. 34 RUNE TORWALD (c):

Fru talman! Dagens beslut beträffande missbrukarvården måste i viss mån betraktas som resultatet av en omvändelse under galgen. I stort ställer jag mig bakom propositionens och utskottets förslag och vill bara beklaga att detta beslut inte kunde tas för ca tio år sedan, när jag först aktualiserade dessa frågor i riksdagen. Då hade vi sannolikt haft en bättre situation på missbruksområdet än vad som är fallet nu.

Jag har i motion 1981/82:4 redovisat bl. a. att enligt nuvarande nykterhetsvårdslagstiftning är missbrukaren inskriven på vårdanstalten minst ett år, varunder han regelmässigt beviljas försökspermissioner men vid behov kan återintas. Återintagning, ibland efter endast kort tid, förekommer också ofta.

Även om man anser nuvarande inskrivningstider på vårdanstalter för långa, förefaller den nu föreslagna vårdtiden vara orimligt kort. Därtill kommer att det i propositionen förutsätts att missbrukaren eventuellt endast en kort tid skall behöva vistas på vårdanstalten. Sålunda understryks att han så snart som möjligt bör kunna vårdas i annan vårdform under frivilliga former eller i det egna hemmet men vid behov kunna återintas på vårdinstitutionen. Tiden som vederbörande vårdas i annan vårdform under frivilliga former räknas in i den vårdtid som det här gäller. Det omnämns också, att i de fall missbrukaren avviker, dvs. undandrar sig vård, skall även den tiden inräknas i vårdtiden. Frånvaro under mer än en månad från bl. a. den vårdanstalt han är inskriven på enligt 11 § i föreslagen lag bör dock

regelmässigt, på grund av den korta vårdtid som kommer att återstå, föranleda utskrivning.

Mot bakgrund av vad jag nu anfört synes en bättre ordning, som skulle vara till gagn även för missbrukaren, vara att från början fastställa vårdtiden till högst sex månader, varunder missbrukaren vid behov – om han återfallit eller undandragit sig nödvändig vård – skulle kunna återintas på vårdinstitutionen. Någon prövning av frågan om förlängning av vården behövde då inte ske. Samtidigt bör givetvis missbrukaren, om syftet med vården anses vara uppnått efter en kortare tid än sex månader, kunna utskrivas från institutionen i förväg.

Jag vill gärna citera vad socialutskottet i sitt betänkande 1981/82:22 skriver på s. 22:

”Enligt utskottets mening kan det inte komma i fråga att nu frånga den av beredningen föreslagna och allmänt accepterade provisoriska lösningen av denna kontroversiella fråga. Det bör också erinras om att utvärderingen kan komma att ge anledning till justering av reglerna om vårdtiderna.”

Jag vill därför uttrycka förhoppningen att man reagerar snabbt om man konstaterar att nu fastlagda regler inte blir effektiva. Med detta avstår jag från något yrkande i detta avseende.

Jag har i min motion också aktualiserat vissa justeringar av 6 § och 28 §. I nuvarande lagstiftning, dvs. nykterhetsvårdslagen, äger tvångsintagningsbeslut giltighet ett år från den dag dom avkunnades. I en del fall har beslutet kommit att tjänstgöra som ett – oftast verksamt – påtryckningsmedel gentemot missbrukaren, vilket förmått honom att ändra sin livsföring. I motiven till nu föreslagen lag har uttalats att vårdbeslut inte bör användas som påtryckningsmedel. Oavsett om man delar denna inställning eller ej kommer det även i fortsättningen att finnas åtskilliga fall där vederbörande till följd av vårdbeslutet rycker upp sig – låt vara att det kanske endast är för en kortare tid. Om missbrukaren är inne i en nykter period under den korta tid socialtjänsten har till sitt förfogande för verkställighet, blir det svårt att inställa vederbörande på vårdinrättningen. Strax därefter, när giltighetstiden således gått ut, återfaller kanske missbrukaren till ett lika gravt missbruk som tidigare, vilket alltså kan innebära att socialtjänsten tvingas till återkommande framställningar om vård, som i realiteten inte leder till så mycket.

Detta förefaller inte vara till någons fördel, i varje fall inte till missbrukarens.

Observeras bör också att det varit stor platsbrist på vårdanstalterna de senaste åren. Även detta förhållande, i förening med den korta verkställighetstiden, kan medföra att beslutet inte kan verkställas inom föreskriven tid.

Med hänsyn till detta har jag föreslagit att giltighetstiden för rättens beslut avsevärt skall förlängas, förslagsvis till tre månader.

Dessa frågor behandlar utskottet på s. 29 i det nyss återopade betänkandet. Utskottet säger där:

”De problem som kan tänkas uppstå kommer därför närmast att gälla det fall att missbrukaren fördröjer verkställigheten genom att avvika. Utskottet

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

anser emellertid i likhet med propositionen --- att denna risk kan motverkas bl. a. genom ett beslut om omedelbar verkställighet i förening med en begäran om biträde från polismyndigheten enligt 26 §. Det bör i sammanhanget framhållas att länsrättens beslut om vård inte vinner laga kraft förrän tre veckor efter det att domen meddelats. I praktiken disponerar man därför fem veckor för att finna missbrukaren och se till att han kommer till den vårdinstitution där han skall tas in." - Allt detta säger utskottet i anslutning till 6 §.

I anslutning till 28 § säger utskottet:

"Med hänsyn till att LVM förutsätter att missbrukaren har ett omedelbart behov av vård torde detta ofta leda till att rätten beslutar att beslutet får verkställas utan hinder av att det inte vunnit laga kraft. Om missbrukaren redan är omhändertagen när domen meddelas måste ett beslut om omedelbar verkställighet vara regel med hänsyn till att avbrott i omhändertagandet självfallet måste undvikas.

28 § LVM, som för övrigt är uppbyggd efter mönster av motsvarande bestämmelser i LVU, ger alltså även i propositionens lydelse utrymme för att tillgodose de behov av omedelbar verkställighet som kan finnas."

Jag är relativt nöjd med utskottets klarlägganden och har därför för dagen inget annat yrkande än utskottet.

Avslutningsvis vill jag ta upp en helt annan fråga, som behandlas i socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:5.

I propositionen föreslås att 3 kap. 18 § lagen om allmän försäkring skall upphävas, eftersom den endast undantagsvis tillämpas. Många remissinstanser vill dock ha kvar nuvarande möjligheter att uppbära även sjukpenning för missbrukare. Bestämmelserna har underlättat, för att inte säga möjliggjort, "frivilliga" överenskommelser beträffande omhändertagande av sjukpenningen. Därigenom har garanti skapats för att hyror och andra periodiska utgifter verkligen blivit betalda samtidigt som medel tillgängliga för drogmissbruk i motsvarande mån reducerats.

Observeras bör också att en intagen för vård jämlikt LVM i det fall ingen bestämmelse motsvarande den nu gällande skapas alltid kommer att kunna lämna vårdinrättningen med ett betydande belopp i hopsparad sjukpenning. Socialnämnden kan kanske tolerera att han första gången får pröva på att förvalta sin sjukpenning själv, men om detta misslyckas saknas enligt propositionsförslaget varje möjlighet att stävja detta vid nästkommande vårdtillfälle. Detta förefaller inte vara till fördel för någon, inte ens för missbrukaren.

Även andra situationer, t. ex. det förhållandet att missbrukaren under långa tider vårdas på en frivillig institution men enligt vad man av erfarenhet vet förbrukar hopsparad sjukpenning i anslutning till utskrivningen, bör kunna föranleda att socialnämnden ges möjlighet att uppbära sjukpenningen. Därtill kommer fall där vederbörande har försörjningsplikt mot sin familj men i stället använder sjukpenningen till inköp av rusmedel med den följd att socialnämnden får sörja för hans familj.

Dessa frågor behandlas utförligt i socialutskottets betänkande 1981/82:5

ss. 14–16. Jag måste dock med besvikelse notera att man trots mångordigheten inte kunnat redovisa någon acceptabel lösning på det problem som kommer att uppstå om man från årsskiftet sätter 3 kap. 18 § lagen om allmän försäkring ur kraft.

Fru talman! Av den anledningen ser jag mig nödsakad att yrka bifall till yrkande 2 i min motion 1981/82:4, innebärande att nyssnämnda bestämmelse får gälla även efter den 1 januari 1982.

Anf. 35 LILLY HANSSON (s):

Fru talman! Låt mig först uttrycka min tillfredsställelse över att en särskild lag för vård av missbrukare nu behandlas av riksdagen. Jag ser det personligen som särskilt viktigt att den vården inte kom till stånd genom en ändring av och ett tillägg till LSPV, lagen om slutna psykiatrisk vård. Ett sådant förslag kom i socialtjänstlagen. Man försökte gömma sig bakom konstaterandet att så många människor redan i dag tas in enligt LSPV. Men vi måste komma ihåg att det hittills inte har funnits något alternativ. Vi skall också komma ihåg att ett stort antal av in- och utskrivningar av dem som är intagna på mentalsjukhus för alkoholmissbruk gäller samma människor med flera vårdtillfällen och mycket korta vårdtider.

Lagen om slutna psykiatrisk vård kom till för att förbättra rättsskyddet för de psykiskt sjuka. Den skall ses över i sin helhet, och det är bra – den kan behöva skärpas. Alkoholmissbrukare är inte psykiskt sjuka och hör inte hemma under den lagen.

Det finns två saker som jag anser som allra viktigast när det gäller missbruk. Det är för det första förebyggande åtgärder. Man måste börja med sådana redan i grundskolan, och de bör ingå som en viktig del i undervisningen under hela skoltiden. För att förebygga alkohol- och narkotikamissbruk måste man se till att ungdomarna har en aktiv fritid, ett jobb och en bra boendemiljö.

För det andra är det rehabilitering. De som hemfaller åt missbruk skall ha en vård som är anpassad efter vars och ens behov. Därför behöver vi många olika former av vård. Det är innehållet i vården för den enskilda människan som är det väsentligaste, och den vårdsökande skall själv i största möjliga utsträckning kunna bestämma vilken vårdform han eller hon vill ha. Men följer man inte upp vården med rehabilitering, som i många fall kan bli långvarig, är vården av intet värde. Låt mig ändå slå fast att frivillig vård är det absolut väsentligaste och att tvångsvård skall vara ett undantag.

Socialberedningens förslag till tvångsvård i vissa fall är enhälligt. Det är också en kompromiss. Propositionen har i det väsentligaste följt beredningens förslag, och jag har mot den bakgrunden inte väckt någon motion trots att jag kanske inte helt delar alla synpunkter. Men jag skulle vilja ställa några frågor på en del punkter för att få klarhet i om jag har tolkat propositionen och betänkandet rätt.

Jag blev ganska orolig när jag på s. 40 i propositionen läste:

”Härutöver föreslår beredningen som ett ytterligare krav att insatser enligt socialtjänstlagen eller någon annan lag är otillräckliga för att tillgodose

Tisdagen den
15 december 1981

*Lag om vård av
missbrukare i
vissa fall, m. m.*

vårdbehovet. Med detta avser beredningen att uttrycka både att missbrukaren vägrar ta emot eller underlåter att söka vård inom socialtjänsten eller sjukvården, och att LSPV eller LVU, om dessa lagar är tillämpliga, skall användas före LVM.”

På s. 42 säger föredragande statsrådet att hon delar beredningens uppfattning. Någon oro för gränsfall känner inte socialministern. Är det meningen att man först skall pröva om missbrukaren skall tas in enligt LSPV, innan man söker vård enligt LVM? Om den tolkningen är riktig, då befarar jag verkligen att det blir hipp som happ vilken lag missbrukaren hamnar under och att gränsfallen blir många.

Vad händer vid ett polisgripande där man inte kan avvakta nämndens ansökan om vård? Skall den omhändertagne till psykiatrisk klinik eller mentalsjukhus enligt LSPV eller till inrättning för missbrukare enligt LVM? Eller kommer missbrukaren att förvaras på polisstationen tills man har kommit underfund med vilken lag han hör hemma under? Det tycker jag är den viktigaste frågan.

Det andra klargörandet jag vill be om gäller utskottets skrivning på s. 22 i betänkandet om att LVM inte skall kunna kringgås genom att man alternerar mellan LVM och LSPV. Där skriver utskottet: ”Det förutsätts att bl. a. frågan om tillämpligheten av LSPV klargörs i det läkarintyg som skall ges in till länsrätten i samband med ansökan om vård enligt LVM.”

Vad menar man? Finns det ett läkarintyg på att patienten behöver vård enligt LVM, så skall det väl vara enligt LVM. Skall läkaren på samma intyg skriva att LSPV inte är tillämplig? Ett mycket underligt förfaringssätt i så fall, och det kan få bedrövliga konsekvenser.

En tredje sak jag vill fråga om: Utskottet har stannat vid att socialnämnderna under en övergångstid av två år skall svara för utredning och ansökan enligt LVM. Är det då meningen att den funktionen automatiskt skall övertas av länsstyrelsen den 1 januari 1984, eller skall det ske någon utvärdering av verksamheten innan dess?

Jag kanske delvis har fått svar på den frågan i den kommentar Evert Svensson gjorde till Erik Larssons anförande, men när det nu är två års övergångstid, vilket ju ändå är ganska långt, tycker nog jag för min del att det vore värdefullt att man kunde göra en utvärdering. Kanske visar den att det har fungerat så bra med socialnämnderna att det inte är nödvändigt att överlåta handläggningen på länsstyrelserna 1984. Det skulle vara intressant att få höra utskottets mening på den punkten.

Anf. 36 Socialministern KARIN SÖDER:

Fru talman! Jag vill svara på den fråga som Lilly Hansson ställde till mig i anledning av vad som står angivet i propositionen om gränsdragningen mellan LSPV och LVM.

Först vill jag säga att jag delar Lilly Hanssons uppfattning att det är väldigt viktigt att vi har fått en särskild lag för missbrukare och att vi på allt sätt måste upprätthålla en rågång mellan de olika typerna av vård och behandling av människor.

Vi är medvetna om på ömse håll att här finns gränsfall – det står också i propositionen – där det kan vara svårt att veta exakt från början vilken vårdform som är den lämpliga. Men det är också uttryckligen fastslaget i propositionstexten att det bör ankomma på sökanden att vid behov ange vilka överväganden som gjorts i fråga om de andra vårdlagarnas användbarhet.

Det var kring detta som Lilly Hansson utvecklade synpunkter på att det kan vara svårt. Men då gäller det att gå tillbaka och se vilka människor det här är fråga om. En person omhändertas ju inte för sitt missbruk utan samtycke – i allmänhet är det så i varje fall – utan att man noga följt utvecklingen under en tid, varvid socialnämnden har spelat en avgörande roll. Samtidigt kräver lagen också att det inte har varit möjligt att nå resultat med frivilliga vårdmodeller. Den gränsdragning mellan LSPV och LVM som skall göras i utredningsarbetet kommer därför inte att bli svår annat än i undantagsfall. Det ankommer under de första två åren efter lagens ikraftträdande på socialnämnden och därefter på länsstyrelsen att verkligen gå till grunden med problemet och infordra det underlag som behövs för att göra den riktiga gränsdragningen, så att vederbörande får just den vård och den behandling som hon eller han är berättigad till. Det här är naturligtvis också frågor som socialberedningen får följa med stor noggrannhet, så att vi får en verkligt adekvat vård.

Anf. 37 LILLY HANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag blev inte särskilt mycket lugnare av Karin Söders svar. Vad jag ville med min förra motion när det gällde att få en speciell lag för vård av missbrukare var att koppla bort den från lagen om slutna psykiatrisk vård, som jag tycker explicit skall gälla för de psykiskt sjuka som inte kan ta vara på sig själva eller som är till fara för sig själva eller andra. Jag menar att skall vården sökas enligt LVM, skall man också verkligen söka enligt den – då skall man inte först pröva om den person det gäller möjligen skall tas in enligt LSPV.

Karin Söder säger att socialnämnden och assistenten under en lång tid naturligtvis skall ha följt missbrukaren. Då måste det väl rimligen under den tiden ha kommit fram om vederbörande behöver vård enligt LVM – och då skall den alltså gälla. Vad jag vänder mig emot är att man först skall pröva LSPV.

Jag fick inget svar på frågan vad som händer vid ett polisingripande. Vilken lag skall polisen i sin bedömning gå efter, när han skall förflytta vederbörande till en lämplig vårdinrättning? Det är ju ett otroligt stort ansvar man lägger på den personen.

Ansökan skall väl ändå åtföljas av ett läkarintyg. Därmed kommer jag in på min andra fråga, som jag kanske får besvarad av utskottets talesman. Läkaren måste väl i det intyget säga att personen skall tas in enligt LVM. När det gäller LSPV kan jag inte tänka mig att man snabbt kan säga att den och den personen är psykiskt sjuk och alltså skall tas in enligt LSPV. Det tarvar litet längre tids undersökningar.

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

Anf. 38 Socialministern KARIN SÖDER:

Fru talman! Ansökan om vård enligt LVM är ju ett led i en långvarig process när det gäller att försöka få till stånd en adekvat behandling av missbrukare. Om ett omhändertagande enligt LSPV skall äga rum, gäller det någonting som har diskuterats i ett tidigare skede. Vi kan inte bortse från att det finns missbrukare som har psykiska problem. Då kan en gränsdragning ibland vara svår att göra, men då har man prövat den i ett tidigare stadium. När man ansöker om vård har man bestämt sig för att åberopa LVM.

Sedan till frågan om polisens ingripande. När man finner en person i ett sådant tillstånd att han eller hon behöver vård och man inte kan vara helt säker på vad som är orsaken till det hela, skall man komma ihåg att det i LVM sägs klart ifrån, att i de allra flesta fall bör sjukhusvård vara det som får inleda behandlingen. Vårdbehovet prövas sedan i de instanser som riksdagen nu föreslås fatta beslut om, dvs. socialnämnd, länsstyrelse och länsrätt. Däri ligger tryggheten. I det skedet har man tillfälle att pröva vilken vårdform som kan vara den lämpliga.

Anf. 39 LILLY HANSSON (s) replik:

Fru talman! Ja, det kommer i vilket fall som helst, efter vad jag förstår, att bli väldigt besvärliga gränsfall. Jag kan inte förstå varför man har behövt ta in detta i propositionen och betänkandet – att man först skall pröva om LSPV är tillämplig innan man söker enligt LVM. Det måste ju vara antingen det ena eller det andra. Är det fråga om en missbrukare, skall man söka vård enligt LVM. Sedan tas vederbörande in. Under den tid som den omhändertagne får vistas på institution kan man alltså komma fram till att vederbörande har missbrukat alkohol så gravt att hjärnan har tagit skada och han behöver en lång sjukhusvistelse samt är i ett sådant tillstånd att lagen enligt LSPV skall vara tillämplig. Då skall det naturligtvis ske enligt den lagens intentioner och inte med ett enkelt konverteringsförfarande. Men detta har ju också utskottet tagit upp i det betänkande vi behandlar, och det tas upp i den andra fråga som jag har ställt till utskottets talesman. Jag hoppas att jag får svar på den frågan.

Anf. 40 ARNE ANDERSSON i Gustafs (c):

Fru talman! När nu riksdagen behandlar förslaget till lag om "vård av missbrukare i vissa fall" i socialutskottets betänkande 1981/82:22, trodde man att socialvården skulle kunna få den arbetsro som behövs för att ta sig an missbrukarproblematiken på allvar. Under de år frågan varit föremål för utredning har socialvården varit lamslagen av alla diskussioner som förts och av de förväntningar man ställt på ett nytt lagförslag som skulle ersätta den gamla nykterhetsvårdslagen. Under tiden har missbruket av alkohol och narkotika ökat, inte minst det svåra missbruket. Det vilar ett stort ansvar på alla som medverkat till att detta blivit en tid av passivitet, som för missbrukarna varit så förödande. Inte minst får en del av Sveriges socialarbetare ta på sig detta ansvar, då de på ett okunnigt och oansvarigt sätt medverkat till fördröjningen av ärendet.

Det är ändå positivt att vi i dag kan ha ett förslag på riksdagens bord – det förslag som vi i dag behandlar – och det är tillfredsställande att kunna konstatera, att många tillnyktrat på den här resan.

Även om mycket sagts i denna diskussion, speciellt om vem som skall ha ansvar för utredning och ansökan om vård, måste jag få komma med ett inlägg. Jag är kanske en av de få i denna kammare som under många år arbetat på fältet med missbrukare och dristar mig till påståendet att jag känner till en del om denna problematik.

Många remissinstanser har pekat på det faktum att lagförslaget i denna del strider mot de principer på vilka socialtjänstlagen vilar. Jag är angelägen att påpeka detta. I socialtjänstlagen talar man så vackert om att kommunen har det yttersta ansvaret för att de som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Men när vi kommer till den grupp av människor som har det allra svårast, då bollar man över ansvaret till andra, som i utskottets förslag är länsstyrelsen.

Man brukar i olika sammanhang tala om kovändningar. I detta fall finns det verkliga anledning att använda detta uttryck.

Jag vill citera vad JO anför i sitt yttrande över beredningens förslag. JO skriver bl. a. att "det av beredningen framlagda förslaget om ett utredningsansvar för länsstyrelserna innebär en kostnadskrävande dubblering av utredningsresurser som på intet sätt står i proportion till de behandlingsmäsiga eller andra fördelar som står att vinna med förslaget".

Andra tunga remissinstanser som JK, RÅ, socialstyrelsen, de flesta länsstyrelserna, Landstingsförbundet, Nykterhetsvårdens anstaltsförbund, Svenska nykterhetsförbundet och Svenska läkaresällskapet liksom en del olika politiska organisationer säger också nej till förslaget att länsstyrelsen skall svara för utredningen. Likaså är Svenska kommunförbundet tveksamt till förslaget.

Det är också värt att påminna om att de flesta remissinstanser påpekat att om man skall följa det förslag som föreligger om utredningsansvaret, krävs det ökade resurser hos länsstyrelserna. Det är förvånande att höra Göran Karlsson här säga att man inte skulle behöva ytterligare resurser på länsstyrelserna om vi överför dessa uppgifter till dem. Han tar som exempel synpunkter från sitt eget län. Jag är mycket tveksam till om länsstyrelserna i allmänhet har de resurserna. Det som förvånar är att kommunerna, som enligt min mening har de bästa förutsättningarna och resurserna, inte ålagts uppgiften på det sätt som föreslagits i propositionen. Vem kan ha bättre förutsättningar att bedöma en persons vårdbehov än de sociala nämnderna i en kommun, som kanske jobbat i årtal med en missbrukare? Det måste också av missbrukaren själv upplevas som märkligt att socialvården i en situation då han har det som svårast lämnar över ärendet till en annan myndighet. All den personkännedom och kunskap som socialarbetaren har om missbrukaren i fråga saknar, enligt utskottets bedömning, betydelse.

I detta läge skall socialarbetaren spela angivarens roll och till länsstyrelsen anmäla att den skall verkställa en utredning, eller i alla fall ta över ärendet för bedömning huruvida åtgärder skall vidtas eller inte. Då kommer utskottet

---

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

med förklaringen att den utredning som socialtjänsten eventuellt verkställt skall överlämnas till länsstyrelsen, som skall fortsätta handläggningen. Att missbrukaren i sina svårigheter och sin ängslan skall träffa en för honom ny och okänd person belymtrar inte utskottet. Detta visar med all önskvärd tydlighet att utskottsledamöterna saknar kunskap om ärenden som det här kan vara fråga om. Den kommunala socialarbetarens roll blir angivarens, och han blir inte den som fullföljer ärendet för att hjälpa missbrukaren att komma bort från sina problem.

Det kanske också kan påpekas att det under en utrednings gång ofta händer att den som är föremål för utredning och socialarbetaren tillsammans kommer underfund med att det kanske är bäst att de försöker hjälpas åt för att få problemen lösta på överenskommelsens väg.

Inte heller vid länsrättens handläggning behövs enligt utskottet socialvårdens kunskap om missbrukarens situation och problem. Den enda tröst man kan finna inför utskottets skrivning beträffande denna del av betänkandet är att man får hoppas att den övergångstid på två år som föreslagits innan länsstyrelsen tar över verksamheten är att socialberedningen som skall följa frågan och vi som eventuellt sitter i denna beslutande församling hinner inse att utskottets förslag är omöjligt.

Jag har under veckoslutet deltagit i en konferens i mitt län, där företrädare för alla kommuner, socialarbetare och förtroendevalda, var närvarande. Det var ingen av dem som tyckte att utskottets skrivning i denna del var bra.

Jag skulle sedan vilja kommentera några inlägg som har gjorts i anslutning till denna del av betänkandet.

Det var välgörande att höra Lilly Hanssons inlägg här. Det visar att hon har viss kunskap om den problematik som hon kommenterade.

Göran Karlssons inlägg – när han talade om resursbehovet – har jag redan kommenterat, men jag vill ytterligare understryka att remissinstanserna har varit eniga om att vi behöver ett bättre resurstillskott för att länsstyrelserna skall kunna klara den här uppgiften.

När man läser remissvaren kan man konstatera att tre av länsstyrelserna har samma uppfattning som utskottsmajoriteten. Övriga länsstyrelser anser att propositionens ställningstagande är det riktiga.

Evert Svensson säger att det är viktigt att vi lägger fast ansvaret nu. Jag vill hålla med Evert Svensson om det, men jag delar inte hans uppfattning om färdriktningen. Det är olyckligt om de två år som nu finns till förfogande skall vara en tid av anpassning till överförande av de här uppgifterna till länsstyrelsen.

Till Lena Öhrsvik skulle jag vilja säga att det känns litet besvärande att höra hennes beskrivning, när hon säger att det är en skam att vi i dag diskuterar tvångsvård. Låt mig säga till Lena Öhrsvik att jag tror att alla som sysslar med de här frågorna och alla i den här kammaren är eniga om att vi skall undvika tvångsvård. Det finns ingen som vill ha tvångsvård – jag har inte hört någon. Det är bara fråga om vad vi gör med de människor som i en viss situation inte kan bedöma sitt tillstånd och sitt behov av vård. Det förklarar kanske att Lena Öhrsvik sedan vänder på klacken och säger att hon inte har

något annat yrkande än utskottets. Och utskottet har alltså, som jag sade tidigare, tillnyktrat under resans gång och anser nu att vi måste hjälpa de människor som inte kan bedöma sin egen situation.

Lena Öhrsvik frågar också: Vilket förtroende får man för en myndighet som har denna tvångslag i fickan? Jag konstaterar igen att hon inte har något annat yrkande än utskottets.

Vi får hoppas att utvecklingen kommer att leda dithän att vi aldrig behöver använda åtgärder mot en människas vilja när det gäller rehabilitering.

Fru talman! Jag vill också ta upp socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:5, som behandlar förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Där föreslås att nuvarande bestämmelser i 3 kap. 18 § skall upphöra att gälla. Det innebär att sjukpenning för den som är hemfallen åt alkoholmissbruk i fortsättningen inte kan utbetalas till kommunal myndighet eller till den försäkrades make för att användas till den försäkrades och familjens nytta.

Likaså föreslås att man i 16 kap. 12 § lagen om allmän försäkring ändrar skrivningen så, att den möjlighet tas bort som i dag finns för nykterhetsnämnd, socialnämnd och styrelse för vårdanstalt för alkoholmissbrukare att ansöka hos försäkringskassan om att pension skall kunna utbetalas till annan än den försäkrade, om denne är hemfallen till alkoholmissbruk. Man vill alltså behålla möjligheten att omhänderta pension om missbruk föreligger, men ta bort ansökningsförfarandet.

Jag vill omedelbart deklarerat att jag tycker att det är en självklarhet att personer som kan förvalta sin sjukpenning och pension också i fortsättningen skall göra det, även om de missbrukar alkohol. Men jag vet av personlig erfarenhet att en del människor – då rör det sig om svåra missbrukare – på kort tid, på bara någon timme, kan förbruka hela sin pension och sjukpenning, som skulle räcka till en månads försörjning. Jag vet också, av erfarenhet från institutionsvård, att det är besvärande när missbrukare som saknar insikt om sina problem får förvalta mycket stora penningssummor, som det i dag blir, om de sparar ihop sjukpenning på ungefär det sätt som Rune Torwald här har beskrivit. Det kan vara till men för vården.

Som jag ser det är inte problemet i och för sig att den försäkrade förbrukar sin pension och sjukpenning på alkoholinköp och att socialvården sedan får svara för försörjningen. Nej, det allvarliga är att det försvårar rehabiliteringen av dessa människor. Det tycker jag att det är angeläget att påpeka. Så länge som personerna har tillgång till alkohol, och det har de om de har tillgång till pengar, blir rehabiliteringen av missbrukarna svårare.

Fru talman! Jag vill också kommentera moderaternas särskilda yttrande till socialförsäkringsutskottets betänkande 5, där de säger ungefär: Vi skulle ha kunnat gå med på Rune Torwalds motionsyrkande, om narkotikamissbrukare hade medtagits. Det finns ingen anledning att ta bort den möjlighet vi i dag har när det gäller utbetalning till annan än den försäkrade bara för att den gruppen missbrukare saknas. Det får väl snarare bli fråga om en komplettering.

Nr 52

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till motion 1981/82:4, yrkan-
de 2.

Anf. 41 GÖRAN KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Det är möjligt att utskottets ledamöter inte har den ingående
kännedom om förhållandena som Arne Andersson i Gustafs tycks ha – och
jag vågar tillfoga den självgodhet som hans anförande andades.

Han sade att socialvårdarna i fortsättningen bara blir angivare. Vad är det
för struntprat?

Det är klart att socialvårdarna har en viktig uppgift även i framtiden. Men
när Arne Andersson säger att de skall vara angivare, tycker jag det vittnar om
att han inte har förstått ett dugg av utskottets skrivning. Det är en politisk
uppgörelse som har träffats i socialnämnderna, och den bör kunna förstås
även av Arne Andersson. När alla partier har gjort upp, vore det väl
egendomligt om en sådan uppgörelse inte skulle hållas.

Arne Andersson säger att det blir kostnadskrävande för länsstyrelserna att
ta hand om detta. Vad vet Arne Andersson om den saken? Många
länsstyrelser kommer säkerligen att klara detta utan personalförstärkningar.
Arne Andersson målar fan på väggen för att han skall ha någon att piska.
Men han har sannerligen inte övertygat mig om att utskottet har gjort fel. När
jag har hört honom, är jag fastmer övertygad om att vi har gjort rätt.

Anf. 42 LENA ÖHRSVIK (s) replik:

Fru talman! Jag förstår att Arne Andersson i Gustafs tyckte att min
beskrivning var besvärande, men den var faktiskt sann. Anledningen till att
jag inte har ställt något annat yrkande än utskottets är att jag försöker hålla
mig till den överenskommelse som är träffad. Men det finns en del andra som
tydligt inte gör det.

Jag fick här beskedet av Arne Andersson att det är okunniga socialarbe-
tare som får ta på sig ansvaret för att lagstiftningen har blivit fördröjd. Jag
undrar vem som får ta på sig det ansvaret, Arne Andersson. Det kan
möjligen vara centerpartiet, som i den här frågan vid två tillfällen har hoppat
av politiska överenskommelser, som kunde ha bidragit till att vi fått en
lugnare debatt, och dessutom har trasslat med tilläggsdirektiv och liknande.
Så är förhållandet när det gäller vem som har fördröjt lagstiftningen.

Arne Andersson har väl inte i denna kammare monopol på vårderfaren-
het. Jag råkar ha sysslat med sådana här frågor, kanske inte under så många
år men under så pass lång tid att jag vet vad det handlar om. Men anledningen
till att jag inte har ställt något annat yrkande är alltså att jag håller på politiska
överenskommelser.

Anf. 43 ARNE ANDERSSON i Gustafs (c) replik:

Fru talman! "Struntprat", säger Göran Karlsson. Det är möjligt att man
kan tycka att andras åsikter är struntprat. Men det får stå för Göran
Karlsson.

Göran Karlsson säger att jag har använt ordet angivare. Man kan

naturligtvis använda olika ord när det gäller på vilket sätt dessa ärenden skall handläggas enligt utskottet. Det är bara att läsa utskottets skrivning, där det sägs att när man inte längre kan rehabilitera missbrukare med hjälpåtgärder skall man överlämna ärendet till länsstyrelsen, som skall fortsätta handläggningen. Det kan naturligtvis göras olika beskrivningar av vad ett sådant förfaringssätt innebär. Men jag upplever det så att man från socialvårdens sida lämnar en människa i en svår situation åt sitt öde och ber en annan instans ta över.

Sedan frågar Göran Karlsson: Vad vet Arne Andersson om länsstyrelsernas resurser? Jag har faktiskt varit med om handläggningen av många sådana här ärenden, både som socialarbetare och som socialkonsulent, dvs. inom den enhet på länsstyrelsen som enligt utskottets förslag skulle handlägga dessa uppgifter. Därför är jag, Göran Karlsson, övertygad om att länsstyrelserna inte har dessa resurser. I yttrandet från länsstyrelserna har man beskrivit det på precis samma sätt.

Lena Öhrsvik och jag kanske har ganska lika uppfattningar. Det är bara det att Lena Öhrsvik talar som om hon är mot tvång. Hon säger att det är hemskt att man skall nalkas människor med hot om tvång i bakfickan, eller hur hon uttryckte det, samtidigt som hon är med på att man skall vidta tvångsåtgärder. Det är märkligt.

Sedan säger Lena Öhrsvik att centerpartiet har fördröjt detta ärende. Låt mig då ställa en motfråga: Hur många gånger har socialdemokraterna ändrat åsikt i denna fråga under resans gång? Jag sade att det är många som har tillnyktrat under resans gång, och det är jag glad för. Låt dem som har gjort det ta åt sig av det jag framförde.

Sedan frågar Lena Öhrsvik också om jag har monopol på att ha erfarenhet på det här området. Nej, det har jag inte. Men jag tror att många av de socialarbetare som har yttrat sig i den här frågan aldrig har varit med om att handlägga ett ärende, där man står inför situationen att vara tvungen att hjälpa en människa, som inte har insikt om sin situation. Jag har varit med om sådana fall hundratals gånger. Hur många gånger har Lena Öhrsvik varit det?

Anf. 44 GÖRAN KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Vi kanske inte skall förlänga diskussionen, men Arne Andersson i Gustafs glömmen en väsentlig sak i det här sammanhanget, och det är frågan om rättssäkerheten. Det blir en bättre rättssäkerhet om man låter ytterligare en part undersöka, innan man begär hos länsrätten att vederbörande skall tas in. Kom ihåg det, Arne Andersson! Vi har inte byggt på lösan sand, utan också vi har erfarenheter vid vårt handlande.

Anf. 45 LENA ÖHRSVIK (s) replik:

Fru talman! Jag har inte räknat antalet gånger som jag har varit inblandad i sådana här ärenden. Men jag vill säga att jag inte kommer att springa ifrån mitt ansvar den dag en människa behöver hjälp, även om det gäller en tvångsåtgärd. Jag har sagt att jag accepterar tvångsåtgärder i en nödsituation.

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

Vad jag nu tog upp var de långtgående tvångsåtgärder som har diskuterats under hela den debatt som har pågått under många år. Jag avsåg de långtgående tvångsåtgärder på sociala grunder som varit med i diskussionen. Jag sade också att det är bra att regeringsförslaget nu endast omfattar ett avgränsat tvång.

På tal om att ha egna yrkanden undrar jag hur Arne Andersson i Gustafs skall göra nu. Han tycker ju att det är en katastrof att länsstyrelserna skall ha hand om de här frågorna, men han kommer tydligen ändå att rösta för förslaget. Hur går det ihop?

Anf. 46 ARNE ANDERSSON i Gustafs (c) replik:

Fru talman! Göran Karlsson säger att det som har skisserats i propositionen, att socialnämnden skall göra ansökan och utredning, innebär att rättssäkerheten är i fara. Jag delar inte den uppfattningen. Det är länsrätten som skall fatta beslut på grundval av de handlingar i ärendet som finns. Jag vill påminna Göran Karlsson om att det av utskottets skrivning framgår att det i stort är det material som socialvården levererar till länsstyrelsens enhet som skall ligga till grund för beslutet. Kravet på rättssäkerhet är tillgodosett i propositionens förslag.

Lena Öhrsvik säger att hon inte kommer att springa ifrån sitt ansvar. Det kommer inte heller jag att göra. Det har jag aldrig gjort. Och jag respekterar också de beslut som har fattats.

Men det är olyckligt att riksdagen i dag fattar ett beslut, som anger inriktningen när det gäller den här delen av lagförslaget, dvs. den som avser utredning och ansökan. Att man på det sättet slår knut på sig har inte Lena Öhrsvik eller Göran Karlsson på något sätt kommenterat. Man ser bort ifrån de grundläggande värderingar som finns i socialtjänstlagen, om man går in för den här modellen.

Som sagt. Lena Öhrsvik: Låt oss ta vårt ansvar, vad än beslutet blir! Och hur jag skall rösta kommer ju att visa sig, bl. a. på den bildskärm som redovisar röstresultatet. Men jag kan gärna tala om för Lena Öhrsvik hur jag kommer att göra. Jag tycker att utskottets förslag är så dåligt, så jag kommer att avstå från att rösta. Jag hoppas att vi får ett bättre underlag för ett slutgiltigt beslut, när de två åren har gått.

Förste vice talmannen anmälde att Göran Karlsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 47 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Det är inte min avsikt att förlänga debatten kring socialutskottets betänkande 22. Jag vill dock deklarerat att jag helt delar de åsikter som framförts av Blenda Littmarck, och jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 3.

Socialförsäkringsutskottets betänkande nr 5 är ett enhälligt betänkande, där vi moderater i utskottet har avgivit ett särskilt yttrande. Utskottet har haft att ta ställning till ett flertal motioner, som samtliga har tagit upp frågor

om missbrukares sociala förmåner och rehabiliteringsfrågor.

Att utskottet enhälligt avstyrkt dessa motioner beror ingalunda på ett bristande intresse eller på att vi tagit lätt på dessa frågor.

Nej, utskottet har mycket seriöst diskuterat dessa frågor och även utförligt motiverat varför vi kommit till det ställningstagande som vi gjort.

Frågor kring missbrukarnas problem är ju föremål för uppmärksamhet ur olika synvinklar och av många instanser, även i vad det gäller deras sociala förmåner och rehabiliteringsmöjligheter.

Försäkringskassorna har enligt bestämmelserna i lagen om allmän försäkring och andra författningar en skyldighet att se till att åtgärder vidtas i syfte att förebygga eller häva nedsättning av försäkrades arbetsförmåga eller förkorta sjukdomstiden. Reglerna för åläggande att lämna läkarintyg och utformningen av dessa intyg är f. n. föremål för översyn inom riksförsäkringsverket.

Centrala studiestödsnämnden har i sin anslagsframställning för budgetåret 1982/83 uppmärksammat bl. a. kontrollfrågorna. Centrala studiestödsnämnden anför att det är angeläget att studiestöd betalas ut med rätta belopp och enbart till personer som bedriver seriösa studier.

Socialdepartementet håller f. n. på med en kartläggning av socialförsäkringsförmånerna och avgifter vid institutionsvård i samband med att försäkrade uppbär sådana förmåner.

Socialberedningen har egentligen enligt sina direktiv inte i uppdrag att se över socialförsäkringsförmånerna till missbrukare. Men utskottet har ändå utgått ifrån att beredningen – liksom andra berörda instanser, som kommer i kontakt med dessa frågor, såsom försäkringskassor och socialnämnder – verkligen på lämpligt sätt ger regeringen del av de problem som kan uppstå på det här området. Utskottet förutsätter också att socialberedningen fortsätter att se över även de här frågorna. Vi vill från utskottets sida särskilt understryka vikten av detta.

Vad beträffar det särskilda yttrandet från oss moderater anser vi det inte välbetänkt att man avskaffar möjligheten att, på framställning av socialnämnd, låta allmän försäkringskassa utbetala pension eller sjukpenning till annan än den försäkrade, om denne på grund av allvarligt missbruk av alkohol eller andra missbruksframkallande medel inte själv kan ta hand om medlen. Bestämmelserna borde enligt vår uppfattning utvidgas till att även avse narkotikamissbrukare.

Det har emellertid av tekniska skäl inte varit möjligt att i anslutning till föreliggande motionsförslag formulera ett heltäckande yrkande som skulle undanröja de svagheter som, enligt vår mening, vidlåder förslagen i proposition 1981/82:8.

Motion 1981/82:4 av Rune Torvald tar ju endast sikte på sjukpenning och lämnar pensionsförmånerna därhän. Ett bifall till motion 1981/82:2 av Sten Svensson och Björn Körlof följer i huvudsak den gamla nykterhetsvårdslagens princip. Ett bifall till denna motion skulle innebära att vi inte löste problemen vad det gäller narkomaner och missbrukare. Vi beklagar att vi inte kunnat följa upp våra åsikter i en reservation.

Nr 52

Tisdagen den
15 december 1981

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

Jag vill säga till Arne Andersson i Gustafs, som tyckte att detta var dåligt, att vi som en minoritet i utskottet inte kan komma med ett krav på en skrivning som omfattar även missbrukarna. Det är just därför som vi förfarit på det sätt som vi gjort. Men vi återkommer i denna fråga därför att vi anser att det bör komma förslag om rätt för allmän försäkringskassa att, i fall av allvarligt missbruk av varje beroendeframkallande medel, kunna omhänderta medel på framställning av socialnämnd att utbetala dessa till social myndighet, nära anhörig eller annan person.

F. ö., fru talman, ber jag att få yrka bifall till hemställan i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 5.

Anf. 48 ARNE ANDERSSON i Gustafs (c) replik:

Fru talman! Jag tycker att Gullan Lindblads förklaring till utskottets behandling av ärendet är svag. Hon vet lika väl som jag, att eftersom man nu har lagt initiativet på försäkringskassorna, som skall vidta åtgärder om det föreligger missbruk, blir det knappast några åtgärder.

Jag skall inte förlänga debatten mer. De motiv som jag har för ett bibehållande har jag tagit upp i mitt anförande, och min uppfattning kvarstår.

Anf. 49 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Fru talman! Jag har ingen annan uppfattning än Arne Andersson. Jag kan säga att vi moderater delar hans uppfattning. Men vi har, som jag sade, av tekniska skäl inte kunnat förfara på annat sätt än vi gjort.

Men jag tycker att Arne Andersson, innan han anklagar oss moderater, skulle tala med sina egna partikamrater, som inte ens vill vara med på det särskilda yttrandet till förmån för sin partikamrat Rune Torwald.

Anf. 50 ARNE ANDERSSON i Gustafs (c) replik:

Fru talman! Jag konstaterar att Gullan Lindblad har samma uppfattning som jag och alltså kommer att rösta med motionen.

Anf. 51 BIBI ROSENGREN (c):

Fru talman! Jag vill uppehålla mig helt kort vid något som jag tycker har kommit i bakvatten litet grand och som jag känner viss oro för. Jag sitter i socialdelegation, och frågan gäller kravet på inledande sjukhusvård.

Jag läser i propositionen att socialberedningen har uttalat sig för att en ökad samverkan mellan sjukvård och socialtjänst måste komma till stånd och att enligt förslaget – och propositionen har såvitt jag kan förstå följt beredningens förslag – vården skall inledas på sjukhus.

Vi håller på med planering för institutioner ute i kommunerna, och vi har börjat märka en återhållsam inställning från landstingens sida här, och det är därför jag har gått upp.

Landstingsförbundet har som remissinstans anfört att de missbrukare som kommer att omhändertas enligt den nya lagen säkerligen kommer att till övervägande del vara i sådant tillstånd att avgiftning är klart medicinskt

motiverad. De menar att 11 § i beredningens förslag fått en oklar och missledande utformning och anför: "Uttrycket att vården skall inledas på sjukhus 'om inte annat följer av sjukvårdslagen' innebär att överläkaren beslutar om intagning inom ramen för vad sjukvårdsstyrelsen bestämt." I det fallet vet vi av erfarenhet att det finns läkare som har litet olika uppfattning i de här frågorna.

Landstingsförbundet anser att det är felaktigt att det skall stå att vården skall inledas vid sjukhus.

Landstingsförbundet menar vidare att man inte skall ha för stora förhoppningar om att det finns resurser för detta – om man läser det hela litet lätt.

Kommunförbundet pekar på att diskussionerna om gränsdragning mellan sjukvård och socialvård stundtals kan få en lamsläende effekt. Det är viktigt, säger Kommunförbundet, att konstatera att det är fråga om både ett sjukvårds- och ett socialvårdsansvar.

Jag är alltså oroad. Behövs det ändringar i sjukvårdslagen för att detta skall fungera fullt ut? Jag vill ställa den frågan till socialministern.

Anf. 52 Socialministern KARIN SÖDER:

Fru talman! Det här är frågor som diskuterats i de huvudmannaskapsförhandlingar som pågått. Riksdagen har ju beslutat om att huvudmannaskapet skall föras över till kommunerna och landstingen. Det planarbetet har varit i gång under lång tid.

Detta innebär att man i samförstånd skall bereda den vårdbehövande den vård som är erforderlig såväl inom sjukvårdssektorn som inom den socialvårdande sektorn och både i landstingskommun och i primärkommun. I detta sammanhang har vi erfarit att det finns en beredskap – dock icke för alla – att åta sig de uppgifter som den inledande sjukvårdsbehandlingen innebär. Man har nu en viss tid till förfogande, innan det ändrade huvudmannaskapet inträder, men under nästkommande år, 1982, bör den gällande lagstiftningen vara till fyllest för att man skall få en fullständig vårdkedja i de avseenden som gäller LVM.

Anf. 53 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! Lilly Hansson ställde en fråga till utskottet, som jag tänkte att jag skulle försöka ge ett svar på.

Först vill jag emellertid ta upp en fråga om läkarintyg, som Lilly Hansson också var inne på. Där måste jag konstatera att LSPV inte är tillämplig. Innan man inger en ansökan från länsstyrelsen, skall det konstateras att alla andra åtgärder som är möjliga har prövats eller att man undersökt att de inte är möjliga att vidta. LVM är alltså den sista möjlighet man skall tillgripa, det är den man tar till då allt annat har prövats.

Denna fråga rör människor som ofta är psykiskt sjuka, och på den punkten där det handlar om den psykiska sjukdomen kan ingen annan än läkaren klara ut förhållandet. Därför måste läkaren klargöra att LSPV inte har varit tillämplig. Att det måste stå klart har vid flera tillfällen tydligt utsagts i

*Lag om vård av
missbrukare i vis-
sa fall, m. m.*

utskottets skrivning. När det gäller LSPV är det läkarnas bestämmelser som skall gälla och inga andra bestämmelser. Det gäller det vi kallar konverteringen, men det gäller naturligtvis också intagningen. Men ingen annan än läkaren kan avgöra om LSPV har varit tillämplig eller inte. Eftersom det ofta rör sig om gränsfall tillkommer bedömningen läkaren. Jag tycker att detta inte kan vara någon stor fråga, men jag har ändå velat beröra den.

Lilly Hansson ställde frågan om det är möjligt att under de här två åren utvärdera intagningsförhållandet. Jag har sagt tidigare att dagens beslut måste gälla. Nu är det inte fråga om att göra en ny utredning om vem som skall klara av undersökningen och begäran om intagning, utan det måste ligga på länsstyrelsen. Det vore orimligt att nu börja igen på ny kula. Det har framgått av den långa debatten i dag att det finns olika åsikter. Det har funnits olika åsikter genom hela den här frågans gång genom åren. Vi måste försöka tillämpa den disciplin som vi som politiker ändå måste ta på oss när det gäller att till slut bestämma oss för hur vi skall göra. Det var också huvudkravet i den socialdemokratiska gruppmotionen. Jag ber att få påminna om det.

Det har talats mycket om att remissinstanserna på den här punkten har haft delade meningar. Fru Littmarck talade om att det var stor majoritet för socialnämnderna. Jag vill medge att det kanske finns en majoritet, men den är inte stor i det avseendet. Då man går igenom remissvaren vet man att även de remissorgan som har yttrat sig har kunnat ha delade meningar, men de har till slut fått lov att fatta ett beslut om vad de skall säga.

Jag vill, fru talman, sluta mitt anförande med att säga att rikspolisstyrelsen, BRÅ, Kommunförbundet, LO, SACO/SR, KALV, som är en samarbetsorganisation bland de närmast berörda, nämligen de intagna, Sveriges Socialchefer, Sveriges socionomförbund och en del andra remissorgan har tillstyrkt den linje som vi till slut hamnade på både i socialberedningen, vars förslag emellertid sedan revs upp, och i socialutskottets absoluta majoritet – stora majoritet, fru Littmarck.

Jag ber än en gång att få yrka bifall till socialutskottets förslag.

Anf. 54 LILLY HANSSON (s):

Fru talman! Får jag först säga att jag är litet förvånad över talmannens sätt att fördela ordet i kammaren. Det förhållandet att socialministern replikerade på det som jag citerade från propositionen skall väl inte ta bort rätten för utskottets talesman att replikera på de frågor som jag faktiskt ställde till utskottet?

När det gäller den första frågan. Evert Svensson, är jag oroad över att det skall stå i läkarintyget att skäl för tillämpning av LSPV inte finns. Om en person vårdas enligt LVM och man under tiden kommer underfund med att han har en sådan psykisk störning att han behöver tas in enligt LSPV och det står i läkarintyget att han inte behöver vård enligt LSPV, då kan det bli komplikationer. Jag skulle gärna vilja se den läkare som vill sätta sitt namn under ett intyg som sedan kan rivas upp. Evert Svensson säger att LVM är sista möjligheten, och det är riktigt. Jag trodde att LVM skulle tillämpas först

när alla möjligheter till frivillig vård var uttömda. Det är här jag ser vådan av att man ändå blandar in LSPV i ansökan enligt LVM.

När det gäller den andra frågan, om en utvärdering, vet vi att det har funnits många olika åsikter om den här saken och att det som man kommit fram till i utskottet, att ge en tvåårig övergångstid, är en kompromiss. Det borde ha funnits möjligheter att göra en utvärdering av verksamheten under den tiden. Jag tycker det är synd att man inte skall göra det, men jag finner mig i det svar jag fått av Evert Svensson, även om jag kanske beklagar det något litet.

Anf. 55 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Innan jag ger ordet till Evert Svensson vill jag upplysa om att också talmannen har att följa riksdagsordningens bestämmelser.

Anf. 56 EVERT SVENSSON (s):

Fru talman! Anledningen till att jag är så bestämd på den punkten att ingen ytterligare utredning behövs är att man nu måste veta vad man skall ställa in sig på. Det är oklarheten som är det största bekymret. Det är också i det avseendet som kritik riktats mot regeringen för att den inte följde socialberedningens förslag från början. Om regeringen följt det förslaget, hade man haft bättre tid än man har nu, och man hade vetat vad man skall inrikta sig på. Det är, tycker jag, trots allt en viktig fråga. Vi måste helt enkelt förhindra att osäkerhet fortsätter att råda.

När det gäller frågan om LSPV och läkarintyg kan man väl säga att det givetvis kan finnas gränsfall. Vi vet att människor förändras. Människor kommer under andra läkares observation, och det är klart att man under hand måste få återuppta frågan om vederbörandes sjukdomstillstånd. Vad jag tycker är viktigt är att det inte råder någon oklarhet just på den punkten att LSPV:s bestämmelser skall gälla. Det får inte bli någon lätt övergång till psykiatrisk vård, därför att man har varit intagen på grund av LVM. Vård enligt LVM får inte så att säga vara halva vägen mot psykiatrisk vård, utan det skall vara fråga om en ordentlig prövning i de fall då man skall tas in för psykiatrisk vård.

Överläggningen var härmed avslutad.

Socialutskottets betänkande 1981/82:22

Mom. 2 (utredning och ansökan om vård)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 43 för reservation 1 av Blenda Littmarck. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (skyddet för närstående)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 43 för reservation 2 av Blenda Littmarck.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkanden 1981/82:23 och 24

Vad utskottet hemställt bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:5

Mom. 1 (sjukpenning m. m. till missbrukare)

Utskottets hemställan bifölls med 302 röster mot 26 för bifall till utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 4 av Rune Torwald i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2-6

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Ny hemförsäljningslag

Föredrogs lagutskottets betänkande 1981/82:14 om ny hemförsäljningslag (prop.1981/82:40).

Anf. 57 INGRID SEGERSTRÖM (s):

Fru talman! Det betänkande som vi nu behandlar rör regeringens proposition angående ny hemförsäljningslag. Utskottets betänkande överensstämmer i allt väsentligt med propositionen och innebär vissa skärpningar av skyddet för konsumenterna vid hemförsäljning. Det är bra, tycker vi socialdemokrater.

Utskottets förslag är enigt utom på en punkt. Det gäller frågan om s. k. öppet köp. De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet anser att man här borde ha gått konsumentintressena mera till mötes. Vi menar att rätten till öppet köp bör lagfästas.

Öppet köp innebär rätt att inom en viss tid få återlämna en köpt vara och få pengarna tillbaka. Det systemet tillämpas inom bl. a. konsumentkooperationen med goda erfarenheter alltsedan 1960-talet. För konsumenten innebär detta en trygghet, och man kan rätta till många felköp. De bestämmelser om öppet köp som finns i köplagen ger emellertid utrymme för allsköns krypvägar för handeln. De utnyttjas också och utgör alls inget reellt skydd för konsumenten.

I hemförsäljningskommittén, vars betänkande i huvudsak har legat till grund för regeringens proposition, var man klar över att det fanns stora brister i den nuvarande lagen. Man var dock inte beredd att föreslå en tvingande lagstiftning utan initierade i stället förhandlingar mellan konsumentverket och Sveriges Köpmannaförbund för att få en frivillig överenskommelse med näringslivet om rätt till öppet köp. Förhandlingarna har emellertid gått trögt, och några resultat skymtar inte ens i fjärran. Näringslivet vill helt enkelt inte medverka till en generell regel om öppet köp.

Vi hade gärna sett att en sådan överenskommelse hade kunnat träffas, men nu återstår enligt vår mening bara lagstiftning. Flertalet remissinstanser som företräder konsumenternas intressen – LO, TCO, KF och många fler – delar vår uppfattning. Förslag till sådana lagregler bör enligt den socialdemokratiska utskottsgruppens mening utformas av den nu arbetande konsumentköpsutredningen, som bör få sådana tilläggsdirektiv.

Fru talman! Jag vill med detta yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Låt mig sedan också få säga några ord om det avsnitt i betänkandet som handlar om aviseringskyldighet vid hemförsäljning.

I den socialdemokratiska motionen 1981/82:87 har vi uttryckt stor tveksamhet mot propositionens förslag att hembesök inte skall behöva anmälas i förväg. Vi har emellertid, liksom majoriteten i utskottet, ändå följt regeringens förslag på denna punkt. Våra skäl är sysselsättningspolitiska. I en tid med stor arbetslöshet är det viktigt att undvika åtgärder som kan förvärra situationen.

Men det måste ändå få sägas att det är med ganska stor motvilja som man kan acceptera sådana skäl. Slutsatsen måste ju bli att de här varorna skulle förbli osålda, om man inte oanmäld fick starta operation övertalning i den tilltänkta kundens hem.

Är det då verkligen fråga om varor som kunden behöver och tänkt sig att köpa och egentligen har råd att köpa? Svaret måste bli nej i många fall – och detta i en tid när man i andra sammanhang tillhåller människor sparsamhet och att minska sin konsumtion. Ett stort antal remissorgan har ju också vitsordat att det är de svaga konsumenterna som har svårt att säga ifrån till försäljaren och därför hamnar i underläge med ofta dyrbara avbetalningar – på en vara de inte vill ha – som följd. Uppenbarligen är säljmetoderna alltjämt tveklaktiga.

I propositionen och vissa remissyttranden ömmar man för glesbygdsbefolkning och handikappade och tycks mena att hemförsäljning ur deras synpunkt är en välsignelse. Naturligtvis är det riktigt när det gäller bussar med dagligvaror som besöker glesbygdsområden. Deras ankomst är aviserad och även efterlängtat, men oannonserad försäljning av dammsugare, bokverk, korsetter, tygstycken osv. är något annat. För sådana affärer vill den handikappade och glesbygdsbon liksom andra planera sina inköp. Det är otroligt att man år 1981 och i Handikappårets sista minuter inte är generad över sådana argument.

Hemförsäljningsutredningens förslag gick ut på någon form av aviseringskyldighet. Detta efter noggranna studier och utredning av hur hemförsäljningen fungerar i dag. Det bevisar ju att det finns påtagliga brister i verksamheten som drabbar konsumenterna.

Även om vi från socialdemokratisk sida f. n. inte föreslår obligatorisk aviseringsplikt, finns det ändå all anledning att inte släppa frågan med det beslut som kommer att fattas här i dag. Kommande verksamhet med hemförsäljning får visa om skärpta regler bör aktualiseras längre fram.

Jag yrkar, fru talman, med detta bifall till utskottets förslag under mom. 1 och bifall till den socialdemokratiska reservationen under mom. 2.

Anf. 58 MARGOT HÅKANSSON (fp):

Fru talman! Med tanke på det sista avsnittet i Ingrid Segerströms anförande tycker jag att det är högst märkligt att inte den socialdemokratiska gruppen har reserverat sig till förmån för aviseringstvång. Resonemanget utmynnade ju i att man helst vill ha ett sådant, och då är det ju litet hyckleri att inte ha reserverat sig på den punkten också.

I proposition 1981/82:40 och i lagutskottets betänkande 1981/82:14 föreslås att 1971 års hemförsäljningslag ersätts av en ny lag. Den nya lagen bygger i stor utsträckning på den nuvarande.

En nyhet är emellertid att lagen tillämpas även vid telefonförsäljning och vid hemförsäljning som sker mot kontant betalning, utom då det begärda priset understiger 200 kr. Vidare skall ångerveckan enligt huvudregeln räknas från det att konsumenten fick tillfälle att undersöka det köpta godset eller likadant gods.

Så skall också näringsidkare som anlitar ombud vid hemförsäljning i princip vara skyldiga att svara för utfästelser om olika förmåner, bl. a. om rabatt och garantitider, som ombudet har lämnat vid hembesöket, på samma sätt som gäller inom den vanliga butikshandeln. I övrigt gäller att den nya lagen om hemförsäljning innebär att reglerna om hemförsäljning förenklas och görs mer lättillgängliga än f. n.

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1982.

Samtliga remissinstanser har ingående diskuterat frågan om aviserings- tvång när kommittéförslaget var ute på remiss. Oenigheten var stor bland remissinstanserna.

I propositionen konstaterar departementschefen att en aviseringsskyldig- het kan innebära en fördel för konsumenterna. Införandet av en sådan skulle allvarligt försvåra möjligheterna att bedriva hemförsäljning, och därför innehåller propositionen ingen bestämmelse om aviseringsskyldighet.

Det finns en socialdemokratisk motion som har nr 1981/82:87. Ingrid Segerström har länge uppehållit sig vid den diskussion som där förs om aviseringstvång, så jag kan hoppa över det.

Utskottet säger i sin motivering att en aviseringsregel skulle kunna betyda att hemförsäljning omöjliggörs, och utskottet understryker också att hemförsäljningen fyller en speciell funktion inte minst i glesbygderna.

I den socialdemokratiska reservationen angående öppet köp vill reservan- terna ha ett tilläggsdirektiv till konsumentköputredningen för att utredning- en skall föreslå en lagstiftning om öppet köp. Med öppet köp avses att konsumenten automatiskt eller efter överenskommelse inom en viss tid kan avstå från köpet.

I propositionen anför departementschefen att frågan om öppet köp bör kunna lösas genom frivilliga överenskommelser mellan konsumentverket och företrädare för de berörda branschorganisationerna.

Som framgår av Kooperativa förbundets remissyttrande har inom konsu-

mentkooperationen sedan 1960-talet tillämpats ett system, enligt vilket alla köp med undantag för vissa varugrupper är öppna köp med en veckas ångerfrist. Av en undersökning som hemförsäljningskommittén lät utföra 1978 framgår att konsumenterna inom den privata detaljhandeln i stor utsträckning medges rätt till öppet köp.

Systemet har alltså i dag fått stor spridning, och utskottets majoritet anser att det finns anledning att se positivt på en ytterligare ökad användning av öppet köp.

Vissa varugrupper skulle – med tanke på KF:s nuvarande tillämpning av bestämmelserna – vid en generell lagstiftning behöva undantas, t. ex. underkläder, peruker, postischer, bijouterier, avklippta tyger, färskvaror och livsmedel. Med det skulle lagen bli mycket komplicerad att tillämpa.

Departementschefen framhåller i propositionen – och utskottet delar den uppfattningen – att det finns förutsättningar att nå fram till frivilliga överenskommelser om öppet köp. Dessa bör kunna utformas så, att olika behov av öppet köp tillgodoses.

Utskottets majoritet delar denna uppfattning och avstyrker därmed bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till lagutskottets hemställan i alla delar.

Med detta anförande, i vilket Sven Andersson (fp) instämde, var överläggningen avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (öppet köp)

Utskottets hemställan bifölls med 164 röster mot 163 för reservationen av Lennart Andersson m. fl. I ledamot avstod från att rösta.

8 § Föredrogs

Socialutskottets betänkande

1981/82:25 om invandrarna och hälso- och sjukvården

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Upprättande av en toxikologisk informationsservice, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1981/82:17 om upprättande av en toxikologisk informationsservice, m. m. (prop. 1981/82:48).

Anf. 59 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Fru talman! Under flera år har från socialdemokratiskt håll flera miljömotioner lagts fram, där vi krävt ett samlat program för att komma till

Nr 52

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Upprättande av
en toxikologisk
informationsser-
vice, m. m.*

rätta med de kemiska hälso- och miljöriskerna. Vi har via våra motioner velat fullfölja det arbete inom miljövårdsområdet som vi påbörjade i regeringsställning.

Allteftersom kunskaperna ökar och nya risker upptäcks måste kraven från samhällets sida undan för undan skärpas. Utgångspunkten måste vara att människor och natur inte skadas genom användning av kemiska produkter.

Tillverkare och importörer måste ta ansvar för att deras produkter inte förorsakar skador. Men det måste ankomma på samhället att uppfylla detta ansvar.

Därför måste vi ha en god överblick över de kemiska ämnen och produkter som förekommer i både arbetsliv och handel liksom de skador och förändringar som kemiska ämnen kan förorsaka olika miljöer.

Vad som här måste till är ökad forskning och förbättrad kontroll. Men vi måste också sprida den kunskap vi därigenom kan vinna till alla som är berörda inom hithörande område.

Vi socialdemokrater har många gånger varit kritiska mot de borgerligas sätt att hantera dessa frågor under den tid de haft det yttersta ansvaret. De krav som vi fört fram och som grundats på nya erfarenheter inom miljövårdens område har emellertid inte i någon större omfattning hörtsammats. Med tanke på de många alarmerande rapporter som vi kunnat ta del av borde man ha visat större aktivitet på miljövårdsområdet.

Jag skall inte trötta kammaren med att peka på försummelser eller räkna upp alla områden där vi anser att både de borgerliga regeringarna och riksdagsmajoriteten intagit en alltför passiv hållning. Låt mig bara nämna att vi under de senaste två veckorna här i kammaren behandlat ett flertal frågor som gällt olika miljöer. Det har varit frågor som berört luft, vatten och naturvård. På samtliga områden har de borgerliga i denna kammare avvisat de socialdemokratiska reservationerna. Detta, om något, visar att talet om att vilja värna om miljön oftast stannar vid enbart ord, då våra reservationer på alla de nämnda områdena inneburit hårdare krav på miljöstörande verksamhet. Ett ytterligare exempel gäller det område som nu är föremål för kammarbehandling, nämligen jordbruksutskottets betänkande om upprättande av toxikologisk informationsservice.

Den 29 juni 1977 sände miljödatanämnden en skrivelse till jordbruksdepartementet i vilken föreslogs att frågan om toxikologisk informationsservice skulle utredas med sådan skyndsamhet att riksdagen redan under våren 1979 skulle kunna ta ställning. Vad hände? Ja, under resten av år 1977 hände ingenting, under hela 1978 hände heller ingenting. Först den 31 maj 1979 reagerade den dåvarande borgerliga regeringen och gav miljödatanämnden i uppdrag att snabbutreda frågan. Plötsligt skulle alltså miljödatanämnden *snabbutreda* den fråga som de ansvariga försummat i nästan två år!

Vi har nu äntligen fått en proposition på grundval av miljödatanämndens betänkande Bättre miljöinformation. Trots att man haft ett och ett halvt år på sig att utarbeta propositionen innehåller den enligt vårt förmenande brister på några väsentliga punkter.

I vår socialdemokratiska motion nr 113, som vi lagt fram med anledning av propositionen, understryker vi att när det nu skall inrättas en toxikologisk informationservice så räcker det inte med att den omfattar enbart hänvisningsservice, såsom regeringspropositionen föreslagit. Skall det inrättas en sådan informationservice som det här är fråga om måste den vara anpassad till det faktiska behovet och kunna bli till nytta även för andra än specialister. Vi måste se till att t. ex. skyddsombud och hälsovårdsnämndernas handläggare kan tillgodogöra sig sådana informationer och kunskaper om kemiska produkter som de i sin verksamhet kan anse vara nödvändiga. Ett av de stora problemen med toxikologin i dag är just att icke-specialister har så svårt att ta del av den kunskap som finns hos experter. För oss är det därför självklart att den föreslagna verksamheten också måste omfatta frågeservice för bl. a. dessa grupper.

För oss är det också naturligt att de avnämare som har ett tillgodose av anställdas intressen, t. ex. skyddsombud och fackliga organisationer, får en avgiftsfri service. Kostnadstäckningen för den nu aktuella verksamheten får inte utformas så, att avgifter och kostnadsansvar utgör hinder för att dessa skall kunna erhålla information om kemiska produkter. Kostnaderna kan säkert klaras genom att man justerar taxan för de företag och myndigheter som mot avgift anlitar servicen.

Vi kräver också i vår motion att de fackliga organisationerna skall garanteras ett inflytande över verksamheten och dess framtida utformning. Man borde ta till vara den erfarenhet och det kunnande som de fackliga organisationerna har, och inte lämna dem som allra mest är berörda helt utanför.

När det gäller omfattningen och organisationen av den toxikologiska informationsverksamheten framhålls i propositionen att den inte kan få den omfattning som miljödatanämnden föreslagit, på grund av att vi har brist på toxikologer. Även om vi socialdemokrater i vår reservation kan dela uppfattningen att det i ett inledningskede kan uppstå vissa problem, så är det just för att vi har brist på toxikologer som det är viktigt att se på de organisatoriska frågorna. Vad är det som säger att vi är bundna till bara de inhemska resurserna? Varför kan vi inte gå fram med ett nordiskt samarbete, och varför kan vi inte göra som i många andra sammanhang – utnyttja internationella experter och kunskaper?

Vi har också i vår motion pekat på att arbetet med svensk miljö kvalitetsredovisning bör fortsätta och byggas ut. Vi hoppas att regeringen, när den första provutgåvan utvärderats, utan dröjsmål presenterar riksdagen förslag om var verksamheten skall förläggas och hur den skall utformas.

Vidare kräver vi att få en utredning om ett epidemiologiskt program. Ett sådant program skulle bl. a. ge underlag för att belysa sambandet mellan olika miljöfaktorer och människans hälsa.

I den reservation som vi fogat till utskottsbetänkandet har vi pekat på en del brister som vi tycker att utskottsmajoriteten borde ha tagit fasta på vid behandlingen av propositionen.

Men jag vill också framhålla att vi tycker att det är av stor vikt att vi får i

*Upprättande av
en toxikologisk
informationsser-
vice, m. m.*

*Upprättande av
en toxikologisk
informationsser-
vice, m. m.*

gång en toxikologisk informationsservice. Från socialdemokraterna ställer vi oss bakom en hel del av propositionens innehåll. Och när det gäller den framtida inriktningen och omfattningen av den verksamhet som det här är fråga om har vi i vår reservation en mer positiv hållning till propositionen än vad utskottsmajoriteten har. Men vi tycker att man med vunna erfarenheter borde kunna starta en mer omfattande verksamhet än vad regeringen föreslagit i propositionen.

Med det anförda, fru talman, vill jag yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen vid jordbruksutskottets betänkande nr 17.

Anf. 60 PER ISRAELSSON (vpk):

Fru talman! Nu förevarande betänkande, nr 17, från jordbruksutskottet handlar om toxikologisk informationsservice m. m. och bygger på en proposition från regeringen. Med anledning av denna proposition har vpk lagt fram partimotion 1981/82:96, där vi yrkar

1. att riksdagen beslutar godta regeringens proposition 1981/82:48 under den förutsättningen att förslagets genomförande betraktas som övergångsformer i avvaktan på frågornas vidare utredning med den inriktning som anförts i motionen,

2. att riksdagen hos regeringen hemställer om snara åtgärder för att utöka utbildningen av kvalificerade toxikologer i landet.

På dessa förslag yrkar jordbruksutskottets majoritet avslag. I den till betänkandet fogade s-reservationen tillgodoses de två motionskraven i allt väsentligt. Enda skillnaden är att man i reservationen vill avvakta en utredning om utbildning av toxikologer, som också omnämns i vår motion, under det att det i motionen krävs ett riksdagsuttalande till regeringen.

Den toxikologiska informationsverksamhet som nu föreslås skall ju, som framgår av namnet, syssla med distribution av information om giftiga ämnen. Den begränsade verksamhet som föreslås kommer att befatta sig med insamlande och distribution till avnämare av tillgänglig skriftlig in- och utländsk information på området. Informationen förmedlas utan värdering från distributörernas sida.

En sådan verksamhet är inte till fyllest för exempelvis de många skyddsombuden ute i det svenska arbetslivet. Här torde också föreligga behov av värderingar av risker, översättning till svenska språket av utländska uppgifter och separering av vad som är mest primärt inom arbetslivet. Vi menar att sådan verksamhet måste upptas under ett senare skede sedan bättre underlag för verksamheten tagits fram genom vidare utredning.

Rent allmänt menar vi att inställningen inte kan få vara den att det räcker med god information om giftiga ämnen. Grundinställningen bör i stället vara att vi skall sortera bort så många giftiga ämnen som möjligt ur vår miljö. Det är en mera offensiv linje, som väljer säkerheten framför osäkerheten. Vad sedan gäller kostnaden för informationen om giftiga ämnen kan man i propositionen tänka sig ett avgiftssystem som på sikt skulle kunna göra verksamheten självbärande. För vår del vill jag säga att vi kan tänka oss avgifter bara för företagen på området, men motsätter oss avgifter för

skyddsombud och fackliga organisationer. Vidare anser vi att utbildningen av kvalificerade toxikologer, som det nu är svår brist på, måste väsentligt utökas, att ett program för färdigställande av produktregistret måste upprättas och att rapporterna om miljö kvalitet i Sverige måste göras regelmässiga.

Fru talman! Då jag anser yrkande 1 i motion 1981/82:96 väsentligen tillgodosett genom reservationen, yrkar jag nu bara bifall till yrkande 2 i samma motion, om riksdagsuttalande beträffande utökning av utbildningen av kvalificerade toxikologer.

Anf. 61 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Håkan Strömberg inledde denna debatt med att tala om att det är viktigt att människor och miljö skyddas mot skador genom kemiska medel. Jag kan inte annat än instämma i det. Han fortsatte sedan med att redovisa att man under hösten här i riksdagen haft uppe till behandling en rad frågor om miljö- och naturvård och att socialdemokraterna i dessa fått avslag på ett antal reservationer. Jag skulle med anledning härav vilja säga att det väl inte i så stor utsträckning beror på att vi som avslagit reservationerna skulle vara ointresserade av miljö- och naturvård utan snarare på att vi har en viss realism i vår bedömning. Det gäller ju också att se till att besluten är genomförbara och att vi kan få resultat av det som vi beslutar om.

När det gäller informationen om toxikologi är det, som understrukits här, mycket viktigt att de människor som har nytta av sådan information men som inte är experter på området får en möjlighet att ta del av de kunskaper som ändå finns. Det förslag som vi har behandlat innefattar ju upprättandet av en toxikologisk informationsservice, knuten till Karolinska institutets bibliotek och informationscentral. Vidare har det föreslagits en fortsatt utveckling av miljöstatistiken. Enligt förslaget skulle naturvårdsverket i fortsättningen få i uppgift att fortlöpande bevaka behovet av informationsinsatser på miljö- vårdsområdet. Detta innebär också att miljödatanämnden upphör med sin verksamhet.

Utskottsmajoriteten delar den uppfattning som har redovisats i propositionen, och jag kan konstatera att även reservanterna i huvudsak gör detta. Bara på ett par punkter har man en annan uppfattning.

Utskottsmajoriteten tycker att det är viktigt att informationen om kemiska ämnen och produkter och deras effekter på människor och miljö förbättras. Därvidlag behövs särskilda resurser för att man skall kunna få till stånd en utökning av informationsservicen med inriktning på toxikologi. Utskottet har ingen erinran mot den organisatoriska anknytning som föreslås i propositionen och som innebär att Karolinska institutets bibliotek och informationscentral får i uppdrag att praktiskt svara för den föreslagna informationsservicen. Utskottet tycker att det är riktigt att inte nu föreslå någon riskutvärdering, som har varit uppe till diskussion. Vid remissbehandlingen har det framhållits att det här kan uppstå problem, inte minst med tanke på att det rör sig om olika statliga inrättningar, där den ena skulle värdera vad den andra gör. Den främsta orsaken är emellertid att vi inte har

*Upprättande av
en toxikologisk
informationsser-
vice, m. m.*

tillräckligt många utbildade toxikologer. Skall vi göra en riskutvärdering bör vi kunna göra den så, att den blir oantastbar. Den bör ju vara så riktig som möjligt.

När det gäller materialets tillgänglighet för skyddsombud, hälsovårdsnämnder och andra är det som Håkan Strömberg sade naturligtvis riktigt, nämligen att de bör kunna få ta del av materialet på ett rimligt sätt. Frågan tas inte direkt upp i det här sammanhanget. Verksamheten skall ju göras självbärande med hjälp av de avgifter som tas ut, men hur verksamheten skall läggas upp med tanke på olika avnämare har man inte närmare gått in på. Jag tänker inte heller göra det.

I övrigt behandlas i propositionen en miljökvalitetsredovisning och en epidemiologisk övervaknings- och undersökningsverksamhet. Här pågår ett arbete, och det föreslås att man väntar med utbyggnaden tills det står klart vad man kommer fram till i det arbetet.

Med det sagda yrkar jag bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande nr 17.

Anf. 62 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill göra några kommentarer till Lennart Brunanders anförande. Han sade att utskottet har visat en viss realism och tagit fasta på vad som är nödvändigt. Enligt min mening gäller detta också motionen och reservationen. I det hänseendet är det inte någon särskilt stor skillnad.

Att vi inte kan få t. ex. toxikologiska utvärderingar utan kvalificerade toxikologer är helt klart. Därför är det också viktigt att vi utbildar sådana, att de får en bra utbildning och att det hela påskyndas.

Lennart Brunander sade, att om vi över huvud taget skall ha en riskvärdering – som jag också tog upp – skall den vara oantastbar. En sådan här riskvärdering är viktig för bl. a. skyddsombuden, eftersom vi inte kan begära att dessa skall ha en så god utbildning att de själva kan göra en värdering. Inte heller har de tillgång till så mycket material att riskvärderingen skulle kunna göras, om de nu hade kunskaperna. Det tycker jag också är riktigt. Vi skall försöka komma det så nära som möjligt. Däremot tror jag att det blir något svårare att få en riskvärdering som alla som har hög utbildning på området är överens om. Det finns alltid en tendens att man kommer till skilda slutsatser när man skall göra värderingar. Det gäller också för dem som har stor sakkunskap.

Men om epidemiologiska undersökningar är mycket signifikanta, kan man faktiskt inte ha speciellt delade meningar om dem. Man kan visserligen ha olika uppfattningar om vad det signifikanta utslaget beror på, men resultatet kan man inte tvista om. Om undersökningen är riktigt genomförd och ger ett signifikant utslag, måste det accepteras.

Vi skall dock vara på det klara med att epidemiologiska undersökningar på människor som har dött eller skadats kommer mycket långt i efterhand. Och det mest primära är att vi försöker gå in med förebyggande åtgärder. Epidemiologiska undersökningar är en värdering av människor som har

skadats i det förgångna till gagn för dem som skall syssla med dessa frågor nu och i framtiden.

Anf. 63 JAN BERGQVIST (s):

Fru talman! Jag fick förmånen att komma med i miljödatanämnden när den startade för sju och ett halvt år sedan. Med nya idéer, moderna metoder, men också tålmodigt systematiskt vardagsarbete har nämnden gett sig i kast med att försöka förbättra informationen inom miljövärden.

Okänd sjuka är svår att bota, sägs det. Vad behöver vi då veta för att bota en dålig miljö? Har vi råd att inte ta väl vara på den information som redan finns eller som undan för undan kommer fram, i vårt land eller i andra länder? Kan vi lösa en del problem genom att knyta ihop miljövärdskunande med den moderna informatikens metoder och tänkesätt?

Från dessa utgångspunkter har miljödatanämnden gått igenom hur olika miljövärdmyndigheter handskas med uppgifter som de får in. Nämnden har gett sig på deras datarutiner och den har försökt få till stånd en datasamordning. Nämnden har utarbetat underlag för ett program för övervakning av miljökvalitet. Den har drivit på en uppbyggnad av svensk miljöstatistik, och den har startat en brett upplagd miljökvalitetsredovisning. Med databas och kataloger har den medverkat till en allt bättre överblick över miljöforskningen. Dessutom har den tagit upp en rad frågor som gäller miljöinformationservice och inte minst öppnat dörrar till informationskällor som finns att tillgå i utlandet.

Ett led i nämndens arbete om informationservice har varit den delutredning som gett namn åt propositionen som vi just nu diskuterar, dvs. utredningen om toxikologisk informationservice.

Miljödatanämnden sjunger nu sin svanesång. Men det sker inte med sorg i sinnet. Tvärtom tror vi att arbetet med att förkovra miljöinformationen i högsta grad har ett liv efter detta.

Nu är det dags att gå över i nästa skede. Där skall ansvaret läggas på myndigheter som skall genomföra förslagen, förvalta resultaten av utvecklingsarbetet och föra det vidare. Att miljödatanämnden på eget initiativ upphör som självständig organisation betyder inte att idéerna är uttömda eller att arbetet skulle vara helt genomfört. Bygget är inte färdigt. Men grunden är lagd. Det finns nu en stabil grund att stå på för att fortlöpande främja tillgången på miljöinformation och förädla hanteringen av den enorma mängd data som behövs i miljövärden.

Jag vill peka på två sorters frukter av miljödatanämndens arbete.

Den ena är synliga resultat som ADB-system, handböcker och andra publikationer samt en informationstjänst på försöksnivå. Hit hör förstås också utredningsförslag och vissa rekommendationer till myndigheterna.

Den andra sortens frukt syns inte lika bra och glöms därför lätt bort. Men runt om i samhället har nämndens verksamhet ökat kunskapen om hur man skall hantera miljöinformation – med eller utan datateknik. Det har skett genom många människor i en pågående dialog inom själva miljödatanämnden, i de direkta projektarbetena, i referensgrupper för projekten, vid

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Upprättande av
en toxikologisk
informationsser-
vice, m. m.*

rundabordsdiskussioner, konferenser, utställningar, seminarier och kurser.

De som har deltagit är tjänstemän vid centrala, regionala och lokala myndigheter. Där är företrädare för facket och andra organisationer, där är miljöforskare och många andra. Till det kommer miljödatanämndens informationstidskrift, MI-nytt, som bl. a. haft en viss spridning ute i kommunerna.

Jag hinner inte ta upp alla de synliga resultaten. Men låt mig ändå som hastigast nämna att vi tillsammans med statskontoret har arbetat fram en ordning för att arbetarskyddet med datorer kan registrera vad det finns för arbetsplatser. Vidare har vi fått fram ett datasystem, där länsstyrelsen kan hantera de kontrolluppgifter som flyter in från tillsynen enligt miljöskyddslagen. Ett system för att registrera analysuppgifter i livsmedelskontrollen har ställts till livsmedelsverkets förfogande på liknande sätt.

Nämnden har gjort flera insatser för datasamordning och sedan beskrivit dem i rapporter och publikationer.

Vi har fått tre årgångar av miljöstatistisk årsbok med inriktning på naturmiljön och dessutom en provutgåva om arbetsmiljön.

Får jag inom parentes säga att arbetsmiljön länge har varit på efterkälken och fortfarande är det. Men vi har på olika sätt försökt att ge arbetsmiljön en chans att hämta in naturmiljöns försprång.

I början av nästa år kommer en omfattande redovisning av miljökvaliteten i vårt land. Den är till stor del inställd på den intresserade lekmannens behov. Jag tror att jag kan försäkra att många av oss i riksdagen får både nytta och nöje av den väl genomarbetade boken.

Det är svårt att inte här nämna att Giftinformationscentralen med nämndens stöd har gått igenom data om industrikemikalier för att bättre kunna svara på frågor om akuta förgiftningsrisker. Centralen har också fått utvecklingsstöd för att med datatekniken som hjälpreda hantera sitt stora arkivmaterial om ämnen och produkter.

Andra resultat är ett system för att lättare hitta material i myndigheternas akter, försöksregister med uppgifter om personer som är utsatta för bly, handbok med vägvisare till lagstiftningen under rubriken Vad gäller om kemiska ämnen.

Miljödatanämnden har vidare prövat att ge en direkt frågeservice med hänvisning till informationskällor. Den servicen har velat ge även icke-specialisterna en chans att orientera sig och hitta rätt. Jag är övertygad om att vi behöver gratis frågeservice även i framtiden.

Miljödatanämnden har också varit svenskt kontaktorgan för två olika informationssystem inom ramen för FN:s miljöprogram. Jag vågar säga att Sverige här har levt upp till sitt ansvar att främja internationellt samarbete.

Herr talman! Med de här orden har jag väl inte precis läst upp miljödatanämndens testamente, men jag har velat ge litet mera kött på benen åt diskussionen om nämndens verksamhet. Jag vill också säga att allt det som nämnden har uträttat inte hade varit möjligt utan insatserna från en sällsynt

engagerad och mycket kompetent personal.

Det är viktigt att de myndigheter som nu tar över känner sitt ansvar för de investeringar som statsmakterna har gjort genom miljödatanämnden. Det är framtidsinvesteringar i kompetensuppbyggnad, det är framtidsinvesteringar i olika aktiviteter. De måste tas till vara och vidareutvecklas. Det kräver i sin tur smidighet och samarbete tvärs över alla organisations- och myndighetsgränser.

För oss i riksdagen är det viktigt att sätta frågorna om människans hälsa och miljö i förgrunden, även om ekonomin kärvar. Det var ett framsynt beslut, när riksdagen 1974 satte till resurser för att målmedvetet utveckla miljöinformationen. Jag hoppas att riksdagen visar samma förutseende när detta utvecklingsarbete nu går över i en annan organisatorisk gestalt.

Miljödatanämnden kanske inte har så mycket till liv efter jul, och jag vill till sist bara påminna om den gamle mannen som låg på sitt yttersta. När hans närmaste försökte uppmuntra honom med att han ändå såg ganska pigg och kry ut, så suckade han och sade: Ja, det är då skönt att veta att jag får dö frisk.

Herr talman! Miljödatanämnden får dö, men dess idéer är friska och värda att ta vara på.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 64 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Jag vill instämma med Jan Bergqvist när han säger att grunden nu är lagd och att det gäller att gå vidare. I det sammanhanget vill jag också gärna rikta ett tack till miljödatanämnden och dess personal för det arbete som har utförts under de här åren. Det är ett tålmodigt arbete, vars resultat inte alltid omedelbart flyter upp till ytan, men det är ett bra arbete. Jag vill beteckna de ord som miljödatanämndens ordförande Jan Bergqvist har uttalat som något av ett testamente för den verksamhet som nu fortsättningsvis skall bedrivas.

Med anledning av vad som har sagts i debatten vill jag erinra om att utgångspunkten för regeringsförslaget har varit att det är angeläget att få i gång en toxikologisk informationsverksamhet som kan börja fungera så snart som möjligt. Den begränsade tillgången på inte minst personella resurser gör det enligt min mening nödvändigt att i uppbyggnadsskedet begränsa ambitionsnivån till vad som kan bedömas vara praktiskt möjligt.

Det är också viktigt att oklarheter när det gäller ansvarsförhållandet till andra organ kan undvikas. Jag tror att erfarenheten från andra frågor visar att det är bättre att bygga upp en verksamhet successivt än att ha så stora ambitioner från början, att man inte klarar av att uppfylla dem. Min bedömning har när det gäller dessa frågor varit att det knappast är realistiskt att räkna med att vi redan från början skall kunna ha en mera omfattande frågeservice som riktar sig till en mycket vid krets av intressenter.

Det är viktigt att vi nu ser till att få en hänvisningsservice som fungerar.

Frågan om en utbyggnad till också annat slag av service bör därför tas upp när vi fått en viss erfarenhet av den nya verksamheten.

Också när det gäller exempelvis frågan om avgiftsbeläggningen måste man, som jag har angivit i propositionen, beakta de särskilda förutsättningar som gäller under uppbyggnadsskedet. Detta innebär självfallet att avgifterna nu inte får sättas så, att det blir ett motstånd mot att utnyttja de tjänster som har byggts upp.

Sammanfattningsvis vill jag, herr talman, göra den bedömningen att den enighet som jag uppfattar finns när det gäller de grundläggande utgångspunkterna är viktigare än de redovisade skiljaktigheterna i mindre detaljfrågor.

Anf. 65 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! Låt mig först säga att jag delar jordbruksministrerns uppfattning att det kan vara viktigt att man inte tar på sig en alltför stor verksamhet utan successivt bygger upp en verksamhet. Men när nu grunden är lagd borde man börja bygga litet snabbare än vad jordbruksministern föreslagit i propositionen. Vi har ändå en hel del erfarenhet av hur sådan här verksamhet skall byggas upp. Vi har också en hel del erfarenhet av vilken service som man behöver få möjlighet till. Jag tänker då närmast på de skyddsombud som dagligen ofta kommer i kontakt med kemiska produkter, vilkas verkan man ofta är mycket osäker om. Då är det nödvändigt att man snabbt kan få frågor belysta och kan ta del av den här verksamhetens inverkan och bedöma hur dessa problem i fortsättningen skall klaras av.

Det gäller också i fråga om kostnaden, där vi pekar på att man redan i inledningsskedet borde göra klart för skyddsombud och hälsovårdsnämnder att de kan utnyttja denna möjlighet till service utan att man först tar en diskussion och utreder vem som skall betala. Vem skall svara för de kostnader som jag tycker är nödvändiga?

Det är framför allt på de punkterna som vi har en annan uppfattning än jordbruksministern framför i sin proposition. Detta är så väsentligt för den framtida verksamhetens utformning att vi har tagit upp det i vår reservation.

Anf. 66 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jordbruksministern säger att ambitionsnivån bör begränsas till det praktiskt möjliga. Det är vi redan överens om, och det sade jag i mitt förra inlägg. Jordbruksministern säger att uppbyggnaden skall ske successivt. Jag fattar det så att det sker successivt i mån av tillgängliga ekonomiska medel. Men framför allt begränsas det av tillgången på kvalificerad personal. Men efter hand som kvalificerad personal blir tillgänglig förutsätter jag att den här verksamheten byggs ut.

I propositionen sägs att det som nu föreslås inte är fråga om nya ekonomiska resurser eller andra resurser, utan det är fråga om en omfördelning av resurser som redan finns. Till det vill jag säga samma sak som vi framhållit i vår motion, nämligen att den resursnivå som vi kommer att

hamna på framdeles inte kan få avgöras av den nivå som vi uppnår i dag genom omfördelning av tillgängliga resurser, utan det måste bero på en avvägning som vi gör framdeles när resurser kommer att finnas för att utvidga den här verksamheten.

Informationen på det toxikologiska området är ju mycket omfattande. Om vi begränsar oss till det som berör arbetsmiljön är det ju fråga om ett enormt antal olika ämnen som vi kan bli utsatta för. Många av dessa ämnen vet vi inte speciellt mycket om, framför allt inte när det gäller de långsiktiga effekterna. Denna verksamhet begränsas faktiskt inte endast av att det fattas kvalificerad personal, utan den begränsas också av att vi ännu så länge inte har kunskaper om en massa olika ämnen, helt enkelt därför att vi vet för litet om dem. Därför krävs det forskning för att vi skall få veta mer. Området är så omfattande att det inte är realistiskt att Sverige ensamt försöker klara en sådan kartläggning, utan det måste till ett omfattande internationellt utbyte av erfarenheter för att klara en meningsfull och omfattande information på detta område.

Nr 52

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Upprättande av
en toxikologisk
informationsser-
vice, m. m.*

Anf. 67 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Jag vill säga till Håkan Strömberg och Per Israelsson att vi naturligtvis skall ta vara på all den erfarenhet som finns för att få den nya verksamheten så bra som det är möjligt. Visar verkligheten att vi kan gå fram fortare än vad jag har gett uttryck för i propositionen, skall inte jag uppträda som bromsare.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (en toxikologisk informationservice m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 161 för reservationen av Åke Wictorsson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (utbildningen av toxikologer)

Utskottets hemställan bifölls med 306 röster mot 17 för motion 96 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

10 § Föredrogs

Näringsutskottets betänkande

1981/82:12 över 1981 års redogörelse för de statliga företagen (skr. 1981/82:20)

Konstitutionsutskottets betänkande

1981/82:17 om anslag på tilläggsbudget 1 till statsbudgeten för budgetåret 1981/82 (prop. 1981/82:25 delvis och förs. 1981/82:6)

Vad utskotten hemställt bifölls.

Tisdagen den
15 december 1981

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1981/82:23 om särskild varuskatt (prop. 1981/82:62).

Särskild varuskatt

Anf. 68 VALTER KRISTENSON (s):

Herr talman! Anledningen till min ensamma reservation till skatteutskottets betänkande 23 är att jag tycker att utskottsmajoritetens motivering är grundad på skäl som inte brukar föranleda att en motion behandlas på detta sätt av ett utskott. Man brukar inte heller utan vidare vidta en lagändring.

Den lagändring som föreslås av utskottsmajoriteten härrör från ett yrkande i motion 1981/82:135. Motionen tar som exempel två rätt välkända företag i sötsaksbranschen, tillverkare av halstabletter. 1977 överfördes i rationaliseringssyfte tillverkningen från Pix AB – jag kan nämna företagen vid namn eftersom de står omtalade i motionen – till Läkerolföretaget, dvs. F. Ahlgrens Tekn. Fabr. AB, som då blev moderbolaget. I samband med denna förändring ansökte företagen och fick av riksskatteverket en tolkning av gällande lag, som gjorde att Pixföretaget kunde kvarstå som skattskyldigt enligt lagen om särskild varuskatt för den försäljning man gjorde.

Riksskatteverket har sedermera kommit underfund med att man vid den tidpunkten hade gjort en uttolkning av lagen som var stridande mot lagstiftningen och har meddelat det förutvarande moderbolaget att verket kommer att vidta åtgärder för att en riktig tolkning av lagen tillämpas. Tre ledamöter av denna kammare, bosatta i Gästrikland, har i en motion yrkat att riksdagen skall vidta en förändring av lagen. Man anser att det är obilligt att den skattskyldighet som företagen har haft ett antal år inte längre skall gälla. Jag anser att det vore rätt underligt om riksdagen skulle vidta denna förändring.

Skatteutskottet tillstyrker motionsyrkandet och föreslår riksdagen att bifalla förslaget om en lagändring, så att den felaktiga tolkningen skall bli laglig. Utskottet medger att detta är en unik händelse eller åtminstone en högst ovanlig händelse för den svenska riksdagen. Att riksdagen förändrar en lag utan att någon utredning föregår lagändringen och utan att regeringen får pröva om lagändringen kan framstå som skäligen eller inte har alltså utskottsmajoriteten inte brytt sig om utan bara föreslagit lagändringen. Det tycker jag är ett högst ovanligt sätt att arbeta på, ett sätt som vi i den svenska riksdagen inte är vana vid.

Jag vill fråga Bo Lundgren, som skall svara för utskottet: Skall skäl som detta också i framtiden kunna återropas för att riksdagen skall vidta lagändringar? Skälen skulle då vara att det har gjorts en oriktig tolkning av en lag och att denna oriktiga tolkning har fått vara gällande i fyra fem års tid. Den tolkning av lagen som en myndighet felaktigt har gjort skulle då riksdagen genom att ändra lagen få att framstå som riktig. I annat fall skulle

man behandla den som har varit gynnad av den felaktiga tolkningen obilligt.

Den gällande lagen om särskild varuskatt, som stiftades 1941, hade kunnat användas även när de berörda företagen slogs samman eller rationaliserade sin tillverkning 1977. Man hade exempelvis kunnat låta försäljningsbolaget vara kommissionär för de produkter som det säljer i sitt eget namn men icke tillverkar utan som tillverkas hos moderbolaget. En sådan utformning hade gjort det möjligt att tillämpa en riktig tolkning av lagen.

Det är inte brukligt att vi i Sverige stiftar lag eller ändrar en lag som bara, som i detta fall, berör ett eller högst två företag i landet.

Sedan har utskottet vidtagit en ändring i det förslag som riksdagen nu skall ta ställning till och tillfogat att "om synnerliga skäl föreligger" skall ansökningar kunna bifallas. I hur många fall kommer detta att tillämpas? Skall "synnerliga skäl" i framtiden vara anledning till att vi ändrar gällande lagar? Jag tycker det är ett märkligt förfarande av utskottsmajoriteten. Det kommer också att vara märkligt om riksdagen godkänner utskottets förslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

I detta anförande instämde Jan Bergqvist (s).

Anf. 69 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Valter Kristenson anser att man kan lösa de problem som redovisats i motion 135 av Rolf Dahlberg m. fl., och som han själv har redogjort för här i kammaren, på ett enklare sätt än utskottsmajoriteten för sin del förslagit.

Valter Kristensons modell innebär emellertid att de berörda företagen, som gjort en koncernuppbyggnad efter en beviljad dispens, skall ändra sin organisation. Det är just detta som är frågan, nämligen att riksskatteverket har beviljat dispens och att företagen i det sammanhanget har anpassat sin organisation efter den dispens som de naturligtvis förutsatte skulle fortsätta gälla.

Utskottsmajoriteten, som består av 14 av utskottets 15 ledamöter, anser det mer rimligt att införa en generell, mycket begränsad möjlighet för riksskatteverket att bevilja dispens i de fall som kan bli aktuella. Det gäller alltså alla företag som befinner sig i eller kommer att hamna i motsvarande situation.

Valter Kristenson nämnde, att utskottet har anført att det är en unik händelse – han menade tydligen då det förhållandet att utskottsmajoriteten föreslår denna ändring i lagen. Men det har hänt tidigare att man har gjort förändringar av olika slag för att göra tillämpningen av en lagstiftning bättre. Det utskottsmajoriteten skriver är följande:

"Den situation som uppkommit torde vara om inte unik så åtminstone mycket ovanlig och får delvis anses bero på att beskattningsmyndigheten tidigare godtagit en konstruktion som saknar stöd i lagstiftningen."

Det är alltså det förhållandet att företaget kommit att hamna i denna

situation som är unikt, inte utskottets handlande i sammanhanget.

Herr talman! Det finns all anledning att tänka sig att myndigheterna – i detta fall riksdagen – bör försöka rätta till fel som har åstadkommits av andra statliga myndigheter. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 och 4

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservationen av Valter Kristenson, bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Särskilt forskningsavdrag

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1981/82:24 om särskilt forskningsavdrag (prop. 1981/82:70).

Anf. 70 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Regeringen vill i proposition 1981/82:70 göra rätten till ett särskilt forskningsavdrag permanent och föreslår dessutom vissa andra ändringar i regelsystemet, som kommer att innebära ytterligare lättnader främst för storföretagen.

Låt mig först framhålla att den här frågan lika litet som en rad andra frågor inom det forskningspolitiska området kan ses isolerad, också om den här behandlas av skatteutskottet. Vi i vpk har i vår motion yrkat avslag på propositionen, och vi återkommer senare med en forskningspolitisk motion som sätter in också dessa lättnader för storfinansen i deras rätta sammanhang.

Jag vill helt kort utveckla skälen till vår inställning.

Vi kan konstatera att den svenska forskningens historia alltmer utvecklats till storföretagens historia. Vad som har skett och sker är att statsmakten på olika sätt hjälper till med kapitalmobilisering för industriforskning i Sverige men överläter åt industrins ledning att själv avgöra vad denna viktiga samhällsresurs skall riktas mot för områden, produkter o. d. Och just genom den strategiska roll som forsknings- och utvecklingsresurserna spelar, blir det därmed det privata profitintresset och inte samhälleliga behov som får styra utvecklingen. Nu pekar utskottet på att vissa ändringar skett i samband med att man permanentat rätten att göra avdrag. De små och medelstora företagen får större möjligheter till avdrag. Men, herr talman, även om så är fallet kommer också den här föreslagna avdragsrätten att i första hand kunna utnyttjas av de stora monopolföretagen genom de övriga lättnader som genomförs. Redan i dag får de fem nyckelindustrierna – däribland ASEA, L M Ericsson och SKF – i praktiken en stor del av sina forskningskostnader

betalda av staten. Förslaget kommer att ytterligare förstärka monopoliserings-
tendensen.

Vi kan från vpk:s sida inte acceptera det. Vi anser att det arbetande folket,
fackföreningsrörelsen och arbetarrörelsen i stort, skall ha ett större
inflytande och bestämmande över forskningens inriktning. Vi hävdar också
att statsmakterna bör ha en betydligt större offentlig kontroll över
forskningen. Därmed yrkar jag bifall till vpk-motionen.

Anf. 71 ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! Utskottet menar att det är viktigt att företagen bedriver en
omfattande forskningsverksamhet, inte minst för att få fram nya produkter i
en tid då industrin har det litet besvärligt. Det är anledningen till att utskottet
nu är berett att ge ett rejält handtag till de företag som ökar sin utvecklings-
och forskningsverksamhet, medan man ger något mindre till dem, vilkas
forskingsverksamhet står kvar på den gamla nivån. Det är anledningen till
att utskottet i enighet har beslutat följa propositionens förslag:

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 72 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Det här stödet har, om ock i andra former, funnits under en
längre tid. Den utveckling vi haft inom industrin visar på oförmågan hos det
privatkapitalistiska näringslivet att på egen hand klara av den situation det
försatt sig i. Vad staten gör är att gå in och avlasta företagen kostnader utan
att ställa några som helst krav på styrning eller kontroll på ett oerhört
angeläget område, nämligen forsknings- och utvecklingsarbetet. Det anser
vi, i enlighet med den ekonomiska politik vi i övrigt förespråkar,
oacceptabelt.

Anf. 73 SVEN ANDERSSON (fp):

Herr talman! Bara några ord. Den historieskrivning Eva Hjelmström ger
när det gäller forskningen stämmer inte särskilt väl överens med den
verklighet vi lever i.

Riksdagen fattade i våras ett beslut – jag företrädde då näringsutskottet –
om 1,7 miljarder till ett treårsprogram för styrelsen för teknisk utveck-
ling.

Man kan då fråga sig hur styrelsen för teknisk utveckling lägger upp
forskningen. Alla som har följt de här frågorna vet att det inte precis är
storföretagen som den vägen söker olika bidrag från staten – det är de mindre
och medelstora företagen.

Jag sitter själv med i statens industrifond, och där har vi stor erfarenhet av
detta. Det har man även i de regionala utvecklingsfonderna. De stora
företagen – Atlas Copco, I. M. Ericsson osv. – budgeterar sina forsknings-
avgifter på vanligt sätt. De är inte så attraherade av olika statliga bidrag. Men
att man skall få göra avdrag för forskningskostnader är självklart.

Eva Hjelmström sade att de stora företagen i Sverige på den tekniska sidan
har försummat sin utveckling. All statistik – såväl från OECD som från

statistiska centralbyrån – visar att vi ligger i topp bland världens nationer, om vi undantar försvarsforskning.

Näringsutskottet, som ingående sysslat med dessa frågor, har fått den bestämda uppfattningen att det är de mindre och medelstora företagen som är mest betjänta av det här förslaget. Vi kan som exempel ta ett företag i Malmöhus län, Gambro, Sveriges mest intensiva utvecklingsföretag inom sjukvårdsbranschen. För det företaget betyder forskningsavdraget oerhört mycket. Utan det skulle företaget inte våga satsa på olika riskfyllda projekt.

Anf. 74 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Vi var kritiska mot det forskningspolitiska beslut som togs i våras, inte för att man gav pengar till styrelsen för teknisk utveckling utan därför att vi ansåg att det inte gav facket och arbetarrörelsen tillräckligt inflytande och därför att det inte innebar att vi fick den parlamentariska kontroll som vi ville ha.

Jag tycker att man har missat poängen i vad jag sade. Vi måste få till stånd ett ökat forsknings- och utvecklingsarbete. Men det beslut som man nu är i färd med att fatta kommer uppenbarligen i första hand att gynna storföretagen, och samhället frånhänder sig möjligheten till styrning. Där fick jag i och för sig medhåll. Utvecklingen har visat att näringslivet inte kan handha forskningen på det sätt som man kunde kräva.

Anf. 75 SVEN ANDERSSON (fp):

Herr talman! Jag bestrider uppgiften att det i första hand är storföretagen som har nytta av avdraget. Det är – det visar all erfarenhet – de mindre och medelstora företagen, som också är mest utvecklingsintensiva, som har störst nytta av det.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 304 röster mot 19 för motion 150 av Lars Werner m. fl.

13 § Föredrags

Skatteutskottets betänkande

1981/82:25 om uppfinnarkonto (prop. 1981/82:79)

Justitieutskottets betänkande

1981/82:16 om avgift för ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet m. m. (prop. 1981/82:35)

Vad utskotten hemställt bifölls.

14 § Åtal mot offentliga funktionärer m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1981/82:17 om åtal mot offentliga funktionärer m. m. (prop. 1981/82:34).

Anf. 76 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Försvaret av medborgerliga fri- och rättigheter är i sin kärna alltid en fråga om handling. Man försvarar dem inte enbart genom proklamationer, inte heller genom poesi i talarstolarna. Försvaret kräver civilkurage och handlande. Och när man kritiserar förhållanden i andra länder får man akta sig för att inte samtidigt vända ryggen åt det egna.

Det särskilda skydd mot åtal och ansvar som några tusen höga ämbetsmän i Sverige sedan sju år åtnjutit är en undantagslag. Den är en lag som strider mot den formella likhetsprincipen och begränsar den offentliga insynen. Den har visserligen rört ett avgränsat område av samhället, men den har representerat tänkesätt och syften som är farliga, om de överförs till andra områden.

Det är därför med stor tillfredsställelse vpk nu noterar att denna lag faller. Vi har hela tiden varit motståndare till den.

Ännu i dag förstår vi inte varför den över huvud taget infördes. Inte heller förstår vi varför det var en socialdemokratisk regering som tog initiativet till den. För oss är den typen av lagar främmande för arbetarrörelsens tänkesätt och inställning.

Det anmärkningsvärda är ju också att lagen faktiskt på sin tid smögs på riksdagen. Den var så väl instoppad i en proposition, som huvudsakligen omfattade andra ting, att ingen märkte den. Någon slump var detta hemlighetsmakeri knappast. Sådant är nämligen aldrig slump.

Att lagen nu faller är framför allt ett resultat av opinionen. Tidningsdebattörer, fackliga företrädare, enskilda politiker – bl. a. åtskilliga från det socialdemokratiska partiet – och jurister har varit med och tolkat denna opinion. Man skall nog vara klar över att om tystnaden fått regera, skulle någon regeringsproposition knappast ha kommit. Likväl är vi beredda att ge det erkännandet åt de båda senaste justitieministrarna att de tagit initiativ. Deras bakgrunder som jurister och domare har nog därvid inte varit utan betydelse.

Det har hela tiden funnits krafter som velat hindra att lagen kritiserades eller förändrades. Det tog lång tid innan aktiva journalister kunde övertala sina redaktionsledningar att ta upp saken.

Och in i det sista gjorde tjänsteansvarighetskommittén, trots justitieminister Winbergs initiativ, försök att väja undan. Majoriteten föreslog att lagens avskaffande skulle åtföljas av nya tröskelbestämmelser, som skulle kunna försvåra att man väckte talan. Vpk:s representant i kommittén reserverade sig mot detta. Det är för oss glädjande, att regeringsförslaget stämmer överens med vårt ställningstagande i denna reservation och inte med kommittémajoritetens.

Vi har emellertid i en motion, nr 81, ställt en fråga om en sak som vi är

Nr 52

Tisdagen den
15 december 1981

Åtal mot offentliga funktionärer m. m.

Åtal mot offentliga funktionärer m. m.

något oklara över. Justitieministern säger i propositionen, att man inte *nu* bör införa bestämmelser som genom förenklad process begränsar talemöjligheterna för medborgare. Han hänvisar till att rättegångsutredningen skall ta upp denna fråga. Han säger att man inte bör ha sådana trösklar bara för en viss typ av mål – och det har han givetvis rätt i. Men då uppstår ju automatiskt frågan, ifall man över huvud taget bör ha dem. Man kan få det intrycket från de här formuleringarna att regeringen är beredd att ta sådana inskränkningar bara de avser alla typer av mål.

Men om det skulle vara så, då är det ju egentligen bara ett sätt att bakvägen införa de begränsningar av talerätten som man i propositionen avstår från. Och om det är så, vill vpk att riksdagen skall uttala sig för att man inte skall återinföra bakvägen det som man nu inte är beredd att ta. Vi vill detta desto mer som vi där har samma uppfattning som juridiska fakulteten i Uppsala och flera andra juridiska instanser.

Vi förstår inte riktigt heller, varför inte utskottet kan tala klartext på den punkten. Det har varit så mycket undanglidningar under tidernas lopp när det har gällt denna lagstiftning, att man nu borde bemöda sig om att skapa klarhet inför opinionen. Och vårt parti tillhör inte dem som någon ytterligare gång vill låta lura sig av några kringgående rörelser, vilka har syften som inte redovisas. Därför vidhåller vi vårt yrkande, att riksdagen skall göra ett klarläggande uttalande. Vi gör inte detta, herr talman, av misstänksamhet men väl av erfarenhet.

Med detta yrkar jag bifall till motion 81.

Anf. 77 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Jag missunnar inte Jörn Svensson hans glädje åt att det han kallar för undantagslagen avskaffas genom det beslut som riksdagen om en liten stund kommer att fatta. Möjligtvis kan jag tycka att glädjen är litet överdriven och litet väl tilltagen med tanke på den ringa faktiska betydelse som detta ärende har haft och kommer att ha i framtiden. Men det får vara hur som helst med detta. Nu är det klart att den lagstiftningen skall bort. Det råder inget tvivel om den saken.

Det viktiga i detta sammanhang är att Jörn Svensson yrkar bifall till den kommunistmotion där man vill att riksdagen, innan saken är utredd, skall tala om för rättegångsutredningen, som gör denna undersökning, vad som skall bli resultatet av dess verksamhet. Det är ju någonting som vi inte brukar göra här i riksdagen. Vi väntar på utredningens resultat, på yttranden över utredningarna och på regeringens förslag, och sedan tar vi ställning.

Inom justitieutskottet har vi inte funnit någon anledning att gå ifrån den regeln. Det är därför som vi är så anmärkningsvärt tysta på den punkten, som Jörn Svensson säger. Vi vill ha materialet. Vi vill ha pusselbitarna på plats, och sedan skall vi ta ställning till frågan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 78 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! I vanliga fall skulle jag ha nöjt mig med den motivering som Bertil Lidgard kom med och inte drivit saken så hårt. Men det finns en bakgrund till detta. Det var nämligen så, att när tjänsteansvarighetskommittén, där vi var företrädare av riksdagsledamoten Bertil Måbrink, diskuterade frågan, hade majoriteten den uppfattningen att sådana här tröskelbestämmelser borde införas. Detta motsatte sig vår representant. Då var motiveringen bakom tjänsteansvarighetskommitténs majoritetsförslag just att kommittén sade sig ha inhämtat hos rättegångsutredningen, att utredningen skulle komma att lägga fram ett sådant förslag. Vi kan därför lika gärna ta det nu, menade kommittén. Så gick resonemanget enligt de informationer som jag har fått av vår representant. Då må Bertil Lidgard förstå att vi ställer oss frågan vad som egentligen är på gång och vad syftena är. Därför är vi inte benägna att utan vidare tro på vad Bertil Lidgard nu säger om att det bara är fråga om att vi skall ha alla pusselbitar och att man inte har tagit ställning.

Det fanns en förhandsinställning inom tjänsteansvarighetskommittén, och om den är representativ för attityden på officiellt håll, då var det faktiskt motiverat att vi ställde vårt yrkande. Under alla omständigheter är det högst motiverat att ställa frågan, och jag vill ställa den till Bertil Lidgard: Är uppfattningen i officiella kretsar i regeringskansliet den att rättegångsutredningen är programmerad för att komma med sådana här tröskelbestämmelser? Skall alltså det, som en rad tunga juridiska instanser har avvisat, med ett visst dröjsmål på det här sättet införas bakvägen?

Jag vill gärna ha ett svar på den frågan.

Anf. 79 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Som Jörn Svensson väl vet rör jag mig inte i regeringskretsarna, så jag kan inte tala om vad man har för tankar där. Den tanken jag och utskottets övriga ledamöter har är att vi skall vara fria att ta ställning på grundval av ett fullständigt material när det läggs en proposition i detta ärende – om det nu läggs någon proposition.

Anf. 80 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag vet att Bertil Lidgard f. n. inte rör sig i regeringskretsarna. Där går ju folk ut och in och byts om ganska snabbt, det är jag underrättad om. Men han är dock den som i justitiekottet har svarat för denna fråga under en lång följd av år, och han bör väl vara någorlunda underrättad om hur tänkandet går på s. k. officiellt håll och i olika kretsar.

Vi är ju genom vår representant underrättade om hur resonemanget förts i tjänsteansvarighetskommittén, där man återopade sig på rättegångsutredningen, som nu också Bertil Lidgard återopar sig på.

Jag konstaterar att jag inte får något svar på frågan om man har för avsikt att införa dessa tröskelbestämmelser. Så länge jag inte får det kommer jag att vidhålla mitt yrkande om bifall till motion 81.

Tisdagen den
15 december 1981

*Ändringar i rätts-
hjälpslagen m. m.*

Anf. 81 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att Jörn Svensson begär ett helt omöjligt svar av mig. Det har inte fattats något beslut av något slag i denna fråga. Alltså kan jag ingenting säga – jag kan ju inte veta någonting om det.

Anf. 82 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag tycker det är ett synnerligen rimligt krav att man som vanlig riksdagsman så att säga nerifrån får begära ett resonemang om eller en redovisning av hur man på officiellt håll tänker i en så pass principiellt viktig fråga.

Anf. 83 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Jag vet av erfarenhet att man aldrig får sista ordet i en debatt med Jörn Svensson. Men nu återkommer Jörn Svensson till att jag skulle kunna veta vad regeringen planerar i detta sammanhang. Det är väl ändå absurt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (en förenklad processordning)

Utskottets hemställan bifölls med 303 röster mot 18 för motion 81 av Lars Werner m. fl.

15 § Föredrogs

Justitieutskottets betänkande

1981/82:18 om åtalsreglerna vid misshandel (prop. 1981/82:43)

Utskottets hemställan bifölls.

16 § *Ändringar i rättshjälpslagen m. m.*

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1981/82:19 om ändringar i rättshjälpslagen m. m. (prop. 1981/82:28 delvis).

Anf. 84 ARNE NYGREN (s):

Herr talman! De skäl som låg bakom 1972 års reform om rättshjälp uttryckte dåvarande justitieministern Lennart Geijer så här i proposition nr 4 1972:

”För att den enskildes rättsskyddsbehov skall vara tillgodosett krävs också att han har ekonomiska förutsättningar att utnyttja detta förfarande. Det stora flertalet medborgare är inte i en sådan ekonomisk situation att dessa

förutsättningar föreligger för dem. Samhällelig rättshjälp är därför ett viktigt inslag i rättssamhället.”

Det var den dåvarande socialdemokratiska regeringens motiv för 1972 års rättshjälpsreform. Samma motiv har också vi socialdemokrater i justitieutskottet för att i dag säga nej till de förslag till ändringar i lagen som den nuvarande borgerliga regeringen vill genomföra.

Det finns ingenting av målsättningen från 1972 i det nu aktuella regeringsförslaget. Det enda motivet för förslaget till ändring är att man vill göra några märkliga ingrepp i rättshjälpen i avsikt att spara 25 milj. kr. De som kommer att drabbas av ändringarna är i hög grad de ekonomiskt svaga, de som är i störst behov av rättshjälp.

Visst är vi socialdemokrater medvetna om att det kan finnas skäl att efter nio år göra förändringar i 1972 års reform. Men de förändringarna skall inte vara av det slag som regeringen föreslår i proposition 28.

Regeringens förslag är ett hastverk. Förslaget har inte ens remissbehandlats. Regeringens förslag har också fått stark kritik av lagrådet.

Trots detta ställer moderaterna, folkpartisterna och centerpartisterna i justitieutskottet lydigt upp för propositionen. Bara i ett avsnitt, när det gäller den försiktiga skrivningen om arvoden till biträden och offentliga försvarare, har de funnit anledning att vara litet kritiska. Och ett avsnitt i regeringens förslag har sänts på remiss.

Men när det gäller besparingarna, som främst drabbar de inkomstsvaga, har den borgerliga utskottsmajoriteten inga betänkligheter. Man tillstyrker över lag. Inte ens det varnande pekfinger som lagrådet höjer – som normalt brukar få moderaterna i utskottet att reagera – har kunnat rubba sammanhållningen mellan de tre partierna om prutningarna.

Lagrådet kritiserar och säger att förslagen i vissa fall får ingripande betydelse för bl. a. enskildas rättsskydd. Detta borde, anser lagrådet, ha varit skäl för en remissbehandling. Lagrådet är också kritiskt mot det knapphändiga materialet och anser det svårt att bedöma vilken effekt lagändringarna får.

Vi anser att det finns goda skäl för lagrådets kritik. Ändringar i rättshjälpsystemet på det sätt som regeringen har föreslagit berör sådana väsentliga värden som allas likhet inför lagen och allas möjlighet att oberoende av ekonomiska resurser kunna göra sina intressen gällande i rättsskipningen.

Förändringar i rättshjälpen bör inte ske utan mycket grundlig prövning och ingående eftertanke. Det är vår mening. Och lagrådet har också sagt att ändringar av det slag det här är fråga om bör påkalla försiktighet vid genomförandet.

I ett avseende blev regeringens proposition för magstark för den borgerliga utskottsmajoriteten. Det var förslaget att rättshjälp inte skall beviljas, om något ”pilotfall” är aktuellt för prövning. Mot det förslaget har många oroliga reaktioner kommit, och utskottets majoritet utnyttjade sin enda majoritetsröst till att besluta att sända den delen av propositionen på remiss. Den frågan avgörs alltså inte i dag.

Jag skall nu snabbt redovisa motiven för de fem socialdemokratiska reservationerna.

I den första tar vi upp de förändringar i den enskildes rättshjälpsavgifter som regeringen vill göra. Förändringarna innebär att mindre bemedlade får ökade avgifter, medan folk med högre inkomster relativt sett får lättnader. Mönstret känns igen – de svaga kläms åt!

Något alternativ till denna förändring av avgiften har inte presenterats i propositionen.

Vi har också i reservation 1 pekat på att statsverkets kostnader enligt 31 kap. 1 § rättegångsbalken i brottmål höjs från 230 till 340 kr. Vi finner det anmärkningsvärt att regeringen inte har berört den betydelse detta har när det gäller att beräkna besparingseffekterna av regeringsförslaget.

I vår andra reservation tar vi upp den föreslagna återgången till det system för ansökningsavgifter som gällde t. o. m. 1979. Då befriades de rättssökande från dessa avgifter genom ett enhälligt beslut här i kammaren. Avgifterna bedömdes då som administrativt besvärliga. Nu vill regeringen återinföra ansökningsavgifter. Det kommer att medföra ett betydande merarbete för myndigheterna – något som inte alls har tagits upp i regeringens förslag. Den miljon som regeringen tror sig kunna spara med det förslaget torde komma att åtas upp av ökade administrativa omkostnader.

3 milj. kr. tror sig regeringen kunna spara på att rättshjälp inte längre skall beviljas för boskillnad, äktenskapsförord och testamenten. Det är rättshandlingar som ett stort antal människor har anledning att upprätta. De som särskilt drabbas av denna besparing är de mindre bemedlade. Vi har sagt att det kan leda till att de frestas söka den hjälp de behöver hos oseriösa och kanske rent av ohederliga utövare, som kommer att ge sig ut för att vara specialister på dessa frågor. I reservation 3 har vi påpekat den stora risken i det avseendet för personer som nyligen har kommit till vårt land. Deras medborgarskap i tidigare hemland kan i sådana frågor medföra mycket komplicerade ärenden, och det är mycket kostnadskrävande fall. Vi har också i reservationen påmint om att familjelagssakkunniga inom kort kommer att lägga fram förslag som gäller regler för äkta makars arvsrätt, som kan komma att kräva att många fler än f. n. vill upprätta testamenten. De inkomstsvaga kommer då att få känna av det beslut som moderater, folkpartister och centerpartister torde komma att fatta nu om en stund.

Det allra torftigaste beslutsunderlaget har regeringens förslag i den del av avsnittet om arvodesprövning som man nu vill att riksdagen skall besluta om. När det däremot gäller kostnadsräkningar kan troligtvis en del besparingar åstadkommas. Ett genomtänkt och genomarbetat förslag borde ha förelegat, men det gör det inte. Det kommer senare, meddelar departementschefen.

Vi säger i reservation 4 att vi inte kan – utan en närmare belysning av effekterna av den av departementschefen förordade regleringen – säga ja till en reglering. Frågan om arvodesprövningen bör, liksom hela frågan om justeringar av rättshjälpen, prövas av den parlamentariska kommitté som departementschefen säger att han har för avsikt att tillkalla.

Låt mig till sist erinra om att det i år är tio år sedan den dåvarande socialdemokratiska regeringen presenterade förslaget till den stora rättshjälpsreformen 1972. Att moderaterna inte gillade den reformen förvånade säkert ingen. De begärde en överarbetning av hela förslaget på samtliga punkter. Men på den tiden tycktes ändå folkpartister och centerpartister slå vakt om rättshjälpen och de målsättningar för den som jag nämnde inledningsvis. Folkpartisterna nöjde sig med ett yrkande, där man krävde garanti för fri konkurrens mellan advokater i enskild och allmän tjänst. I övrigt var det en bred uppslutning bakom reformen.

Reformen genomfördes 1972 och har kommit att betyda mycket för enskilda och framför allt för de ekonomiskt svaga i samhället.

Men nu är centerpartister och folkpartister eniga med moderaterna om att slita och riva i reformen, på ett sätt som direkt strider mot målsättningarna för rättshjälpen 1972. Och nu behöver moderaterna inte ens agera. Det gör folkparti-center-regeringen med ett förslag, och här i kammaren agerar en folkpartist. Det är en förändring värd att notera inför det beslut som vi skall fatta.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till de fem socialdemokratiska reservationer som har fogats till justitieutskottets betänkande.

Anf. 85 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Herr talman! Det är nu andra gången inom loppet av ungefär ett år som regeringen ändrar i rättshjälpslagen med syftet att åstadkomma besparingar. Denna gång, liksom förra gången, görs förändringen bl. a. genom att grundavgiften höjs. Vpk kan lika litet nu som då acceptera denna typ av besparing. Förra året yrkade vi avslag på förslaget om höjning, som då innebar en höjning av grundavgiften från 1 % av basbeloppet till 1,5 %. Denna gång kan vi bl. a. av det skälet inte nöja oss med att yrka avslag, eftersom grundavgiften redan är för hög.

Vid en närmare granskning av konstruktionen av rättshjälpsavgiften finner man också att den har som effekt att avgiften för personer med låga inkomster stiger i takt med att basbeloppet höjs, speciellt då för dem som betalar grundavgiften. För högre inkomsttagare däremot sjunker avgiften relativt sett. Att den här effekten uppstår framgår av vår motion, men redovisas också i utskottets betänkande.

Detta är för oss en helt oacceptabel konstruktion. Vi föreslår därför inte en återgång till det som gällde för drygt ett år sedan, nämligen en grundavgift om 1 % av basbeloppet, utan vill i stället föreslå att grundbeloppet sätts till 1 % av inkomsten. Då får det inte den effekten, att grundavgiften stiger i takt med basbeloppet, medan avgifterna vid högre inkomster sjunker.

Vi har i motionen angett detta som en konstruktion som bör gälla till dess avgifterna setts över i den utredning som aviseras i propositionen. Vi menar att denna utredning bör få i uppdrag att se över konstruktionen av avgiften, så att inte dessa orimliga effekter uppstår. Ingen människa kan ju tycka att det är rättvist att rättshjälpsavgiften för en som tjänar 30 000 kr. stiger i takt med att basbeloppet stiger, medan den sjunker för en som tjänar 90 000 kr.

Det är tydligt att rättshjälpsavgiftens progressivitet behöver skärpas ytterligare när det gäller högre inkomstlagen.

Vi anser också att utredningen bör pröva avgiftsfri rättshjälp upp till viss inkomst. Vi säger i vår motion att besparingar på detta område skulle kunna uppnås genom att gränsen för att erhålla rättshjälp sänks. Allt detta är dock sådant som måste utredas, och vi har också ett yrkande i vår motion som går ut på att utredningen skall se över avgiftskonstruktionen på detta sätt.

Utskottet säger i sin kommentar till detta yrkande att man förutsätter att utredningen kommer att behandla de här frågorna. Frågan om avgiftskonstruktionen kommer alltså att behandlas av utredningen, men vilken inriktning för arbetet man kommer att ha är inte alls givet. Det finns ingenting i propositionen eller i utskottets betänkande som tyder på att man tycker att det förhållande jag påtalat är orimligt. Det är dock enligt min mening viktigt att riksdagen uttalar en viljeinriktning, som går ut på att man skall åstadkomma ett system som är rättvist och som gör att bördorna läggs på dem som kan bära dem. Därför hemställer jag om bifall till motionens yrkande 3, som rör inriktningen på den kommande utredningen, som alltså då bör få i uppdrag att se över konstruktionen så att de här effekterna undviks.

Jag hemställer också om bifall till vårt yrkande 2, som rör konstruktionen av rättshjälpsavgiften och således 12 §, som jag talade om tidigare. Jag anser inte alls som utskottet, att förslagen i propositionen är väl avvägda. Tvärtom lägger de bördorna och höjningarna på låginkomsttagarna. Men det är väl det som enligt utskottets borgerliga ledamöter är så väl avvägt – de egna väljarna drabbas kanske inte.

Vi kommer naturligtvis att i andra hand stödja den socialdemokratiska reservationen, som är bättre än utskottets förslag på den här punkten.

Övriga förslag i propositionen har vi inte samma stora, principiella invändningar emot som när det gäller avgiftskonstruktionen. Men vi anser liksom flera motionärer att det är märkligt att man inte, som brukligt är, skickar ut förslagen på remiss före beslut. Beslutsunderlaget för riksdagen skulle bli betydligt bättre på det sättet. Det är dock tillfredsställande att utskottet tagit initiativ till remissbehandling vad gäller en fråga, nämligen de s. k. pilotfallen. Den frågan kommer, om jag förstått det rätt, att behandlas senare här i riksdagen. För vår del är det naturligtvis beklagligt att denna remiss kommer till stånd på det sättet, i en utskottsbehandling. Vpk, som inte sitter i utskottet, kommer inte att få möjlighet att efter en remiss utforma sitt ställningstagande. Det hade alltså varit betydligt bättre, om remissförfarandet kunnat efterföljas av möjlighet att väcka motion.

Jag vill också beklaga att inte heller övriga förslag i propositionen kommer att remissbehandlas. Vi har yrkat avslag på så gott som samtliga övriga förslag, framför allt därför att vi anser att de brister i beslutsunderlaget. Våra motionsyrkanden sammanfaller med de socialdemokratiska reservationerna 2, 3 och 5, och jag vill alltså instämma i yrkandena om bifall till dessa reservationer.

Däremot har vi godtagit den skärpning i lagens skrivningar som gäller

arvodesprövning. Vi anser inte att detta förslag har samma karaktär som de övriga. Vi kan också godta den förändring som utskottet föreslår. Vi ställde oss positiva till denna typ av åtgärd redan när man i förra årets sparproposition aviserade att arvodesprövningen skulle ses över. Det är rimligt, anser vi, att prövning av advokatarvoden sker omsorgsfullt, inte minst, såsom utskottet anför, med tanke på dem som uppbär rättshjälp och skall bidra till kostnaderna genom avgift. Det bör inte innebära någon ändring i sak för advokaterna, om det inte är så att man hittills orätmätigt har skott sig genom att ta ut för höga arvoden. Vi förutsätter givetvis att denna lagändring följs upp, så att den inte kommer att drabba de rättssökande.

Sammanfattningsvis, herr talman, yrkar jag bifall till vpk-motion 86, yrkandena 2 och 3, samt instämmer i yrkandet om bifall till de socialdemokratiska reservationerna 2, 3 och 5.

Anf. 86 BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Bakgrunden till den proposition som nu behandlas i kammaren är, som departementschefen anför, att åstadkomma besparingar och ingenting annat. Ur rättvisesynpunkt och av sociala skäl borde rättshjälpen egentligen utvidgas och inte inskränkas. Men det ekonomiska läget är så kärt att det i sig är ett större hot mot just rättvisa och social trygghet.

De besparingsåtgärder som föreslås här är marginella. För innevarande budgetår har riksdagen anvisat 210 milj. kr. till rättshjälpen. Då skall också framhåvas att rättshjälpen byggts ut kraftigt sedan 1973.

De föreslagna besparingsåtgärderna beräknas ge omkring 25 milj. kr. och syftar till att försvara rättshjälpen på de angelägna områdena. Besparingarna omfattar avgifterna för rättshjälpen. En höjning av avgiften föreslås samt inskränkningar i möjligheten att sätta ned rättshjälpsavgifter och rådgivningsavgifter.

Det föreslås vidare att ansökningsavgifter i mål och ärenden skall anses som kostnader för rättshjälp. Rättshjälp skall enligt propositionen inte få beviljas i mål om boskillnad efter gemensam ansökan eller för att upprätta äktenskapsförord eller testamenten.

I fråga om domstolars och andra myndigheters prövning av arvoden till biträden enligt rättshjälpslagen och till offentliga försvarare föreslås skärpning. Det finns dessutom andra besparingsförslag som inte behandlas i detta betänkande, utan utskottet återkommer till dem senare.

Den lägsta rättshjälpsavgiften – grundavgiften – utgör f. n. 230 kr. År 1982 skulle med nuvarande regler den avgiften vara 250 kr. Ändringen enligt propositionen ger en grundavgift på 340 kr. Detta gäller för dem som har en inkomst upp till ca 35 000 kr. Möjlighet till nedsättning av den här summan finns. Det handlar alltså om en höjning av 90 kr., som kanske skall utbetalas en eller två gånger under en livsperiod, och det kan därför inte anses som någon orimligt stor höjning.

Den socialdemokratiska reservationen vänder sig mot höjningen av avgiften med följande motivering:

”Rättshjälpssystemet berör sådana väsentliga värden som allas likhet inför lagen och allas möjlighet att oberoende av ekonomiska resurser kunna göra sina rättsliga intressen gällande på ett tillfredsställande sätt.”

Detta är vi alla överens om, och de föreslagna förändringarna rubbar inte dessa principer. De socialdemokratiska reservanterna vill inte göra något åt avgifterna förrän efter grundlig prövning och eftertanke, säger man.

Justitieministern kommer att tillsätta en parlamentarisk kommitté för överväganden angående rättshjälpssystemet. Fortsatt granskning kommer alltså med andra ord. Och även socialdemokraterna har med sin reservation indikerat att en förändring av avgifterna är acceptabel.

Socialdemokraterna vänder sig mot progressiviteten i avgifterna, att den ökar mindre för normala och högre inkomstagare. Jag skulle vilja säga: Maximiavgiften på 16 690 kr. är faktiskt en ganska hög summa att betala, även om jag anser att progressiviteten vid den aviserade översynen kanske bör föreslås öka.

Lagrådet, som har kommenterat förslaget grundligt, har funnit att förslaget är försvarligt. Det vill jag säga som en replik till Arne Nygren, när han säger att lagrådet har kritiserat förslaget grundligt. Lagrådet har alltså slutit upp bakom förslaget. Och det är också utskottsmajoritetens uppfattning att förslaget är tillräckligt förberett.

Vad gäller ansökningsavgifterna till domstol skall den rättssökande inte längre vara befriad från dem. De utgår med ganska små belopp, och de skuter därmed inte principen i sank, i synnerhet som det i regel är avgifter som drabbar dem som har så höga maximiavgifter att de överstiger åtminstone biträdeskostnaderna i mål och ärenden. Det är alltså avgifter som huvudsakligen drabbar dem som inte är svaga.

Slutligen: Den allmänna rättshjälpen i fråga om boskillnad, äktenskapsförord och testamente kommer att uteslutas. Det rör sig här om förmögenhetsrättsliga dispositioner för vilka rättshjälp inte bör utgå. Det finns till skillnad från många andra ärenden långt större möjligheter att planera in dessa ärenden i familjeekonomin så att de inte behöver ge upphov till betalningar under en period i ekonomin då det är som kärvast för familjen. Därför finns det inga skäl att tro att människorna kommer att bli utlämnade till lycksökare, som socialdemokraterna har angett i sin reservation. Jag tror nog att folk har bättre förstånd än att söka sig till lycksökare.

När det är fråga om komplicerade äktenskapsförord, testamenten eller boskillnader brukar inte heller bristen på pengar vara det största bekymret – möjligtvis tillgången på pengar.

Jag skulle alltså, herr talman, vilja säga att de besparingsförslag som här tagits upp till behandling är väl avvägda och inte drabbar principerna för rättshjälpen. De drabbar inte de ekonomiskt svaga. Därför finns det all anledning att bifalla förslagen.

Jag yrkar alltså bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Anf. 87 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Bonnie Bernström menade att höjningen av grundavgiften inte var särskilt orimlig – den var bara 90 kr. Men det är ju ändå en automatik inbyggd i höjningen, eftersom avgiften bygger på basbeloppet och inte kommer att stanna vid 90 kr. utan kommer att höjas automatiskt. Och det kommer att bli sänkningar för dem som har höga inkomster.

För egen del måste jag, som har läst propositionerna, erkänna att jag inte förra gången frågan var uppe var uppmärksam på den här effekten. Men denna gång satte jag mig och räknade och fick se hur det fungerade.

Jag tycker att det är en mycket märklig konstruktion. Och Bonnie Bernström säger själv att progressiviteten kanske kunde öka och att man kunde titta på detta vid översynen. Jag vill då gärna fråga om det är en uppfattning som den borgerliga majoriteten i utskottet delar. I så fall kan man fråga sig varför utskottet inte skrivit in det i betänkandet och kanske t. o. m. tillstyrkt den del av vår motion som tar upp just de här frågorna.

Anf. 88 ARNE NYGREN (s) replik:

Herr talman! Bonnie Bernström säger att det förslag som nu föreligger inte berör några väsentliga områden av rättshjälpen. Det är en värderingsfråga, Bonnie Bernström. Då skulle man alltså säga att de ekonomiskt svaga – för det är dessa som kommer att drabbas – inte är i behov av den service det gäller. Det må vara en värdering som Bonnie Bernström och utskottsmajoriteten står för. Om man skall göra ett hugg in i rättshjälpsreformen frågar jag mig varför man inte gör ändringarna så att de tryggar rättshjälpen för de ekonomiskt svaga och drabbar dem som bättre orkar bära den börda de kan innebära. Men det är inte den profilen på reformen som Bonnie Bernström står här i kammaren och försvarar.

Det kan vara en fråga om hur man läser lagrådets yttrande, Bonnie Bernström. Jag återgav några citat, men jag kan gärna till protokollet läsa in vad lagrådet inledningsvis säger:

”De remitterade lagförslagen framläggs utan något föregående remissförfarande, i motsats till vad som brukar ske i liknande fall – – –. Varken någon myndighet eller Sveriges advokatsamfund har sålunda fått tillfälle att yttra sig över förslagen, trots att de i vissa delar får ingripande betydelse både för enskildas rättsskydd och för advokat kårens arbete. Materialet i ärendet är därför mycket knapphändigt, och i brist på belysande yttranden är det svårt att bedöma den effekt lagändringarna kommer att få. Visserligen kan det av statsfinansiella skäl synas angeläget att lagändringarna snarast genomförs, och dessa framstår till större delen som försvarliga. Men det sagda påkallar försiktighet vid genomförande av sådana ändringar som är av större principiell betydelse.”

Det är försiktighetens pekfinger som lagrådet har riktat mot regeringens förslag. Jag skulle gärna vilja fråga Bonnie Bernström om det inte hade funnits skäl att skicka ut förslaget på remiss och om det inte hade funnits en möjlighet till alternativ med en sådan inriktning att man tryggt de svagas situation i den förändring som nu föreslås.

Anf. 89 BONNIE BERNSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Alla förslag som har väckts här i kammaren angående avgifterna i rättshjälpsystemet kommer att innebära automatiska höjningar, även det förslag som Marie-Ann Johansson talar för, nämligen att avgiften skulle utgöra 1 % av årsinkomsten. Men med beräkningar grundade på basbeloppet tar man större hänsyn till andra omständigheter och inte enbart till inkomsten.

Arne Nygren säger att man inte tryggar rättshjälpen för de ekonomiskt svaga. Det är just precis det man gör när man säger exempelvis att äktenskapsförord m. m. skall utmönstras. Rättshjälp till just sådana områden är rättshjälp till de ekonomiskt starka i samhället, och det är inte heller ovanligt att äktenskapsförord används i vissa sammanhang av ekonomisk brottslighet. Det finns all anledning att följa upp det förslag regeringen har lagt fram till besparing av rättshjälpen på detta område just för att garantera att rättshjälpen fortsätter att nå dem som behöver ekonomiskt stöd med rättshjälpen. Nu säger Arne Nygren att det beror på hur man läser lagrådets yttrande om man skall tolka förslaget kritiskt eller välvilligt. Arne Nygren har uppenbarligen av lagrådets kommentarer fått uppfattningen att förslaget skall tolkas kritiskt. Men det finns inte anledning att göra det, eftersom lagrådet faktiskt säger att det är försvarligt med de förslag regeringen lägger fram. Det tycker jag vi kan ta fasta på. Jag tror inte att lagrådet säger något som det inte menar eller att det inte tar sitt ansvar i frågan när det säger att förslagen är försvarliga.

Anf. 90 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Vårt förslag innebär faktiskt inte någon automatisk höjning för dem som tjänar mindre än två basbelopp, eftersom vi baserat avgiften på inkomsten. Då menar jag naturligtvis ett absolut belopp. Tjänar man 10 000 kr. kommer man att betala 100 kr. oavsett om basbeloppet stiger, dvs. om man fortfarande har den inkomsten. Om man däremot bygger på basbeloppet, stiger avgiften. Det tyckte vi var orimligt, eftersom avgiften då sjunker vid höga inkomster. Jag är inte nöjd med den konstruktionen. Jag hade velat ha likvärdig behandling över hela linjen. Antingen skulle alla avgifter sjunka relativt sett eller också skulle ingen göra det. Men det är inte så lätt att hitta en bra konstruktion under 14 dagars motionstid. Därför har vi skrivit i motionen att vi menar att denna konstruktion skall gälla till dess att man hunnit se över den. Enligt vårt förslag stiger inte avgiften vid de allra lägsta inkomsterna i takt med basbeloppet, men det gör den enligt regeringens förslag.

Anf. 91 ARNE NYGREN (s) replik:

Herr talman! Bonnie Bernström lyckas läsa in en positiv rad i lagrådets skrivning men blundar för de övriga bitarna. Det var närmast därför som jag citerade hela stycket. Jag tror att det finns skäl för Bonnie Bernström att läsa litet utanför den del som gäller skäligheten i att man gör ett ekonomiskt ingrepp. Ett ekonomiskt ingrepp kan göras på många sätt i en reform av det

här slaget. Jag har frågat varför man inte från regeringen eller åtminstone från folkpartiets och centerpartiets sida i justitiekommittén har kunnat vara med om att formulera ett förslag som helt tryggar rättshjälpen för de ekonomiskt svaga. Vad som är allra viktigast är emellertid att man får en ordentlig översyn av en förändring av det slag som här är aktuellt.

Det är litet oförsiktigt av Bonnie Bernström att säga att människor med lägre inkomster inte har några behov av testamenten eller bodelningshandlingar. Jag tror att det också i de grupperna finns sådana behov. Det finns måhända skäl att förändra avgifterna, men de förändringarna behöver inte bli sådana att de hårdare drabbar de ekonomiskt svaga. Det är det vi kritiserar, Bonnie Bernström, och det är därför vi säger att man innan man föreslår en förändring av rättshjälpen av det slag som här aktualiserats bör ha gjort en ordentlig översyn. Man borde ha skickat ut förslaget på remiss och lyssnat på vad myndigheter och andra haft att säga om förslaget. Det är ett hastverk och ett illa genomtänkt förslag som ni nu om några minuter kommer att votera igenom här i kammaren.

Anf. 92 BONNIE BERNSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Det är glädjande att socialdemokraterna numera fäster stor vikt vid vad lagrådet säger. Förr i världen, när socialdemokraterna satt i regeringen, var det inte samma visa. Vi i folkpartiet har alltid trott på lagrådet. Därför har vi fullt förtroende för lagrådet även i det här fallet, när det uttalar sig om det förslag som lagts fram för riksdagen och som här skall antas om några minuter. Jag är glad att Arne Nygren inser att socialdemokraterna redan från början är förlorare i den här frågan. Dessutom vill jag tillägga att vi i utskottet erbjöd socialdemokraterna att skicka ut förslaget på remiss, men då fanns det inte något intresse för det. Nu kritiserar Arne Nygren att förslaget inte skickats ut på remiss, men det förelåg alltså ett förslag om det i utskottet, ett förslag som socialdemokraterna avvisade.

Jag vill betona att det kommer en översyn av rättshjälpen. Jag vill också betona att de ekonomiskt svaga kommer att fortsätta att få rådgivning beträffande testamenten. Men det är till de ekonomiskt starka som Arne Nygren vill fortsätta att ge rättshjälp, när de skall upprätta sina komplicerade äktenskapsförord och boskillnader. Det är dem som Arne Nygren vill värna om. Vi vill se till att medel till rättshjälp utbetalas till de människor som verkligen behöver rättshjälp i de angelägna frågorna och akuta situationerna. Det är detta vi vill värna om.

Tredje vice talmannen anmälde att Arne Nygren anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 93 KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Sedan slutet av 1950-talet har jag i stor utsträckning ägnat mitt intresse åt rättshjälpsfrågor. Under flera år hade jag förmånen att tillhöra Göteborgs stads rättshjälpsanstalt. Jag deltog också aktivt i

förberedelsearbetet för den rättshjälpsreform som genomfördes för ca tio år sedan.

Med denna utgångspunkt, herr talman, anser jag att det är ett sorgligt dokument riksdagen har att ta ställning till i dag. Jag skulle vilja beteckna framläggandet av den här propositionen som en panikartad åtgärd i besparingssyfte. Propositionen är ett uttryck för en omvänd för att inte säga bakvänd fördelningspolitik. Jag tycker också att det dokument som har kommit från justitiedepartementet, proposition 1981/82:28, är ett uttryck för den förflackning som kännetecknar det politiska förberedelsearbetet i kanslihuset i dag.

Jag skall inte upprepa vad som sagts här, men jag vill hävda att det är högst anmärkningsvärt att man föreslår vittgående försämringar i rättshjälpen utan att förslagen har skickats ut på remiss. Sedan får fru Bernström säga vad hon vill här i debatten om att vi socialdemokrater tidigare icke har varit intresserade av vad lagrådet har yttrat. Det är klart dokumenterat att lagrådet tycker att detta är ytterst uppseendeväckande.

De åtgärder och begränsningar av rättshjälpen som föreslås drabbar genomgående de mindre bemedlade. Utskottets talesman – eller taleskvinna – har uppenbarligen inte någon kännedom om hur rättshjälpen fungerar i dag. Genom förslag om höjningar av rättshjälpsavgifterna och inskränkningar i möjligheterna att nedsätta dessa avgifter drabbas de mindre bemedlade. När det gäller äktenskapsförord och upprättande av testamente finner man – om man tar del av de ärenden som handläggs på de allmänna advokatbyråerna – att det ingalunda är de bättre bemedlade som utnyttjar rättshjälpens tjänster för att få sådana handlingar upprättade. Vilka är det då, fru Bernström? 85 % av dem som begär rättshjälp vid allmänna advokatbyrån i Göteborg för att upprätta äktenskapsförord är invandrare. Och det är naturligt, eftersom det är det lands lagar från vilket invandrarna kommer som man måste beakta när äktenskapsförord upprättas och det är mycket komplicerat. Invandrarna som folkpartiet talar så varmt för – åtminstone Olle Wästberg i Stockholm, som tar upp dessa frågor i riksdagen var och varannan vecka – drabbas av den här reformen i stor utsträckning. Detsamma gäller upprättande av testamenten.

Det är högst olämpligt att göra dessa förändringar i det här läget, bl. a. därför att familjelagssakkunniga för ett par veckor sedan lade fram ett förslag till vittgående förändringar i arvsrätten och arvsreglerna. Dessa förändringar drabbar inte minst kvinnorna, och fru Bonnie Bernström brukar ju normalt vara en företrädare för kvinnorna och slå vakt om dem i det svenska samhället.

Varför drabbar då detta kvinnorna? Jo, det är framför allt sammanboende som har anledning att upprätta testamenten. Inte minst kvinnan i ett förhållande där parterna sammanbor under äktenskapsliknande former utan att vara gifta har intresse av att testamente upprättas. Och det är i stor utsträckning dessa kvinnor som hittills har utnyttjat de allmänna advokatbyråernas tjänster.

Jag tycker alltså att propositionen är ett sorgligt dokument. Som ett uttryck

för detta ser jag också det förhållandet att de framstående jurister som ändå finns i justitieutskottet inte vill delta i debatten och försvara regeringens proposition utan överlåter det till en representant för folkpartiet. En gång i tiden, under Bertil Ohlins tid, kännetecknades folkpartiets politik av s. k. socialliberalism. Den sociala känslan har uppenbarligen helt försvunnit när folkpartiet i dag tar ställning till rättshjälpsfrågorna.

Jag är fullt medveten om, herr talman, att vårt land befinner sig i en svår ekonomisk situation och att alla möjligheter till ekonomiska besparingar måste tas till vara, även när det gäller rättshjälpens område. Därför har jag, som den praktiske politiker jag är, i min motion pekat på områden där det torde finnas möjligheter att spara betydligt mer än de 25 milj. som man genom det här förslaget tar från de mindre bemedlade.

Jag har visat på skadeståndsärenden som rör trafikolycksfall. Jag tycker att man bör gå tillbaka till den tingens ordning som tidigare gällde: I första hand är det försäkringsbolagen som bör stå för skadestånden, och först i andra hand skall rättshjälpen träda in. I dag är det tvärtom.

Detsamma gäller de mycket kostnadskrävande ärendena om fel i fastigheter; där har ärendefrekvensen ökat mycket kraftigt. Jag skulle tippa att 99 % av dem som köper ett radhus eller en villa har rättshjälp i sin hem- och villaförsäkring. Jag tycker att man i första hand bör utnyttja försäkringshjälpen och i andra hand rättshjälpen. I dag är det tvärtom. Att det blivit så har lett till en kraftig kostnadsökning. Detta är ett bra besparingsobjekt inom rättshjälpen.

Det har under senare år blivit inne att angripa byråkratin. Jag tycker att man verkligen bör överväga att rensa i byråkratin på domstolsverket. Frågan är om inte hela verket borde avskaffas. Om man, naturligtvis efter en ordentlig utredning och ett normalt remissförfarande, övervägde att företa de förändringar som jag har föreslagit i min motion och tog bort de verkligt stora och kostnadskrävande delarna av rättshjälpen, kunde man stärka rättshjälpen i de fall där den verkligen behövs för de mindre bemedlade.

Det är – jag säger det än en gång – ett sorgligt dokument som har presenterats riksdagen. Jag yrkar avslag på propositionen.

Anf. 94 BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Herr Hugosson tycker att propositionen är ett sorgligt dokument. Men herr Hugosson är inte så lustig han heller. Däremot har han i sin motion väckt några bra förslag som han refererade till i slutet av sitt anförande. Dem har utskottet också behandlat välvilligt. Utskottet hoppas att man tar fasta på dem vid den kommande översynen. Herr Hugosson har alltså anledning att vara nöjd i det avseendet.

Dessutom vill jag påpeka att frågan om remiss behandlades i utskottet, men tanken avvisades av socialdemokraterna. Jag förstår därför inte varför herr Hugosson är så upprörd över att förslaget inte har varit ute på remiss.

Jag skulle också vilja påpeka att rätten till rådgivning finns kvar. För dem som har okomplicerade juridiska ärenden räcker det i regel med en timmes

rådgivning. De som har komplicerade ärenden – där handlar det i regel om personer som har det bättre ställt – får däremot lov att betala mera. Jag tycker inte att det är något fel i det, i synnerhet inte som syftet är att försvara rättshjälpen, så att den kan utbetalas till de svaga personer som kommer i akut behov av rättshjälp. Det är där rättshjälpen måste fortsätta och fungera effektivt.

Anf. 95 KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag konstaterar att Bonnie Bernström inte på en enda punkt kunnat vederlägga vad jag sade i mitt inlägg om effekterna av det här förslaget. Det var uppgivenhet som kännetecknade utskottets föredragande i hennes senaste inlägg.

Bonnie Bernström sade att jag väckt några bra förslag som utskottet tagit fasta på. Det är riktigt att det var bra förslag, och jag hoppades att utskottet skulle ta fasta på dem. Men jag hoppades också att utskottet skulle förstå att regeringsförslaget var dåligt på de punkter som jag har berört i mitt inlägg. Det är uttryck för en omvänd – för att inte säga bakvänd – fördelningspolitik.

Jag beklagar att utskottet inte har kunnat kombinera mina förslag. De innebär att man skulle säga nej till regeringsförslaget att försämbra rättshjälpen för de mindre bemedlade och i stället inrikta arbetet på att göra besparingar på de områden av rättshjälpen som inte drabbar de mindre i samhället. Det skulle också leda till en större besparing för samhället.

Anf. 96 BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag vill inte låta Kurt Hugossons senaste kommentar stå obemött. Jag vill påpeka att förslaget syftar till att skydda de svaga i samhället, de som bäst behöver rättshjälpen. De förslag som Kurt Hugosson därutöver har lagt fram har utskottet också tagit fasta på.

Jag tycker inte att det finns så stor anledning att upprepa de argument som jag tidigare har anfört och kommer därför inte att bemöta en eventuell ytterligare replik av Kurt Hugosson.

Anf. 97 KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Fakta förändras inte hur många gånger Bonnie Bernström i debatten än säger att den föreliggande propositionen inte innebär försämringar för de mindre bemedlade. Men det är dessa som drabbas av förslaget i propositionen. Detta går inte att resonera bort hur många repliker Bonnie Bernström än utnyttjar.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (rättshjälpsavgifter m. m.)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 1 av Lisa Mattson m. fl. med 150 röster mot 18 för motion 86 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 155 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 161 röster mot 160 för reservation 1 av Lisa Mattson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (ansökningsavgifter vid domstol)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 160 för reservation 2 av Lisa Mattson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

*Fortsatt giltighet
av spaningslagen*

Mom. 3 (allmän rättshjälp i fråga om boskillnad, äktenskapsförord och testamente)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 160 för reservation 3 av Lisa Mattson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (arvodesprövning)

Utskottets hemställan bifölls med 176 röster mot 144 för reservation 4 av Lisa Mattson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (propositionen i övrigt i de delar den behandlades i detta betänkande)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 160 för reservation 5 av Lisa Mattson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (metoder för beräkning av rättshjälpsavgiften)

Utskottets hemställan bifölls med 304 röster mot 17 för motion 86 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 och 8

Utskottets hemställan bifölls.

17 § Föredrogs

Justitieutskottets betänkanden

1981/82:20 om passkyldighet vid s. k. sjöturer, m. m. (prop. 1981/82:16)

1981/82:21 om förundersökningsbegränsningar m. m. (prop. 1981/82:41 delvis)

1981/82:22 om ändring i lagen om allmänna förvaltningsdomstolar, m. m. (prop. 1981/82:39)

Vad utskottet hemställt bifölls.

18 § Fortsatt giltighet av spaningslagen

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1981/82:23 om fortsatt giltighet av lagen om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall (prop. 1981/82:45).

Tisdagen den
15 december 1981

*Fortsatt giltighet
av spaningslagen*

Anf. 98 JÖRN SVENSSON (vpk):

Vänsterpartiet kommunisterna har – ensamt bland de demokratiska partierna – motsatt sig införandet av den s. k. terroristlagen. Detta vårt motstånd har främst utgått från det faktum att lagen i sitt ursprungliga skick öppet frångick grundläggande rättsstatliga principer. Detta gällde så viktiga ting som beviskravens nivå, inslag i utredningsmetoderna, den misstänktes möjlighet att försvara sig och även den s. k. principen om skuld genom samband, "guilt by association". Några ledamöter från andra riksdagspartier förenade sig med oss i kritiken när bestämmelserna infördes.

När sedan terroristbestämmelserna omarbetades och infördes i andra lagkomplex, tog den omarbetningen ett visst intryck av den offentliga kritik som framförts. Dåvarande statsrådet Leijon framhöll i riksdagens kammare, att man i tillämpningen inte borde använda principen om skuld genom samband och hävdade också att den misstänkte alltid skulle delges hela underlaget för misstanken, så att det kunde bemötas på ett rättsligt tillfredsställande sätt. Det skulle innebära ett bättre försvar mot rättsligt godtycke.

Praktiken har emellertid visat att dessa försäkringar inför riksdagen inte hade någon riktig substans. Konkreta fall har gett vid handen att skuld genom samband alltjämt åberopas. Det har t. ex. åberopats att en person har deltagit i samma universitetskurs i Japan som en annan person som var misstänkt som terrorist, och detta samband har fått utgöra en del av underlaget för att utvisa vederbörande.

Det har också kunnat påvisas att åtgärder genomförts med stöd av påståenden från polisagenter, vilkas uppgifter inte kunnat bemötas av den misstänkte eller dennes ombud, eftersom de lagts under sekretess. Uppgiftslämnarna har heller inte fått förhöras av ombudet vid förhandlingen.

Det har även framgått att regeringen i ett par tidigare fall stött sig på uppgifter från utländska säkerhetsorgan, trots att det stått klart att uppgifterna varit medvetna förfalskningar.

Bland de säkerhetsorgan som furnerat svenska myndigheter med sådana uppgifter finns det ökända Sureté i Frankrike. Visserligen har den skandalöse inrikesministern Poniatowski nu förpassats till historiens skräp-hög, och det råder en vänsterregim i Frankrike, men Sureté har för den skull inte ändrat sin grundläggande karaktär. Det har inte heller de något egenartade underrättelsetjänsterna i Västtyskland och Italien.

Mot denna bakgrund kvarstår sålunda väsentliga rättsstatliga betänkligheter mot terroristbestämmelserna.

Nu står det naturligtvis också klart, vilket framgår av regeringens särskilda skrivelse, att bestämmelserna använts i ett mycket begränsat antal fall. Det är intressant på sitt sätt. Det understryker nämligen någonting som vpk hävdade redan i början av 1970-talet, nämligen att åtgärdernas utformning inte står i någon rimlig proportion till deras verkliga effekt och användbarhet.

Den kanske allvarligaste invändningen mot terroristbestämmelserna ligger på just det planet. De är tvetydiga och klumpiga som instrument. De

leder inte till att kampen mot de verkliga terroristerna blir effektivare. De låga beviskraven skapar tvärtom osäkerhet. Man riskerar att blanda ihop potentiella terrorister med helt ovidkommande personer på ett sätt som hindrar en klar och effektiv inriktning mot de verkliga farorna.

Det torde också vara en gåta hur kampen mot terrorismen i världen kan bli effektivare av att man – i stället för att lagföra förberedelser till terroraktioner i Sverige – avvisar eller utvisar misstänkta till ett annat land, där de sedan framträder i full frihet.

Vpk har hävdat att en rad övriga bestämmelser i svensk lagstiftning på ett säkrare sätt ger utgångspunkter för bekämpande av terrorism och åtgärder mot terrorister. Utvecklingen de senaste åtta åren, liksom regeringens nu aktuella skrivelse, bekräftar enligt min mening denna ståndpunkts riktighet.

Vi har, herr talman, i så många sammanhang avgett motioner i detta ärende. Våra ståndpunkter är också väl kända. Därför behöver jag inte ytterligare motivera dessa, utan yrkar blankt avslag på propositionen.

Anf. 99 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Det är också väl känt att alla de demokratiska partierna här i församlingen har uppfattningen att vi bör skydda oss mot våldsangrepp av terroristnatur, och att vi bör skapa författningsmässiga grunder för dem som vi uppdrar denna bekämpning åt.

Det är visserligen klart att vi under senare år varit förskonade från sådana angrepp, men det är ingen som helst garanti för att de inte kan komma att slå ned över oss när som helst.

Därför har utskottet uppfattningen att vi bör förlänga spaningslagen på ett år, som det är föreslaget. Lagen är kringgärdad med så många, skall jag kalla det säkerhetsbestämmelser, att man inte har anledning befara att det blir något missgrepp eller misstag i sammanhanget.

Jörn Svensson sade att den inte har använts i så många sammanhang. Om jag inte minns fel är det i fyra fall den har tillämpats. Nu tror jag inte att man kan använda det som argument för att säga att lagstiftningen är klumpig eller olämplig. Man kan lika gärna, och kanske med större rätt, säga att det förhållandet att vi har en sådan lagstiftning har verkat i avskräckande riktning och att den därför inte har behövt användas i så stor utsträckning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 100 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det framgår väldigt klart av de senaste årens utveckling att dessa bestämmelser inte fyller det syfte för vilket de en gång tillskapades. Om man har strängare rättsprinciper när man också större klarhet, större effektivitet, och då riktar man sig också på ett annat sätt mot de verkliga farorna i sammanhanget.

Överläggningen var härmed avslutad.

Tisdagen den
15 december 1981

Cypern

19 § Föredrogs

Justitieukskottets betänkanden

1981/82:24 om fortsatt försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång (prop. 1981/82:54)

1981/82:25 om fortsatt giltighet av lagen med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål (prop. 1981/82:55)

Vad utskottet hemställt bifölls.

20 § Cypern

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1981/82:17 om Cypern.

Anf. 101 BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! I en motion från socialdemokratiskt håll har vi aktualiserat Cypernproblemet.

Cypern blev en självständig republik 1960. På grund av sitt strategiska läge hade ön länge varit intressant i stormaktsspelet. Det förblev den också sedan den 1960 hade förvandlats från brittisk kronkoloni till självständig republik.

Staten Cypern fick ingen lycklig start. 1950-talets konflikter med kolonialmakten hade svårt skadat grannsämjan mellan de två största befolkningsgrupperna, det grekiska flertalet och den turkiska minoriteten. Det orsakade övergrepp och terrordåd. Till följd av detta sände Förenta nationerna 1964 en internationell fredsstyrka till ön. Det finns fortfarande FN-trupper kvar.

Med åren minskade dock motsättningarna. Det gamla grekiska kravet på anslutning till Grekland försvagades. Det turkiska motkravet på delning av ön mellan Turkiet och Grekland förlorade i motsvarande grad sin aktualitet.

Med den politiska och ekonomiska utvecklingen i de två "moderländerna" för ögonen började allt fler cyprioter, oavsett språkgrupp, att identifiera sig just som cyprioter, beredda att försöka överbrygga sina – förvisso icke ringa – kvarstående motsättningar.

1974 blev en ödesdiger sommar för Cypern. I ett försök att hävda sin makt utlöste den grekiska dåvarande militärjuntan ett uppror på Cypern. Turkiet svarade med att invadera och ockupera norra delen av ön. En stor del av befolkningen blev flyktingar.

Militärdiktaturen i Aten föll på sitt eget grepp. I Turkiet har sedan dess regeringar av skiftande karaktär avlöst varandra. Men Cypern är ännu mer än sju år efter katastrofen delat, sargat och utlämnat åt politiska avgöranden bortom befolkningens kontroll.

Ingen talar längre om en förening med något moderland. Den förening det

nu gäller är återföreningen av själva ön Cypern.

Både greker och turkar har fått lida svårt av den nuvarande situationen, fastän på skilda sätt. Kontakter har åter tagits mellan grupper inom befolkningen i medvetande om att de har gemensamma intressen.

Det råder inget tvivel om att vägen till återförening kan bli svår. Men en återförening är nödvändig för Cyperns folk, och den är en angelägenhet av vikt för var och en som anser att även en liten, prövad nation har rätt till frihet och demokrati.

Cypernfrågan står numera varje år på dagordningen för FN:s generalför-samling. Men trots fördömanden av den främmande invasionen är Cypern fortfarande en delad ö. Befolkningen på södra delen av ön kan inte besöka norra delen av ön, och vice versa. Flyktingproblemet kvarstår. Uppgifter om ett stort antal personer som försvann under kriget 1974 saknas. Familjer splittrades. Mycket av den tragedi som kriget skapade finns kvar.

Cypern är en liten, svag nation, som har utsatts för övergrepp av större och starkare makt. FN har ett ansvar att verka för att den orätt som drabbat Cypern rättas till.

Ön ligger i en orolig del av Medelhavsområdet. En fredlig lösning och fredliga förhållanden på Cypern är också av vikt för situationen i övrigt i området. Ett omvänt förhållande kan medverka till spänning i Mellanös-tern.

Utrikesutskottet har utgått från att regeringen fortsättningsvis skall tillvarata de möjligheter som erbjuder sig att i FN och på annat sätt befrämja en samförstånds lösning på Cypern.

I vår motion kräver vi att regeringen i FN och andra internationella fora kraftfullt skall verka för en lösning av Cypernproblemet. Jag kan så här långt acceptera vad utrikesutskottet säger i anledning av vår motion. Samtidigt vill jag återigen kraftigt understryka hur viktigt det är att Cypernfrågan inte faller bort i mängden av andra viktiga internationella problem.

FN har nu aktivt varit engagerat på Cypern med trupper i 18 år. Och sedan sju år tillbaka är uppdraget för FN ännu mera angeläget än det var tidigare. Händelserna 1974 gjorde situationen värre. Ett flertal FN-resolutioner har antagits som skulle ha ändrat situationen. Men den invaderande sidan – Turkiet – har med tyst medgivande av sin militärt allierade stormakt negligerat FN:s beslut så länge att situationen som den nu är kan riskera att bli permanent, definitiv.

En sådan utveckling skulle förutom den skada den tillfogar det cypriotiska folket också bli en skada för FN och dess anseende och möjligheterna att inom FN:s ram lösa konflikten. Det är detta som inte får ske. Det är därför som Cypernfrågan i hela dess vidd måste hållas levande.

I detta anförande instämde Åke Gustavsson och Olle Östrand (båda s).

Anf. 102 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Cypernfrågan är verkligen en viktig, men inte så litet

bortglömd, fråga i internationella sammanhang. Jag instämmer gärna i föregående talares beskrivning av sakförhållandet.

Cypern är en liten nation, som har blivit utsatt för stora påfrestningar. Man måste också se situationen i samband med situationen i Turkiet och naturligtvis även NATO:s roll i ockupationen av den turkiska delen av Cypern. Den innebär en typisk förstärkning av NATO:s roll i Medelhavet. Man behövde den här basen och ville inte släppa den ifrån sig.

Sveriges roll i sammanhanget är ganska viktig, eftersom vi är engagerade genom vår FN-styrka där. Jag tycker att utskottet i sin skrivning är litet defensivt. Utskottet säger att man utgår från att regeringen också fortsättningsvis tillvaratar intressen och verkar i FN. Man kunde ha gjort en mera offensiv skrivning, för att påpeka vikten av detta problem i stället för att så överslätande – som jag uppfattar det – beskriva sakerna.

Den fredsbevarande styrkan, UNFICYP, som bl. a. Sverige håller på Cypern, är också något som angår oss väldigt mycket. Det är en fråga som bör övervägas av svenska riksdagen och regeringen. Det gäller alltså inte bara kostnader, som vi ser av utskottsbetänkandet, som ackumuleras hela tiden. Det är också en fråga om vad styrkan verkligen utträttar, vilken uppgift och vilken betydelse den har. Om det är på det sättet att den har blivit ett självändamål, som antyds i utskottsbetänkandet, borde Sverige överväga att dra tillbaka sin medverkan med militära enheter på Cypern. Om den inte tjänar något vettigt syfte, utan kanske bara permanentar ett tillstånd, vilket har påpekats här tidigare, då bör vi allvarligt överväga att dra tillbaka våra FN-trupper från Cypern. Det kan hända att ett sådant svenskt agerande skulle göra att man på ett annat sätt får i gång en diskussion och ett ifrågasättande från FN:s sida.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Anf. 103 ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

21 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

22 § Anmäldes och bordlades

Utbildningsutskottets betänkande

1981/82:8 om vissa läromedelsfrågor (prop. 1981/82:51)

Näringsutskottets betänkanden

1981/82:18 med förslag till tilläggsbudget I för budgetåret 1981/82 (industri-departementet) (prop. 1981/82:25)

1981/82:19 om kapitaltillskott till Svenska Petroleum AB (prop. 1981/82:61)

1981/82:20 om kapitaltillskott till Norrlands Skogsägares Cellulosa AB, m. m. (prop. 1981/82:38)

Skatteutskottets betänkande

1981/82:26 med anledning av förnyad behandling av proposition 1981/82:68 om avdragsregler för realisationsförluster på premieobligationer

23 § Anf. 104 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista uppförs, efter de en gång bordlagda betänkningarna, följande ärenden i nu angiven ordning, nämligen

dels utbildningsutskottets betänkande 5, finansutskottets betänkande 14 och arbetsmarknadsutskottets betänkande 10,

dels det i dag en gång bordlagda ärendet skatteutskottets betänkande 26 och

dels utbildningsutskottets betänkande 6.

24 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 15 december

1981/82:179 av *Gunnel Jonäng* (c) till justitieministern om förbud i vissa fall att bära livsfarligt vapen:

Många ungdomar bär knivar och andra livsfarliga vapen på sig. Det kan leda till att dessa vapen blir använda vid slagsmål. Härvid kan ungdomar komma till skada på olika sätt, och – som vi nyligen erfarit – även få dödliga skador.

Är justitieministern beredd att undersöka möjligheterna till åtgärder – eventuellt förbud mot att bära kniv och liknande vapen i vissa sammanhang – så att tragiska händelser av detta slag inte upprepas?

1981/82:180 av *Eric Rejdnell* (fp) till statsrådet *Karin Ahrlund* om orsakssammanhang vid oral galvanism:

Ett okänt antal människor i vårt land har besvär av oral galvanism. Det kan vara fråga om skador i mun och kropp som utlöses av kvicksilvret i amalgampomber o. d. Det kan också vara fråga om bristfälliga legeringar i guld tänder eller olämpligt protesmaterial. Det är socialstyrelsen som har ansvaret för det här området.

Det råder dock alltså en betydande osäkerhet om orsakssammanhang vid besvär som sätts i samband med oral galvanism.

Nr 52

Tisdagen den
15 december 1981

---

*Meddelande om
frågor*

Nr 52

Tisdagen den
15 december 1981

*Meddelande om
frågor*

Avser hälsovårdsministern att vidta åtgärder för att bättre klarlägga orsakssammanhangen vid s. k. oral galvanism?

1981/82:181 av *Görel Bohlin* (m) till utbildningsministern om statsbidrag till viss studiecirkelverksamhet:

Enligt SÖ:s författning 138/81 skall en skarpare gränsdragning mellan statsbidragsberättigad och icke statsbidragsberättigad studiecirkelverksamhet ske. I författningen sägs att för eventuella bidrag måste studieplaner ha godkänts av SÖ. Studieförbunden har dock per brev fått besked om att bidrag över huvud taget ej kan utgå för en rad kurser, exempelvis folklig dans, konsthantverk, konst m. m.

Inom studieförbunden har därför oro uppstått om möjligheterna att fortsättningsvis kunna erbjuda kurser inom dessa områden, och det gäller verksamheter där det nu finns hundratusentals kursdeltagare.

Det allt bredare konst- och dansintresset liksom det etnografiska intresset, intresset för äldre tiders seder och bruk och för gamla tillverkningsmetoder har stimulerats bl. a. genom studieförbundens rika och varierade kursutbud. Den här studieverksamheten är med andra ord en folkbildningsfråga.

Jag vill fråga utbildningsministern:

Vill utbildningsministern medverka till att gränsdragningen mellan statsbidragsberättigad och icke statsbidragsberättigad studiecirkelverksamhet uppmjukas?

25 § Kammaren åtskildes kl. 17.56.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert